

Pav. 514. Kerbedēliu-Jungirio k. Jungiris

KRAŽIŪ SENIŪNIJA

657. KRAŽANTĒS gylē ŠVENTVANDENIS buvo ties sunykusiu Šukštų dvaru, į š nuo Kražių, prie Šukštų dvaro tilto per Kražantę (tilto nebėra). Sprendžiant iš nuotraukos, Šventvandeniu buvo vadinamas nedidelis Kražantės linkis - sietuva (3 m gylis - LŽV) ties Šukštų dvaru (dvaro sodu ?; Jaunoji karta, 1933). Kražantė šioje vietoje kanaluota, Šventvandenio gylės nebelikę. PADAV. Vežė per ledą pas ligonį kunigą, ir jis su Švenčiausiu

sakramentu (su Švenčiausiuoju) čia paskendo (LTR 4791: 48, 197).

Š. LTR 4791: 48, 197, 261, 385; LŽV (S. BIELIAUSKAS, 1935) L. JAUNOJI KARTA, 1933 11 12 (Nr. 44; NUOTR.).

658. KLERIJONO KALNAS. Vieta nežinoma. PADAV. Ant kalno buvo bažnyčia, prie kurios gyveno keturi kunigai. Išpuikę kunigai ėmė su žmonėmis žiauriai elgtis, Dievas supyko ir vieną kartą ryte žmonės rado bažnyčią sugriautą.

Š. LTR 552/472.

KRAŽIAI (KRAŽIŪ SENIŪNIJA)

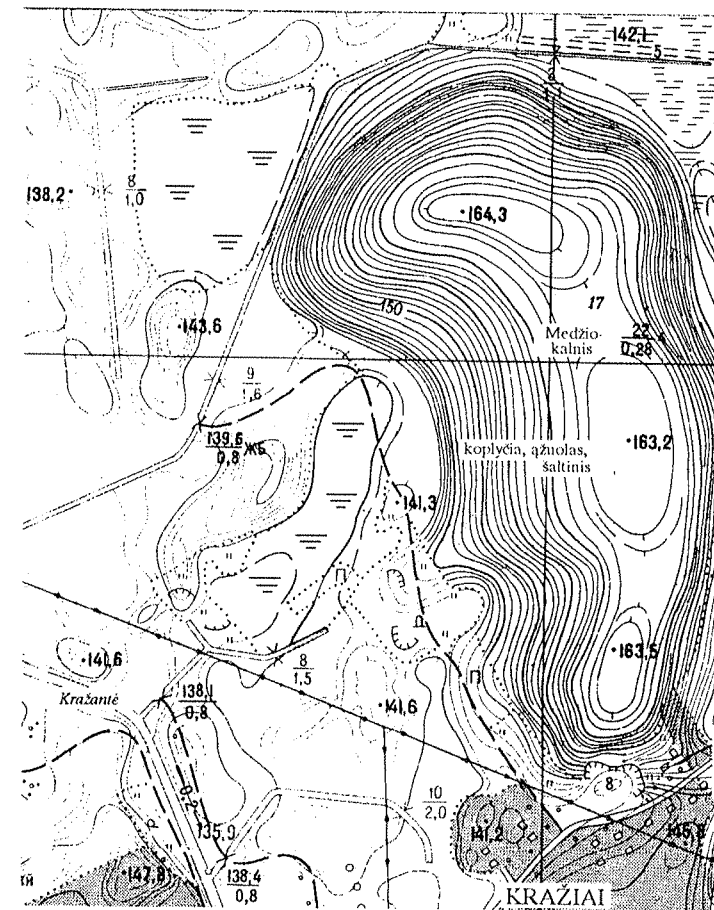
1416 m. Kražiuose pastatyta bažnyčia, ir 1608 m. čia jau pastoviai gyveno du jėzuitai, 1609 m. jėzuitų ordino sąrašuose minima "Žemaitijos misija", o 1610 m. - jau "Kražių misija". 1616 m. pradeda veikti Jėzuitų kolegija. Bažnyčioje buvo stebuklingu laikomas Marijos paveikslas (Vaišnora J., 1958).

Pav. 515. Kražių Medžiokalnīs. Aut. nuotr. 1995

659a. MEDŽIOKALNIS (*alkakalnis Ar-1901*) - per 950 m į š nuo Kražių bažnyčios, 400 m į šR nuo Kražantės

L. Vaišnora J., 1958, 366.

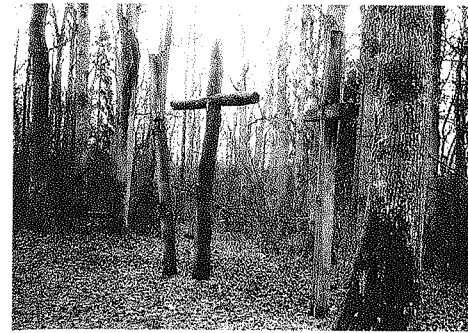
Pav. 516. Kražių Medžiokalnīs (koplyčios, ažuolo ir šaltinio buvusi vieta)

upės kairiojo kranto, į R nuo kelio Kražiai-Pamedžiokalnės-Kalnyčiai, Medžiokalnės miško kv. Nr.17. Tai 900 m ilg. (Š-P) ir 550 m pl. (R-V), iki 12-15 m aukščio statokais šlaitais plokšti-kalnis. PADAV. A. Ant kalno buvo aukojama lietuvių dievybei Medžiojimai (Покровский Ф.В., 1899; ant kalno buvo vaidilutės, kūrendavo aukuro ugnį - LTR 4791/73; ant kalno buvo aukuras - LTR 4792/15). Medžiokalnyje "mergaitės dyna nakti gyva ugni kūrendava. Kap užvardijims anų, nebatminu. Vienuolis. Tun jau žmuonis tanke šnek. I turieje anuos dideli teisi" (LTR 4791/383). Ant kalno "laikas nuo laiko vaidilutės turėdavusios deginti ir gvvus nekaltus kūdikius. Vieną naktį prieš aukų deginimo šventę vyresniajai vaidilutei prisisapnavęs pats vyriausias dievas Perkūnas. Rodos, ji ėmusi verkti ir skūstis Perkūnui, kam jis reikalaujās tokių skausmingų aukų. Perkūnas mergele išklaušęs ir pasakęs, kad vietoje kūdikių galima aukoti avinukus. Nuo to laiko nustota deginti žmones" (Rimkus V., 1970). B. Medžiokalnį supylė baudžiauninkai (LTR 4791/275; švedai. - AP). C. Kalne yra druskos ("tai nėra jokia pasaka, bet Medžiokalnyje tikrai druskos esą"). D. Čia jodinėdavo ponai, eidavo puotauti, taip pat ir zuikius medžioti. Iš čia kilo Medžiokalnės vardas (LTR 4791/375). E. Iš kalno požemiai eina į Kražius ir Linkaučius (AP). Prie ažuolo, šaltinio ponai buvo "dėl garbės" pastatę koplyčią, čia kunigas laikydavo mišias. Koplyčia nugriauta per Pirmąjį pasaulinį karą (LTR 4791/275). A.L. Jucevičius XIX a. viduryje rašė: "Medžioima. Tuo vardu mūsų liaudies padavimai plačiai mini deivę, globojančią medžioklę. Žmonės ją

vaizduojasi kaip merginą su vyrišku veidu, apsigaubusią meškos kailiu, su lanku ant pečių. Vietos padavimas sako, kad Žemaičiuose, Raseinių apskrityje, prie Kražių miestelio, kairėje Kražantės upės pusėje, ant kalno, vardu Medžiokalnės, poeto Sarbievijaus pamėgtoje vietoje buvusi deivės Medžioimos šventykla. Ten, kaip žmonės pasakoja, ir nūnai ji tarpais pasirodanti - liūdna, apsiverkusi, be lanko ir meškos kailio. Jos žodžiai, kuriais prakalbanti į praeivius, esą tokie: "Lietuva yra miškuose! Kirskit miškus; iškirsite miškus - nebus Lietuvos. Kirskit! Kirskit!" (Jucevičius L.A., 1959). Kalnas tebevadinamas šventu ir laikomas stebuklingu (1940 m.), "Medžiokalnės yr cūdauna vieta" (1976 m.). 1988 m. J. Genys PV Medžiokalnės dalyje atliko žvalgomuosius tyrinėjimus, jų metu kultūrinio sluoksnio žymių ant kalno neaptikta.

Š. 1988 m. J. GENYS ŽV., AS 1561/2; AP (P. JAGMINAS, 1961 12 28); KPA, 595 (MIŠKAS, VADINAMAS MEDŽIOKALNIU SENIAU BUVO VADINAMAS ŠVENTU AŽUOLYNU, IR TEN BUVUSI MEIDEINĖS DEIVĖS AUKURAS IR VAIDILUTĖS KURENUSIOS ŠVENTĄJĄ UGNĮ); LTR 4791: 18,73,275,375,383; 4792/15,210; VAK 14/150(LŽV); L. AL, 7(Nr.99); BURAS B., 1940; BUSZYNSKI J., 1872, 8-9; BUSZYNSKI I., 1874, 107; JUCEVIČIUS L.A., 1959, 87-88; LAM, 159 (MEDŽIOKALNYJE MENA BUVUS DEIVĖS MEIDEINĖS ŠVENTOVĖ); RIMKUS V., 1970, 3-4; ПОКРОВСКИЙ Ф.В., 1899, 128.

659b. STEBUKLINGAS AŽUOLAS. Medžiokalnyje augusiam ažuolui iš po šaknų tryško šventas šaltinis (1934 m. pasirodžiusiame A. Bn pasirašytame straipsnyje (Sekmadienis, 1934) rašoma

Pav. 517. Kražių Medžiokalnės kryžiai. Aut. nuotr., 1995

Pav. 518. Kražių Medžiokalnės ažuolas prie kryžių aikštelės. Aut. nuotr., 1995

apie šią vietą. Šventas šaltinis aprašomas kaip trykštantis iš senos pušies stuobrio, tiesa, pažymėta, kad šaltinis prieš trumpą laiką jau išdžiūvęs). Ažuolas 38 cm skr., 16 m aukščio. Jo priekelmyje ir buvo 12 cm skr., 30 cm gylio "kaiurymė", iš kurios veržėsi vanduo (AP). PADAV. Po ažuolu seno-

vėje buvo kūrenama šventoji ugnis, sakoma, čia stovėjo deivės Medeinės statula (stovyla) (Buračas B., 1940). Ažuolą daugiausia lankydavusios moterys bei merginos su įvairiais apžadais ar maldomis. Dažnai jos klūpėjusios po medžiu, eidavo klūpom aplink (aplinkui ažuolą buvęs maldininkų ištryptas ratas), šlakstydavosi šaltinio vandeniu. "Mergaitės prašo, kad patiešytoji Marija padėtų ištekėti. Einama keliais aplink ir vandeniu nuplaunamos lūpos. Sako, padeda, Kražiuose nerasi senstelėjusių gražuolių" (1934 m.). Žmonės čia nešdavę aukas ir kabindavę medyje koplytėles. Labiausiai ažuolas buvo lankomas bevaikių moterų, norinčių susilaukti įpėdinių, čia buvo prašoma sveikatos (tai buvo daroma naktimis, kad nebūtų žmonių matoma). Kelpšos nesulaukė vaikelio gimstant 10 metų. Kažkas patarė pastatyti kryžių prie ažuolo. Taip padarius, netrukus gimė berniukas ir mergaitė (Buračas B., 1940). Kitą kartą moteriai skaudėjo koją, ji vartojo visokius vaistus, niekas nepadėjo. Tada padarė apžadus prie ažuolo, šiaip taip apšliaužė aplink šventąjį medį, ir pagaliau skaudanti koja ėmusi sveikti, visai pagijo (Buračas B., 1940). Nurodoma buvusi ažuolo vieta - apie 500 m į Š nuo Medžiokalnės P galo. Čia buvusi 7x12 m dydžio aikštelė, kur stovėjo koplyčia ir kryžiai. 1995 m. čia stovėjo 3 kryžiai (seniausias statytas 1926 m.), į vieną ažuolą buvo įkeltas Nukryžiuotasis. Vieta puoselėjama, panašu, kad prie kryžių kalami apžadų kryželiai, jie puošiami ir gėlynais.

Š. LTR 4791/198,257; V.V. L. BURAS B., 1940, 3; PERKOWSKI J., 1935, 182; SEKMADIENIS, 1934, 3.

659c. ŠALTINIS - tryško Medžio-
kalnyje, iš seno ažuolo kelmo (Nr.
659b), šalia, pievelėje, stovėję kryžiai.
Šaltinis veržėsi iš 12 cm skr. ir 30 cm
gylio duobutės, į ją vandens niekas
nepildavęs, o vandens netrūkdavo nei
žiemą, nei vasarą. Vandenių daugelis
gydydavosi (pirmiausiai akis, "*Jegut kur
skaust, rek praustys. Je akes skaust*". -
LTR 4791/18), nešdavosi jo namo. Mo-
teryš, merginos, darydamos įžadus,
eidavo keliais aplink ažuolą, paskui
šlakstydavosi šaltinio vandenių ("*su
vandeniu žegnodavomės*". - LTR 4791/
73; daugiausia jos tą darydavo, norėda-
mos susilaukti įpėdinių, ištekėti, prašy-
damos sveikatos, "apie šį šaltinėį daug
sukasi tie, kurie ieško paguodos meilė-
je" - LŽV). "*Vandeniukas labai stebuk-
lingas. Kur visai visai žmonėms padie-
dava*" (LTR 4792/210).

Š. AP (P. JAGMINAS, 1961 12 28); LTR
4791/18, 73; 4792/210. LŽV (S. BIE-
LIAUSKAS, 1935; PAMEDŽIOKALNIS); L.
BURAČAS B., 1940; KUDABA Č., 1972, 22.

660. KRAŽANTĖS UPĖS vieta -
ties Kražių bažnyčia. PADAV. Kada tik
pradėjo bažnyčios varpai skambinti,
atitrūko ir iškrito, nuriedėjo į upę. Kiek
žmonės bevargo, neišėmė. Kada
skambina bažnyčioje varpai, upėje
skenduolis varpas atsiliepia: "*Brolau,
skendau*" (LTR 4791/240). Pasakojama,
kad vienas vokiečių su 30 vyrų varpą
norėjo ištraukti, gerokai ištraukus,
"pasidarė didelis šniokštimas", varpo
ūžimas, persigandę žmonės pabėgo, o
vokiečių su vyrais ir varpu paskendo.
Kai skamba bažnyčios varpai - atsilie-
pia ir Kražantėje: "Skindau, brolau", o
paskendęs vokiečių: "Per varpą pražu-
vau" (LTR 2003/16).

Š. LTR 1538/122; 2003/16; 4724/113;
4791: 240,380.

661. AKMENYS "STULPAI" mini-
mi prie Kražantės upės ("Pa-
kražantie"). PADAV. Velykų rytą, ku-
met buvo prisikėlimas, prisigėrę latrai
nusitvėrė kas ką ir ėmė eiti (vaikščioti
?) lyg aplink bažnyčią. Tada jie pavirtę
į akmenis - "*i suakmenėję ani buva į
stulpus tuokius*".

Š. LTR 4793/282.

KUBILIAI (TYTUVĖNŲ SENIŪNIJA)

AKMENYS. Apie Kubilių kaime
buvusius nepaprastus akmenis
pasakojami padavimai. Neaišku, ar tai
tie patys akmenys, gulėję Kubilių
piliakalnio (*Ar-414*) aikštelėje (jie 1933
m. suskaldyti), ar gulėjo ant gretimos
piliakalniui kalvelės (Jagminas P., 1958).
Šiandien dar nurodomi 2 iš tų akmenų
grupės: vienas, vadinamas Birutės,
arba Susiūtu akmeniu, kitas esą su
Lietuvos žemėlapiu ant šono
(1,1x0,7x0,3 m dydžio). Birutės akmuo
(1,15x1,05x0,5 m dydžio) turi vingiuotą
kvarco gyslą, kuri ir laikoma "siūle",
arba Dubysos upės vaizdiniu. Akmenys
perkelti apie 500 m į R nuo Kubilių
piliakalnio (*Ar-414*), prie lauko kelio
Kubiliai-Papušynis, 40 m atstumu
vienas nuo kito; tarp kitų akmenų 1995
m. nerasti. PADAV. Priešai buvo užpuolę
ir apsupę Švilpos bei jo žmonos Birutės
pilį. Mūšio metu, matydama, kad gynė-
jai neatsilaikys, Birutė vieno akmens
įdubime paslėpė vyro jungtvių proga
padovanotą brangų deimantą. Paskui
tarnai akmenį sulipdę ir užkasę į žemę.

Birutė žuvusi tame mūšyje, buvo
palaidota piliakalnyje, vadinamame
Birutkalniu, jos vyras Švilpa žuvęs
vėliau. Iš to laiko buvo likę 7 akmenys,
iš kurių viename buvęs paslėptas
Birutės deimantas.

Š. 1967 m. LII zv., AS 292/26; AP (P.
JAGMINAS, 1965 07 08); PT (1959 m.
NUOTR.); L. JAGMINAS P., 1958, 3; RIMKUS
V., 1969, 3; RIMKUS V., 1992b.

KUŠLEIKIAI (KELMĖS SENIŪNIJA)

662. VELNIO AKMUO nurodo-
mas į V nuo kaimo 40 m nuo kelio
Šaltiniai-Kušleikiai, 50 m nuo Gausės
up. Akmuo buvo nedidelis, su dviem
tarsi žmogaus įmintomis pėdomis.
PADAV. Ant akmens stovėjo Velnias ir
paliko įspaustas dvi pėdas. 700 m į PV
yra vadinamasis Velniokapis, arba
Kapmilžės pilkapis.

Š. LŽV (J. GRABYTĖ, 1935); L. ŠIDISKIS
T., 1995, 4.

LAUGIRIŠKIAI (VAIGUVOS SENIŪNIJA)

663. ALKOS DURPYNAI - į Š nuo
kaimo, 6 ha ploto.

Š. LŽV (A. MIKAŠAUSKAITĖ, 1935).

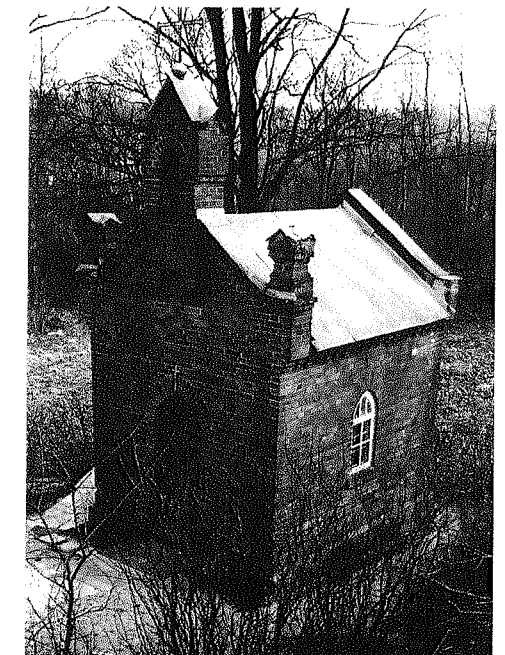
LIUBIŠIŠKIAI (UŽVENČIO SENIŪNIJA)

664. PIEVA ALKA - R kaimo
dalyje, šlapia pieva, 2 ha ploto.

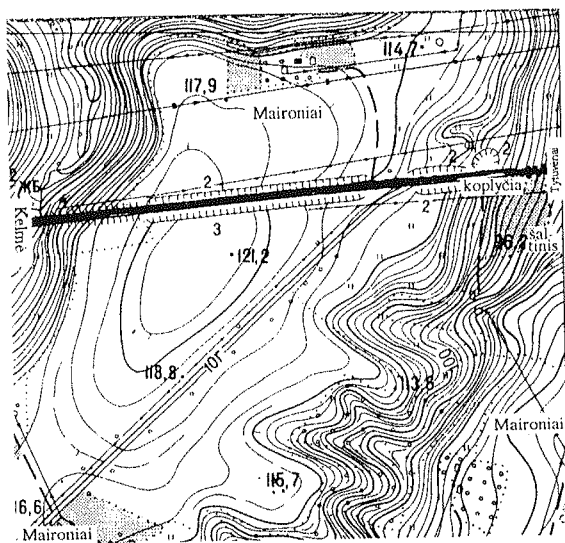
Š. 1986 m. MMT zv., AS 1375/137-138
(TURĖJO KLAIDINGĄ NUORODĄ - LIUBIŠKIAI,
VARNIŲ VALS.); LŽV (A. MAROZAS, 1935).

MAIRONIAI (LIOLIŲ SENIŪNIJA)

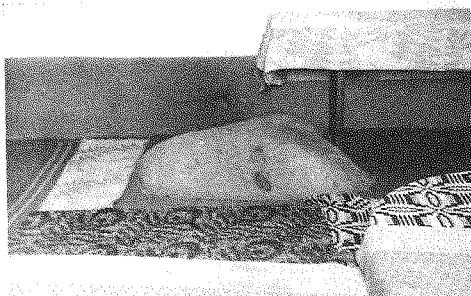
665. AKMUO su VAIKO, DIEVO
PĖDA (*akmuo su pėda Av-349*) - per
80 m į R nuo kelio į Maironius atsiša-
kojimo iš kelio Tytuvėnai-Kelmė,
pastarojo kelio P pusėje, mūrinės
koplyčios (past. 1901 m.) viduje,
grindyse. Iki pastatant koplyčią, akmuo
gulėjo prie storo medžio, šalia stovėjo
ir ažuolinis kryžius (AP). Akm. - pilkas,
85x70 cm dydžio, 35 cm aukščio (60x50
cm dydžio - pagal MMT, 1974). "Pėda"
- ŠV akmens pusėje, ji - 8 cm ilg., 3-4

Pav. 519. Maironių koplyčia. Aut. nuotr., 1993

Pav. 520. Maironių koplyčia (akmuo su pėda viduje), šaltinis

Pav. 521. Maironių akmuo koplyčioje. Aut. nuotr., 1993

cm pl., 1,5 cm gylio. Į apačią nuo jos, už 12 cm - 2x3 cm dydžio, 1 cm gylio "kelienėlis". 22 cm nuo "pėdos" - 2 cm skr. ir 1 cm gylio "lazdelės įspaudas" (AP). PAVAV. A. Ant akmens, mažas būdamas, užlipo Dievas (LTR 4791/265). Pasak kitų, ant akmens klūpojo kūdikėlis Jėzus, tada akmenyje liko įmintos dešinės kojos, kairės kojos kelieno ir lazdelės galo įdubimai (AP). B. Pėdą minkštame akmenyje įmynė Švenčiausia Panelė Marija (VUB F213-

214/11). 1894 m. laikraštyje "Vienybė Lietuvinkų" išspausdintas nepasirašytas straipsnelis "Į Tituvėnus": "Ant kelio Titavėnų ir Kelmių tarpe, per mylią nu Titavėnų ant pusės Dubysos upės kalno, yra vysnių darželis, ten kryžius ir stiklinė koplytėlė ant žemės su išraižytais iš medžio apasztaliukais. O čia pat ant žemės guli paprastas akmu, kokių daugel ant laukų atsiranda. Tame akmenyje yra įspaudimas deszinės kojalės kudikio nu metų, kulnis labjau įsispaudusi, bet ir pirzeziukai žymus. Yra ten netoli akmeninis szulinys su szaltinio kaip krisztals vandeniū. Žmonės ten ėmė melstis ir ima į butelius tą vandenį, kuris kaip sako nu daugel ligų pagelbą dūda [duoda]. Apie tą vietą yra toks pasakojimas: Buvo atstaunas kareivis, kuris apjako [apako]. Taigi jam prisisapnavo, kad Pana Szvencziausia prie jo kalba: Eik ten, o ten rasi didelę akmenų krūvą samanomis apaugusią, o tų akmenų tarpe atrasi vieną akmenį su mano sunaus atspausta pėda ! Arti yra

szaltinis, tenai mazgok akis, o praregėsi ! - Nurodo žmonės ir tą kaimą iš kurio tas žmogus paėjo, netoli nu čia, nu Saudinikų pusės" (Į Tytuvėnus, 1894). "Jau nuo neatmenamų laikų žmonės šį akmenį gerbė, laikydami jį stebuklingu. Prie jo meldavosi, dėdavo aukoms pinigų ir jį bučiuodavo" (AP).

Minimas šaltinis yra 24 m į PR nuo koplyčios, ant jo dabar įrengtas šulinys, šalia - keli didoki akmenys. Panašu, kad šaltinis kadaise griova nutekėdavo į Dubysos slėnį, R-PR kryptimi. Tebetikima šaltinio vandens gydosiomis savybėmis, sakoma, "vanduo tai šventas" (V.V.). Labiausiai vieta lankoma 09 08-09 16, kada traukiama į Šiluvos atlaidus. Tuomet būna atrakinama koplyčia, čia sustojama, meldžiamasi, semiamasi šaltinio vandens. "Saudininkų stebuklingas šaltinėlis [...],

kuriame žmonės, keliaudami į atlaidus, dažnai prausiasi jo vandeniū ir dažnai stebuklingai išgija" (Vitauskas A., 1937). Į R - Dubysos slėnyje, būta apie 30 pilkapių, datuoj. II-IV a., taip pat XV-XVII a. senkapių.

Š. 1974 m. MMT žv., AS 470/24; AP, 1970 11 04 (P.JAGMINAS); LTR 4791/265; LŽV (P. LAUGALYTĖ, 1935; MALIORISKĖ); VUB F213-214/11; V.V. L. Į TYTUVĖNUS, 1894, 390; VITAUSKAS A., 1937, 137.

MIŠKINIAI (KRAŽIŲ SENIŪNIJA)

666. MIŠKAS GOJUS - į PV nuo kaimo, 350 m į Š nuo kelio Labūnava-Mažieji Burbiškiai. Nedidelis miškelis.

Š. V.V.

MOSTEIKIAI (TYTUVĖNŲ SENIŪNIJA)

667. DIDYSIS AŽUOLAS auga 360 m į R nuo kelio Bulavėnai - plentas Kelmė-Tytuvėnai, Dubysos g-jos kv.Nr.1 - į P nuo Šventravio aukštupio pievų. Ažuolas - 1,3 m skr., h= 21 m. Medis laikomas šventu (Rimkus V., 1970).

L. LGP, 109; RIMKUS V., 1970, 3-4.

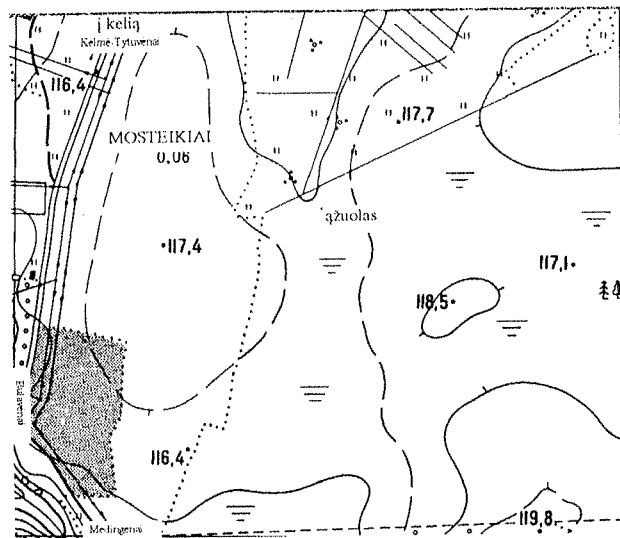
NAGIRBIAI (UŽVENČIO SENIŪNIJA)

668. AKMUO su RAGANOS PĖDA nurodomas kaimo ganykloje.

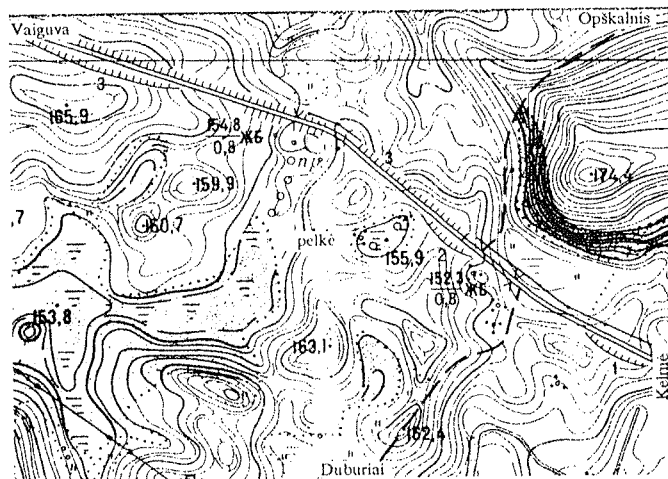
L. PA, 80 (NR.237); RIMKUS V., 1969, 3.

Pav. 522. Maironių šulinys (prie jo veda takelis nuo koplyčios). Aut. nuotr., 1993

Pav. 523. Mosteikių ažuolas

Pav. 524 Opškalnio pelkė

OPŠKALNIS (KELMĖS SENIŪNIJA)

669. PELKAITĖ - į ŠV nuo Pakarčemo, apie 150 m į PV nuo Opškalnio kalno, prie Kelmės-Vaiguvos kelio, jo PV pusėje. Pelkaitė - apie 0,1 ha ploto.

PADAV. Čia japonai įmetė ir paskandino dėžę pinigų. Į ŠR nuo oficialiai vadinto *Kipšų dvaro*, apie 750 m į PR nuo vadinamojo Sirvydų piliakalnio, kur rasta VIII-X a. dirbinių iš kapų.

Š. V.V.

ORELIŠKĖ (KRAŽIŲ SENIŪNIJA)

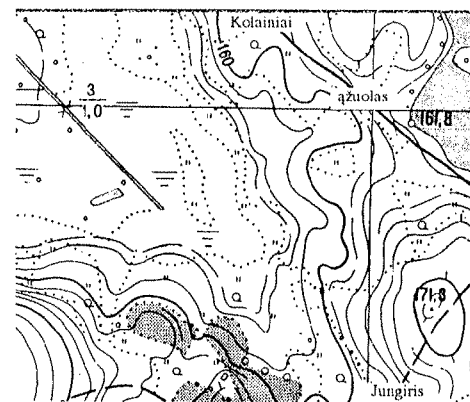
670. PUŠIS - netoli vienkiemio, į kalnėje. PADAV. 1863 m. sukilimo metu prie šios pušies kunigas Mažeika laikė mišias ir laimino, į mūšį išleisdamas sukilėlius.

Š. LTR 4793/228.

PABUTKALNIS (UŽVENČIO SENIŪNIJA)

671. AŽUOLAS auga Pabutkalnyje. Tai 1,5 m skr., h= 29 m medis. PADAV. A. Po ažuolu yra paslėpta skrynina aukso, naktį prie medžio vaidenasi keturi raiteliai - lobių sargybiniai (Salagiris M., 1969). B. Po ažuolu gyvena "žemės vyrai", kurie medį ir išaugino (LGP).

L. LGP, 110; SALAGIRIS M., 1969, 3.

Pav. 525. Pabutkalnio ažuolas

PADUBYSIS (LIOLIŲ SENIŪNIJA)

672. ŠVENTRAVIS prasideda į V nuo Padubysio, į ŠR-R nuo Zakeliškių gamybinio komplekso, apie 2 km ilg., dešinysis Dubysos intakas. Įteka į Dubysą Padubysio kaime.

Š. LŽV (M. GUDMONIENĖ, 1935) V.V.

PAGIRGŽDŪTIS (KRAŽIŲ SENIŪNIJA)

673. VELNIADUOBĖ. Prie kelio į Karklėnus, apie 2,5 ha pelkėtos pievos. PADAV. A. Visada pravažiuojančius žmones čia baugina žiburiniai, baidyklės. B. Čia augo uosis, po juo praeiviai matė nuluptą avį. Buvo rasta milžinų kaulų.

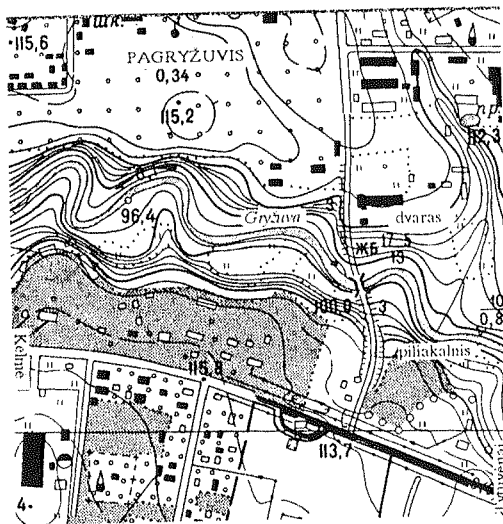
Š. LTR 3577/55; 3561: 6,7; LŽV (SEMOŠKIENĖ J., 1937; KARKLĖNALIAI).

PAGOJIS (KELMĖS SENIŪNIJA)

Į PV nuo Kelmės, prie kelio į Tauragę. Kur vietovė, vadinama Gojumi, nežinoma.

PAGRYŽUVIS (TYTUVĖNŲ SENIŪNIJA)

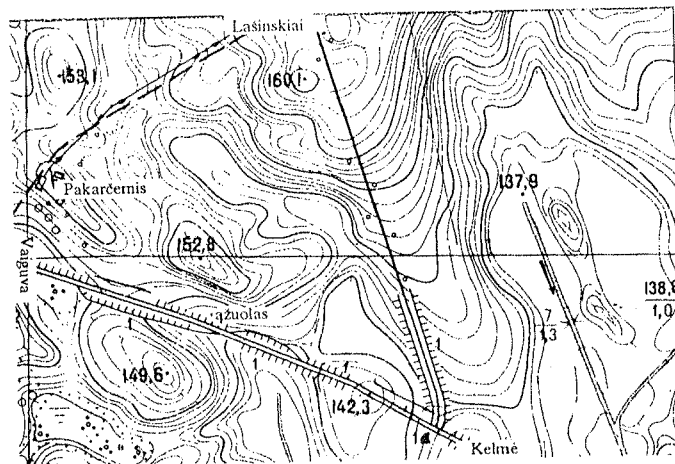
674. KALVINŲ KALNAS. (piliakalnis Ar-416). PADAV. "Žmonės pasakoja, kad ant kalno buvusi pastatyta kalvinų bažnytėlė, kuri dėl nežinomų priežasčių bene bus užgriauta. Jų

Pav. 526. Pagryžuvio piliakalnis

manymu, pakilesnioji pietų kalno dalis gaubia "bažnytėlės bokštą". Kalno viduje esama gyventojų, nes retkarčiais girdėt keisti dejavimai [...] (pasak. J. Ra-gauskas, g. apie 1905 m. Padeksnio k. Užr. 1935 - LŽV). Be to, kai palyja, ypač pavasarį, kalnas smirda siera (LŽV).

L. JAGMINAS P., 1958B, 2. Š. LŽV (M. BALILIONYTĖ, 1935; ANELINAS).

Pav. 527. Pakarčėmis ažuolas

PAKARČEMIS (KELMĖS SENIŪNIJA)

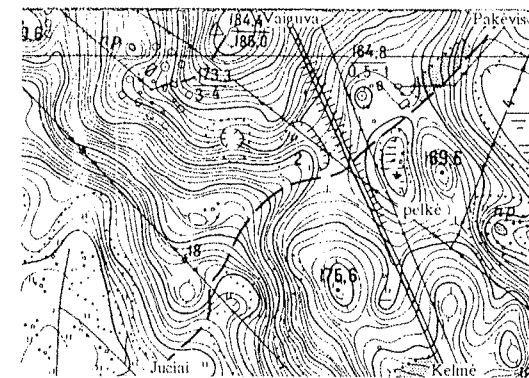
675. AŽUOLAS - kelio Kelmė-Vaiguva Š pusėje, apie 360 m į ŠV nuo kelio į Graužikus atsišakojimo iš minėto kelio. Medis - 1,6 m skr., h=22 m. PADAV. Prie ažuolo senovėje kūreno šventąjį ugnį (LGP).

L. LGP, 110; SALAGIRIS M., 1969, 3; VAITKEVIČIUS V., 1992A, 17.

PAKĖVIS (VAIGUVOS SENIŪNIJA)

676. PELKAITĖ - į P nuo Pakėvio gyvenvietės, apie 150 m į PR nuo Karoblės kalno, prie Kelmės-Vaiguvos kelio, jo R pusėje. Pelkaitė pailga Š-P kryptimi, maždaug 80x40 m dydžio. PADAV. Čia švedų kariai įmetė aukso pinigų skrynį.

Š. V.V.

Pav. 528. Pakėvio pelkė

PAKRAŽANTIS (PAKRAŽANČIO SENIŪNIJA)

677. ŠVENTKALNIS minimas XVI a. dokumente.

L. RIMKUS V., 1970, 3-4.

PALEKINIS (PAKRAŽANČIO SENIŪNIJA)

678. OLKUPIS minimas 1601 m. dokumente, šalia Olko ("ПОД ОЛКЕМЬ").

L. JABLONSKIS K., 1941, 194 (DIDIEJI PALEKIAI, VIDUKLĖS VLS.).

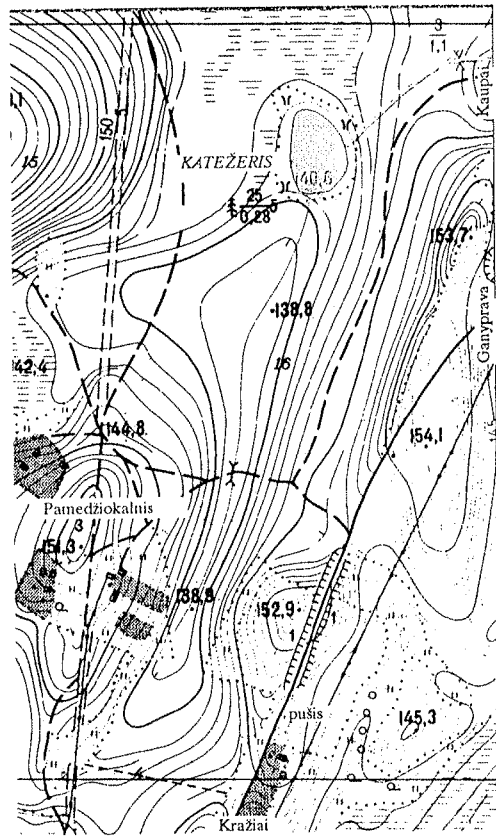
PALUKOJIS (GRIMZIŲ SENIŪNIJA)

679. KOPLYČKALNIS - į P nuo kaimo, apie 150 m į V nuo Dubysos. Kalnas - apie 2 ha ploto, 15 m aukščio. Kalnas "kaip kokia koplyčia".

Š. LŽV (P. ČEPULYTĖ, 1936).

PAMEDŽIOKALNIS (KRAŽIŲ SENIŪNIJA)

680. KATEŽERIS - per 160 m į ŠV nuo kelio Kražiai-Papušynis, Medžio-kalnio miško kv.Nr.16. Ežerėlis - apie 1 ha ploto, į Š nuo jo prasideda pelkynai. PADAV. A. Katežery skalbdavo dvi laumės: *tykū-takū, tykū-takū* (LTR 4791/17). B. "Ežeras, liaudies manymu, yra deivių būstas, ten gyvena vadinamosios ežerų deivės, kurios yra žuvų valdovės ir leidžia jas gaudyti tik savo mylimiems asmenims. Kai tikrai neturintis jų malonės žmogus tinklą užmeta, tuojau jos visas žuvis suvaro į didžiausią olą, esančią dugne, ir uždaro. Rusų valstiečiai (taip liaudis teigia) žino paslaptį, kaip atidaryti olą, todėl jiems visada geriausiai sekasi žūklė. Yra toks pasakojimas apie ežerėlį, vardu Katežerį, esantį netoli Kražių Žemaičiuose, kad seniau tenai nebūdavę galima pagauti nė vienos žuvies. Tik šit vienas rusas, išsinuomojęs tą ežerėlį, pasinėrė po vandeniu, atrakino olą ir, spyną įsikandęs, išnešė į viršų. Nuo to laiko Katežery pradėjo būti daug žuvies [...]", - rašė A.L.Jucevičius XIX a.

Pav. 529. Pamedžiokalnio pušis ir Katežeris

viduryje (Kerbelytė B., 1969). Katežeris - apie 800 m į Š nuo Kražių Medžiokalnio (Nr.659a.).

Š. LTR 4791/17. L. KERBELYTĖ B., 1969, 87-88; KVIKLYS B., 1991, 4/521.

681. PUŠIS - prie kelio Kražiai-Papušynis, kelio R pusėje, apie 1 km keliu nuo Kražių mstl. ribos. Pušis - apie 70 cm skr.; 3 m aukštyje atsišakoja stambi šaka nuo kamieno, kiek aukščiau išsišakojimų yra dar ir daugiau. Įkelta sena koplytėlė su Nukryžiuotoju. Panašu, kad buvo pjaustoma ir šios pušies žievė (gydymui?).

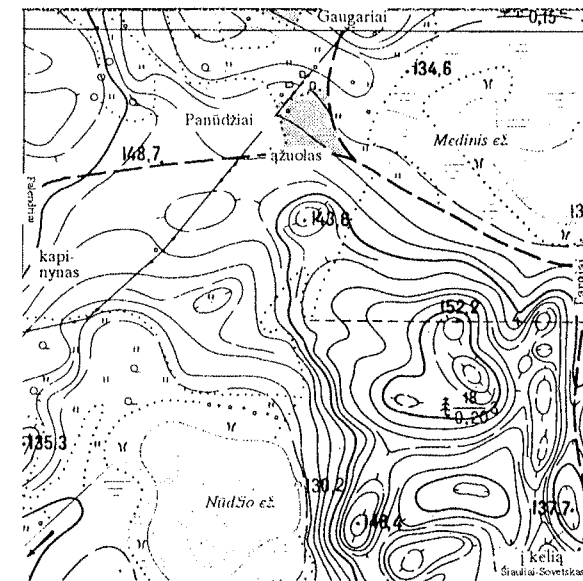
Š. V.V.

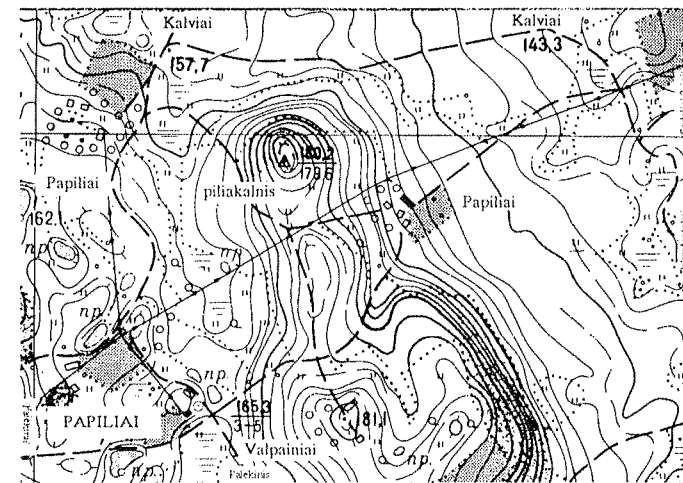
Pav. 530. Pamedžiokalnio pušis. Aut. nuotr., 1995

PANŪDŽIAI (KELMĖS SENIŪNIJA)

682. DIDYSIS AKMUO buvo kaimo laukuose, į PV nuo Nudžio (Laukinio) ež., viduriniojo geležies amžiaus kapinyno paribyje. Akmuo suskaldytas apie 1930 m. K. Avizonis 1927 m. rašė: *„Milžinkapiuose nėra jokių kalvelių, bet yra ypatingos akmenų grupės. Visų akmenų didžiausias ir labiausiai išsiskiręs iš kitų tarpo yra Didysis akmuo, esąs vidury ariamo lauko į vakarus nuo Panūdžių kaimo. Jo medžiaga - rausvas granitas. Didžiojo akmens ilgis 4 m, plotis - 2 m ir aukštis - 1,5 m; su žeme jis beveik statmenas iš šiaurės pusės. Vakary pusėj yra tarytum koks laiptelis“* (Avizonis K., 1927). PAVAV. Didįjį akmenį nešė vienas milžinas ir pametė čia kaip paminklą (Avizonis K., 1927). Panūdžių kapinynas datuoj. VI-VII a.

Pav. 531. Panūdžių ažuolas ir kapinyno vieta

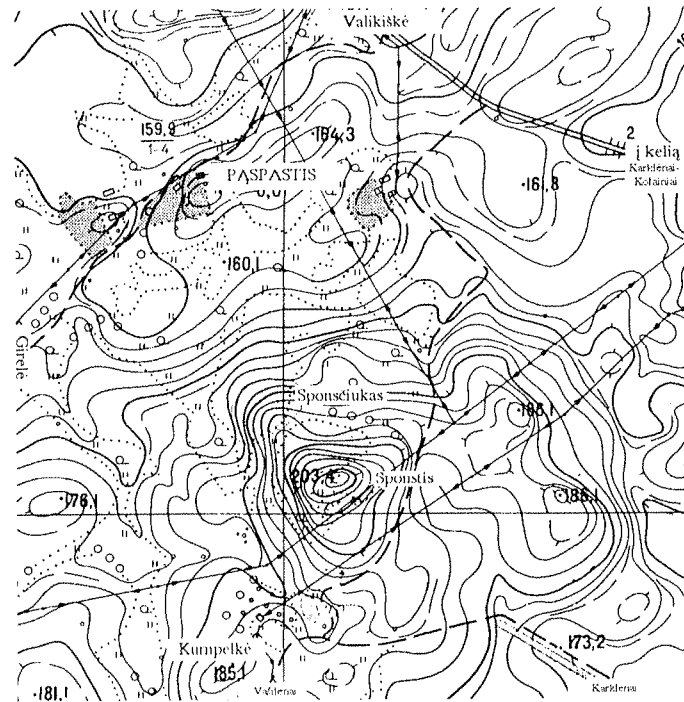

Pav. 532. Papilijų piliakalnis

Š. 1967 m. LII žv., AS 292/31. L. AVIZONIS K., 1927, 31-32; KVIKLYS B., 1991, 4/469-470; LAM, 203; PA, 80 (Nr.236; YRA AKMUO, VADINAMAS DIDŽIUOJU, APIE KURĮ PASAKOJAMA DAUG PAVAVIMŲ); RIMKUS V., 1985A, 7.

683. AŽUOLAS auga netoli Nūdžio ežero, apie 700 m senumo. PAVAV. Senovėje prie ažuolo buvo aukuras, vaidilutės kūreno šventąją ugnį (Rimkus V., 1985a).

L. LGP, 110; RIMKUS V., 1985, 3; RIMKUS V., 1985A, 7.

Pav. 533. Paspasčio kalnai Sponstis ir Sponsčiukas

PAPILIAI (PAKRAŽANČIO SENIŪNIJA)

684. PILIAKALNIS (*Ar-401*).
PADAV. Kalne "apipilta" bažnyčia.
Š. VAK 14/151.

PAPLŪSČIAI (KRAŽIŲ SENIŪNIJA)

685. MALDOS AKMUO buvo Paplūsčių dvare, pas Antaną Gedgaudą.

Š. KPA, 595.

PASPASTIS (KRAŽIŲ SENIŪNIJA)

686. KALNAI SPONSTIS, MALDOKALNIS (*piliakalnis IP-1399/A*) ir SPONSČIUKAS (*alkakalnis IP-1400*)

Pav. 534. Paspasčio Sponsčio (dešinėje) ir Sponsčiuko (kairėje) kalnai. B. Buračo nuotr., apie 1935

Pav. 535. Paspasčio Sponsčio kalnas. A. Tautavičiaus nuotr., 1967

A) - per 1,1 km į V nuo kelio Karklėnai-Kolainiai, 850 m į P-PR nuo Kražantės upės deš. kranto, 300 m į PR nuo Girelės miško PR pakraščio. Sponsčiukas - ovalo formos, maždaug 0,25 ha ploto, 60 m ilg. (ŠR-PV), 50 m pl. Kalno R šlaite guli didelis akmuo. Į ŠR - Sponsčio kalnas. Sponstis - 160 m ilg. (ŠV-PR), 100 m pl., 1,2 ha ploto, aukščiausias apylinkėse, matoma 20 km ir didesniu atstumu nutolusios vietovės. Aukščiausioje (Š) Sponsčio vietoje stovėjo kryžius. PADAV. A. Ant Sponsčio buvo šventykla, ten buvo renkama pamaldoms. Ant Sponsčiuko stovėdavęs kunigas (vaidila. - Kviklys B., 1991) ir sakydavo pamokslus būriui žmonių ant Sponsčio (VAK). B. Sponsčiukas - kunigams gyventi kalnas (VAK). C. Urvais Sponsčio kalnas jungiasi su Girgždute, tik to urvo anga (V kalno papėdėje) yra užversta akmenimis. K. Avizonis 1927 m. rašė: "*Spanstis ir Spansčiukas, du greta stovinčiu kalnu, yra viena gražiųjų senovės lietuvių alkviečių. Kad tai yra alkvietė - nėra abejojimų, nes ir dabar žmonės šią vietą senovės lietuvių šventykla vadina*" (Avizonis K., 1927). PR Sponsčio papėdėje pastebėtos

kultūrinio sluoksnio liekanos, R papėdėje yra rastas akmeninis kirvelis. Ant Sponsčiuko randama anglių, žalvarinių dirbinių.

Š. 1989 m. MMT zv.; LŽV (J. BRUNDA, 1935); VAK 14/164-168. L. ATL 1988 ir 1989 METAIS. V., 1987, 186; AVIZONIS K., 1927, 22-23; KVILYS B., 1991, 4/524; LAM, 206.

PAŠAKARNIS (TYTUVĖNŲ SENIŪNIJA)

687. AKMUO su smailiadugniu dubeniu (*Av-381*) įmūrytas į dvaro rūmų (*IP-321*) pamatus (Š dalyje). Matoma rausvo akmens dalis - 40 cm ilg., dubuo - 20 cm skr., 10 cm gylio (pagal IA - dubuo 18 cm skr., 12 cm gylio). Akmuo yra buvęs Šiluvos kalvinių bažnyčioje ir buvo naudojamas švęstam vandeniui laikyti (Rimkus V., 1989).

Š. 1967 m. MMT zv., AS 470/28; AP (P. JAGMINAS, 1968 II 21); L. IA, 56 (Nr.58); RIMKUS V., 1989.

PAŠIAUŠĖ (TYTUVĖNŲ SENIŪNIJA)

1654 m. Pašiaušėje įsikūrė jėzuitai. 1663 m. buvo pastatyti nauji vienuolyno pastatai, senajame - įrengta bažnyčia. 1658-1773 m. Pašiaušėje veikė jėzuitų kolegija. Pašiaušės bažnyčioje buvo Švenč. Mergelės Marijos paveikslas laikomas stebuklingu.

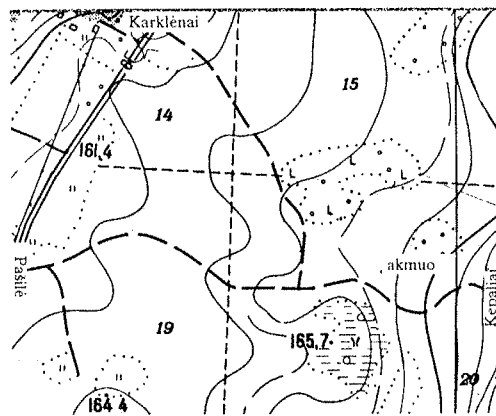
L. KVILYS B., 1991, 4/481.

PAŠILĖ (KRAŽIŲ SENIŪNIJA)

Bažnyčia laikoma stebuklinga. „Stebuklinga yra šventa Jurgia bažnyčia, stebuklings altorius, ir nešdavom aukas - kiaušinių bliūdą padės, pinigėlių įmeta. Atlaidai dideli būdavo, prašo žmonės pagalbos, gyvuliukams sveikatos, kad derlių pagelbėtų visokiais orais” (pasak. A. Aleksandravičienė, g. 1932, Pašilė. Užr. V.V. 1994).

688. AKMUO su DIEVO PĖDA, PONO DIEVO GRABAS (mitologinis akmuo Ar-386) - Kražių meistrijos kv. Nr. 56 ŠV dalyje, apie 500 m į R nuo kelio Karklėnai-Pašilė, kalvyno šlaite, į ŠR nuo pelkaitės. Akm. - netaisyklingo trikampio formos, 2,5 m ilg. (Š-P), iki 2,2 m pl. (P), iki 70 cm aukščio pilkas granitas. 15 cm nuo Š galo yra 16 cm ilg., 4,5-6 cm pl., 1 cm gylio išsulinta ar buku įrankiu iškalta kairioji žmogaus „pėda”. „Buves Kražių g-jos eigulys Gedutis Adolfas papasakojo, kad Pašilės miške yra akmuo su pėda, vadinamas Pono Dievo grabas” (AP). Akmenyje

Pav. 536. Pašilės miško akmuo Dievo grabas

esanti pėda, kuri vienu vadinta Velnio pėda, kitų - Dievo pėda. Trečių pasakojimu, tai mažo vaikelio - Jėzaus Kristaus šiame akmenyje įminta pėda (V.V.). Nuo akmens apie 1 km į Š - Paalksnių pilkapiai ir kapinynas (Ar-384, 385), kur tirti senojo bei vėlyvojo geležies amžiaus palaidojimai.

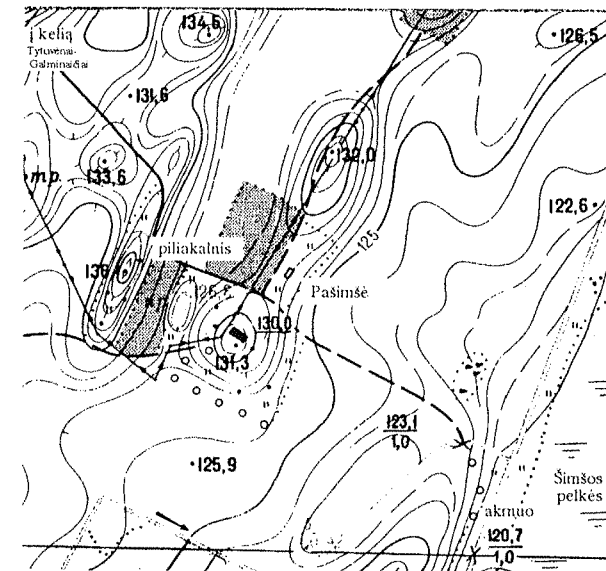
Š. AP (P. JAGMINAS, 1968 II 19); V.V.

PAŠIMŠĖ (TYTUVĖNŲ SENIŪNIJA)

689. OERTELIO AKMUO - apie 50 m į PR nuo buvusios Povilaičio sodybos, ant Rūžos pylimo, prie V Šimšos pelkių pakraščio. Akm. - 5 m ilg., 2,5 m pl., h = 2 m. Akmens PV šone lenkų kalba iškaltas užrašas, kad 1850 m. Nikolajus Oertelis nusausino Tyrulius. PAVAV. A. Velnias nešė akmenį ant Pašimšės piliakalnio ponų statomiems rūmams sugriauti, bet turėjo mesti, nes užgiedojo gaidys (E.B.). B. Ant akmens mėgdavo sėdėti ponas Tvardauskis (kuris važinėdavosi Rūžos

Pav. 537. Pašimšės akmuo. r. Jagmino nuotr., 1961

Pav. 538. Pašimšės piliakalnis ir Oertelio akmuo

keliu; LTR 1934/33). Pačiose Šimšos pelkėse velniai perėjo vaikus, kartu jie tarnaudavę ir Tvardauskiui (LTR 1934/33).

Š. AP, 1962 10 22 (P. JAGMINAS); E.B.; LTR 1934/33. L. KUDABA Č., 1972, 10; LGP, 109 (KLAIDINGAI - CERTELIO AKMUO, PAŠIAUSĖS K.); RIMKUS V., 1969, 3 (SUAKMENĖJĘ VALDOVAI, ŽMONĖS, GYVULIAI TURI IR VARDUS - APIE OERTELIO AKMENI).

690. MIŠKAS GOJUS. Tarp Pašimšės ir Gudelių kaimų, iš P ribojamas kelio Pakapė-Pašiaušė. Apie 10 ha ploto.

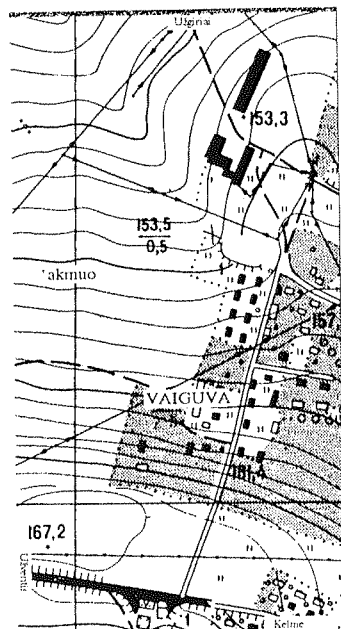
Š. V.V.

PILIAKALNIS (Av-393). PAVAV. Kalno pavadinimas kilo nuo to, kad ant jo kabėjo skambalas - varpas, kuriuo į darbą buvo kviečiami baudžiauninkai.

Š. 1967 m. LII žv., AS 292/35-36. L. JAGMINAS P., 1958E, 3 (GALMINAIČIAI).

PAVAIGUVIS (VAIGUVOS SENIŪNIJA)

691. AKMUO su dubenėliais, ženklais (Ar-428) - per 270 m į V nuo Vaiguvo V pakraščio, apie 400 m į Š nuo kelio Vaiguva-Užventis, 1 km į PR nuo Knitojaus up. Akm. - lietuviško sūrio formos, plokštuma pasvirusi į P 23° kampu. Akm. - 2,65 m ilgio (Š-P), iki 1,75 m pločio (P), h = 1,1 m. PAVAV. A. Po akmeniu „guli kryžiuo vadai” (palaidotas; LŽV). B. Po akmeniu paslėpti pinigai (LŽV). Aplinkos tyrinėjimai parodė, jog akmens P dalis statmenai eina gilyn, 35 cm gylyje jos apačia nebuvo aptikta. Š dalyje iškaltas kryžius lygiašonėmis 55 cm ilgio kryžmomis (x padėtyje) su 5-9 cm ilgio skersinukais ant galų, žemiau kryžiaus

Pav. 539. Pavaiguvio akmuo su dubenėliais ir ženklais

Pav. 540. Pavaiguvio akmuo. Aut. nuotr., 1995

- data 1789 ir raidės GSZ TB (pagal V.Rimkų, 1969 - 1280). Šalia kryžiaus yra 6 gludinti dubenėliai. Š dubenėlis, esantis akmens pakraštyje, labai sunykęs, vos išžiūrimas. Tolesnis dubenėlis taip pat sunkiai išžiūrimas, per jį eina kryžiaus detalė. Dubenėliai: I- 4 cm skr. ir 0,5 cm gylis, II- 5 cm ir 1,5 cm, III- 6,5 cm ir 2 cm, IV- 5,5 cm ir 1, V-

7,5 cm ir 1,2 cm, VI- 7 cm ir 1 cm. 1980 m. M.Černiauskas tyrinėjo akmens aplinką. Prie P akmens pakraščio 10 cm gilyje aptikti akmenys, 35 cm gilyje - 15x20 cm dydžio akmenų grindinys.

Š. 1967 m. LII žv., AS 292/47-48 (VAIGUVA); 1980 m. M.ČERNIAUSKAS TYR., AS 794; AP (P. JAGMINAS, 1968 03 16); LŽV (B. BARONIENĖ, 1935); VAK 15/265 (LŽV; BUTKIŠKĖS VNK.); V.V. L. DAKANIS B., 1984, 107; KUNCEVICIUS A., 1983, 65; RIMKUS V., 1969, 3.

PAVĖŽUPIS (ŠAUKĖNŲ SENIŪNIJA)

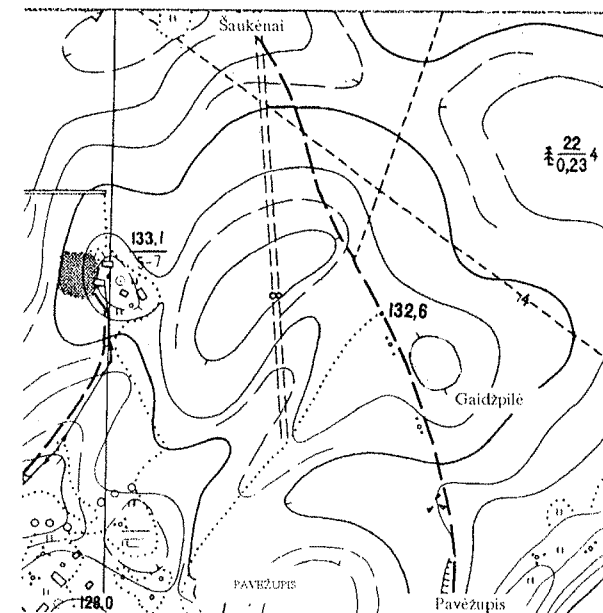
692. GAIDŽIUPILĖ, GAIDŽIAKALNIS (*piliakalnis Ar-411*) - į š nuo Pavėžupio palivarko pastatų, Šaukėnų g-jos kv.Nr.49 pakraštyje. Kalnelio aikštelė - 23-25 m skr., šlaitai žemi (žemiausias Š), nuolaidūs, h= 2-4 m. Per kalnelį eina griovys, 1803 m. žymėjęs Pavėžupio ir Kelmės dvarų ribą. PAVAV. Ant šio kalnelio girdėdavo gaidžius giedant (1967, LII).

Š. 1967 m. LII žv., AS 292/44-45 (ŠILO PAVĖŽUPIS); VAK 16/289; L. LAM, 244.

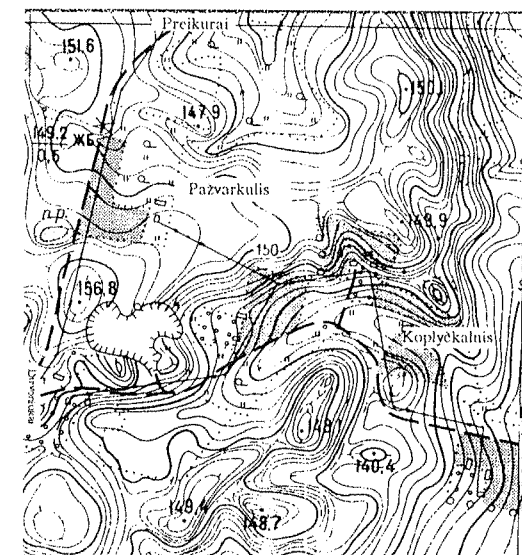
PAŽVARKULIS (GRIMZIŲ SENIŪNIJA)

693. KOPLYČKALNIS (*piliakalnis Av-305*). PAVAV.. Čia stovėjo bažnyčia bei kopyčia, kurios nugrimzdo. Dar buvo likusi kiaurymė (AP).

Š. AP (P. JAGMINAS, 1968 11 30); L. RIMKUS V., 1970, 3-4.

Pav. 541. Pavėžupio Gaidžipilė

Pav. 542. Pažvarkulio Kopyčkalnis

PEČIULIAI (KRAŽIŲ SENIŪNIJA)

PEČIULIŲ ŽVYRDUOBĖ - apie 1 km nuo Kaltinėnų-Varnių ir Kaltinėnų-Pašilės kelių kryžkelės, kairėje pastarojo kelio pusėje. Kalnas - didelė aukšta kalva, kurios didesnė dalis nukasta. Kalvos viršuje, šalia žvyrduobės, buvo kaimo kapinaičių žymės. PADAV. A. Čia buvo Karklėnų bažnyčia (LŽV); B. Velniai čia keldavo vestuves (LTR 4393/80). C. Sekmadieniais ant kalno pasirodydavo geležinė skrynja su turtais, per pamaldas ji atsidarydavo, ir į ją įlisdavo šuo (LTR 4393/80). Vežant žvyrą, buvo randama žmonių kaulų ir įvairių dirbinių ("laikrodžių" - spėjama, kad plokštelinės segės, datuojamos XIV-XV a.).

Š. 1967 m. LII žv., AS 292/37; LTR 4393/80; LŽV (J. SEMOŠKIENĖ, 1937).

PELENIAI (ŠAUKĖNŲ SENIŪNIJA)

694. KIPŠKALNIS - į Š nuo kelio Jurgoniškės - kelias Šiauliai-Užventis, į P nuo Ventos, miške. PADAV. A. Pasakojama, kad kalnas atsirado tada, kai "užgriuvo" bažnyčia. "Švedų karo laikais kalno vietoje stovėjo graži katalikų bažnyčia, visoje Žemaitijoje garsi. Švedai, protestantai labai nekentė katalikų, ir todėl, lietuvius įveikę, naikino bažnyčias, žemėm užpildami. Užėjus nakčiai, švedai sustojo šioje bažnyčioje ir čia arklius suvedė, sargybos nestatė. Apylinkės žmonės, sužinoję apie savo šventovės išniekinimą, apsiginklavo ir nuvyko į bažnyčią, visus švedus išpjovė.

Surinkę švedų lavonus, nunešė į Ventą, sumetė, sakydami "tekeliauja į savo šiaurę". Netoli buvo kitas švedų būrys. Ryta, pamatę plaukiančius upe draugų lavonus, jie suprato, kas atsitiko, ir davė žinią visam pulkui. Vadas liepė kareiviams prisisemti batus smėlio ir eiti užpilti bažnyčioje besimeldžiančius laimėjusius lietuvius. Žmonės pamatė juos apsupusius švedus, užsirakino ir nutarė geriau žūti negu pasiduoti. Švedai ėmė ant bažnyčios pilti smėlį ir tol pylė, kol užpylė net bažnyčios kryžių. Liko gyvi žmonės užpilti bažnyčioje. Dabar kartais sekmadieniais, dvyliką valandą dienos metu girdisi varpų skambesys, ir galima išgirsti nelaimingųjų gaudžius giedojimus" (Jurk F., 1930). B. Buvo sakoma, kad kalne yra skylutė ir, metus jona akmenuką, "nuskamba tarsi varpai" (D.R.) C. Prie kalno vaidenasi. Kartą grįžtanti iš darbo moteriškė mato, kad atlekia vežimas su trim ar keturiais "juodų juodžiausiais" arkliais, o vežime sėdi du velniai, ir vežime stovi kažkokios "bankės" (statinės), iš kurių lekia kibirkštys. Moteriškė pasislėpusi krūmuose, o vežimas pralėkęs, prašvilpęs. Kiti, eidami prie Kipškalnio, pamatę šviesą, kuri vis artėjo. Dukra žiūri - tėvas atsiklaupė, žegnojasi. Mato - atvažiuoja pora juodų arklių, ratuose, priekyje, sėdi du vyrai ir gale du vyrai. Viduryje ratų - statinė, iš kurios kyla ugnis. Žmonės vėliau sakė, kad tai velniai vežė pinigus, reikėję su švėstu daiktu jiems sukirsti, būtų pinigai subyrėję. Pro Kipškalnį einant girdėjo ir jaučius baubiant (taip vaidendavęsi velniai). Kitą kartą žmonės pamatė, kad ant kalno dega ugnis, vienas nuėjo tų pinigų kasti, bet nieko nerado

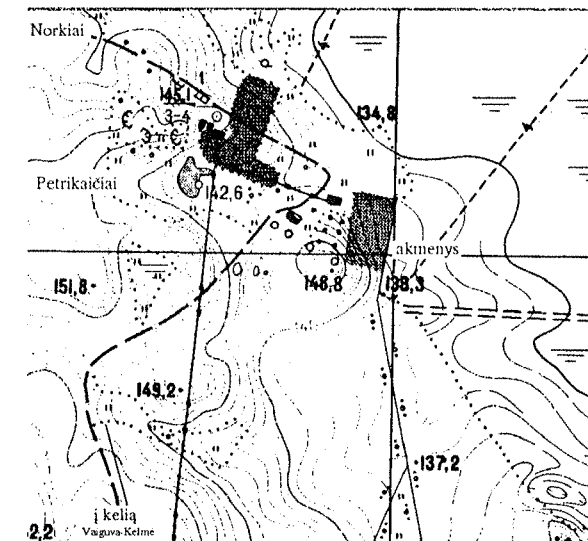
(D.R.). "Man ten visada vaidenas. Kai tik einu iš kur nors jau pritemus arba sutemus, tai taip iš paskos ein žmogus kokius du kilometrus" (pasak P.Priedis, Petro, g.1917, Pašonių k. Užrašė D.Ramančionis 1992). "Pro Kipškalnį baugu ir važiuoti ar eiti, nes, sako, kad ten dažnai kipšas vaidenas" (1992 m.). Kipškalnis - apie 800 m į R nuo Kalniškių piliakalnio (Ar-403), juos skiria Ventos slėnis.

Š. D.R. L. JURK F., 1930, 339-340.

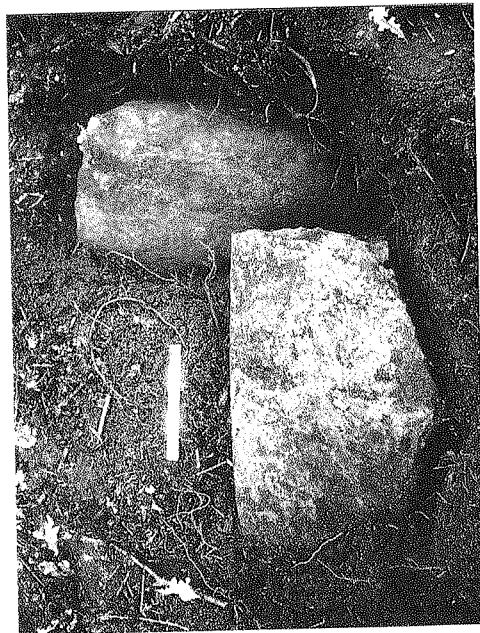
PETRIKAIČIAI (VAIGUVOS SENIŪNIJA)

695. AKMENYS VESELIIA, UŽKEIKTOS VESTUVĖS - apie 1,1 km į ŠR nuo kelio Vaiguva-Kelmė, apie 100 m į PV nuo V.Meliešiaus sodybos pastatų Petrikaičių k., miške, P senojo Kelmės-Vaiguvos kelio (dabar paprastas miško kelias), Pakėvio "Kė-

vio" pelkių duburio (virš 400 ha ploto) R pakraštyje. Buvo 12 akmenų. Rašoma, kad 9 iš tų akmenų stovėję eilėje po vieną stati, kiti-gulėję. Akmenys buvę statūs, gumbuoti ("guzuoti"), kiti platūs. Visi akmenys buvę vienoje, maždaug 22 m ilg. eilėje (Avizonis K., 1927). Pirmasis akmuo, stovėjęs linijos PV pusėje, buvo didžiausias, o kiti - mažesni. Didžiausias akmuo buvo vadinamas (suakmenėjusiu) jaunuoju, tolimesnis - jaunąja, toliau ėjo "piršlys" ir kiti vestuvių pulko dalyviai. 1935 m. LŽV anketoje pažymėta, kad akmenų būta apie 25, jie buvę išsirikiavę nuo didžiausio vis mažyn per 2 m iš Š į P. Suakmenėję vestuvių pulko arkliai - tai "akmenų plonesnis galas", o vežimas su žmonėmis - akmenų "storasis galas". Vestuvininkai važiuavę iš P į Š, todėl ir akmenys į Š pusę buvę plonesni, į P - storesni, pažymima toje pačioje anketoje. Visi akmenys buvę vienas nuo kito maždaug per 1 sieksnį

Pav. 543. Petrikaičių Veselijos akmenų buvusi vieta

Pav. 544. Petrikaičių "Jaunosios" (pirmame plane) ir "Jaunojo" (antrame plane) akmenų skeveldros. Aut. nuotr., 1995

(LŽV). P.Meliešiaus vaikai prisimena tėvų pasakojimus, kad 12 akmenų stovėjo šešiomis poromis: 3 poros suakmenėjusių arklių, tempusių vežimus, ir 3 poros vestuvinių (V.V.). Akmenis prieš 1927 m. suskaldė P.Meliešius. Plėšiant akmenis, labai tratėję, jų skeveldros toli lėkusios. Jaunojo ir Jaunosios akmenų skeveldros tebėra vietoj, kur anksčiau stovėjo akmenys, - pažymėjo K.Avižonis, lankydamasis čia apie 1926 m. Apie suskaldytų akmenų vietą, matomas likusias tų akmenų duobes jis rašė: "Nuo volo užsisukimo iki 12 akmens ("Jaunojo") yra 16 žings. Nuo kapčiaus iki 1 akm. yra 28 ž. Iš ŠR I duobė - 1 m pločio. Nuo I-os duobės už 80 cm yra II duob. 0,5 m skr. Už 160 cm nuo II duob. yra III duob. 80 cm skr. Už 160 cm - IV

duob. 1,5 m skr. Už 80 cm V duob. 2,2 m skr. Už 50 cm yra VI duob. 1,6 m skr. Už 80 cm yra akmuo, nuo kurio už 80 cm yra VIII duob. 80 cm pločio. Už 30 cm yra IX duob. 80 cm pločio. Už 80 cm yra X duob. 45 cm pločio. Už 50 cm yra XI duob. su "Jaunosios" skeveldromis, nuo kurios už 1 m yra XII d. su "Jaunojo" skeveldromis" (Avižonis K., 1927). 1995 m. nustatyta, kad senojoje Vestuvių akmenų vietoje likę 7 akmenys: 5 skirtingų akmenų skeveldros ir 2 akmenys. Iš K.Avižonio aprašo matyti, kad yra likusios viena šalia kitos Jaunojo bei Jaunosios akmenų skeveldros: Jaunojo akmuo buvo smulkiagrūdis, šviesiai melsvas granitas, skeveldra yra 66 cm ilg., 39 cm pl. Panašu, kad tai smailai basibaigianti Jaunojo akmens viršūnė. Jaunosios akmuo buvo vidutinio rupumo rausvas granitas, turėjo beveik stačią šoninę briauną. Matoma iš po žemių 22 cm aukščio skeveldros dalis yra 75 cm ilg., 34-42 cm pl., likusi apskrita akmen-skaldžių kalto žymė, kuriuo akmuo buvo perskeltas išilgai. Už 2,45 m į ŠR nuo šios skeveldros guli melsvo smulkiagrūžio granito 78, 52, 54 cm ilgio kraštinėmis ir 13 cm aukščio akmuo. Atrodo, šis akmuo - ne skeveldra. Šalia guli 54, 54, 43, 16 cm ilgio kraštinėmis ir 11 cm aukščio virš žemės rausvo granito akmens skeveldra. Už 2,2 m į ŠV nuo šios skeveldros guli 44 cm ilg., 27 cm pl. bei 19 cm aukščio virš žemės melsvo smulkiagrūžio granito akmens skeveldra. Šalia - 62 cm ilg., 24-36 cm pl., 18 cm aukščio virš žemės rausvai pilkšvo smulkiagrūžio granito akmens skeveldra. Panašu, kad tai stačio akmens viršūnė. Valant nuo akmens

velėną, rasta labai surūdijusi Respublikos laikų kareivio ar specialios paskirties aprangos saga. Nuo ketvirtosios aprašytos skeveldros 6,2 m į ŠR matoma 1,4 m ilg., 56 cm pl. (plačiausioje vietoje), iki 12 cm aukščio virš žemės melsvai pilkšvo smulkiagrūžio akmens dalis. Panašu, kad akmuo guli savo senoje vietoje. Vedant per išlikusias 3 akmenų skeveldras bei 2 akmenis ašį (tik penktoji bei šeštoji skeveldros lieka šone), matoma ŠR-PV kryptis (222°-223° - 42°-43°) (V.V.).

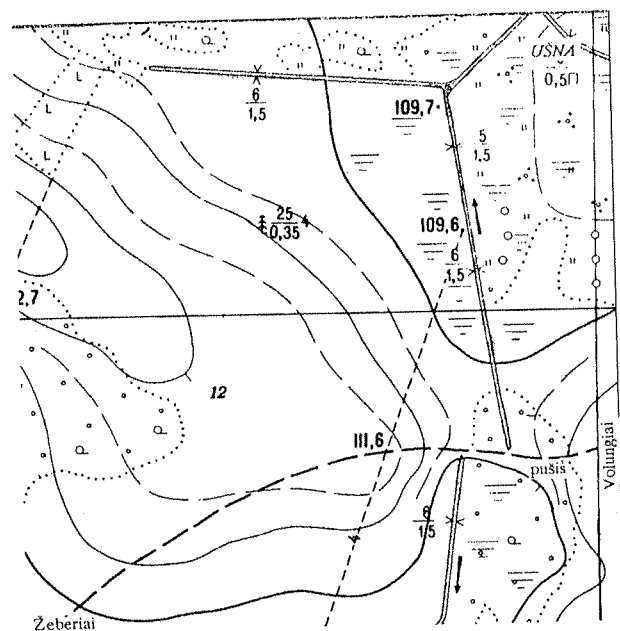
K.Avižonis pažymėjo, kad keli Veselijos akmenys pakliuvo į P.Meliešiaus namo pamatus ir nurodė jų vietą pamatuose, kiti parvežti Veselijos akmenys, suskaldyti apie 1927 m., gulėjo Meliešiaus kiemo patvoryje. Nustatyta, kad P.Meliešiaus gyvenamojo namo ŠR pamatų kampe yra Veselijos smulkiagrūžio melsvo granito su balta išilgine gysla akmens skeveldra (iš Š - 50 cm ilg., 9 cm aukščio, iš R - 42 cm ilg., 14 cm aukščio). Iš kieme tebegulinčių akmenų vienas ar du, galimas dalykas, yra Veselijos akmenų skeveldros (tai ilgy, ištęsto ovalo pjūvio, smailia viršūne akmenų skeveldros). PADAV. A. Vienas jaunuolis sumanė vesti turtinę merginą, slapta iškelė vestuves ir nuvažiavo į bažnyčią. Sužinoję jaunosios tėvai prakeikė jau grįžtančius iš bažnyčios jaunosius su palyda. Vestuvinių pavidalo akmenimis (Avižonis K., 1927; Akmenys - užkeikti vestuvių žmonės su gyvuliais ir važiais). Kiti pasakoja, kad jaunosios motina, jauniems susėdus važiuoti į bažnyčią, juos prakeikė žodžiais: "Kad jūs visi bevažiuodami į akmenis pavirstumėt!" (LŽV). B. Akmenis suritino Velnias, prie jų pavakariais rodydavosi

vaiduoklis "puona Hevičina Velns" (LTR 4791/74). Ties akmenimis, prie senojo Kelmės-Vaiguvos kelio XX a. pirmoje pusėje dar stovėjo senas medinis kryžius. Maždaug per 50 m į ŠV nuo akmenų rasti žmogaus, žirgo griaučiai bei ietigalis. Už 150 m ta pačia kryptimi, kalvelėje, smėlyne, buvo rasti 3 ar 4 akmeniniai gludinti kirveliai su skyde kotui.

Š. 1967 m. LII zv., AS 292/37 (PETRIKAIČIAI); LTR 4791/74; LŽV (O. JONKUTĖ, 1935); V.V. L. AVIŽONIS K., 1927, 27-29 (VESELIA); KVIKLYS B., 1991, 4/529 (467-JAU KAIP PETRIKAIČIŲ K.); KUDABA Č., 1972, 31; LAM, 211; PA, 10,70 (Nr.62; PETRIKAIČIAI); RIMKUS V., 1969, 3; ПОКРОБСКИЙ Ф. Б., 1899, 130.

PIKELIAI (VAIGUVOS SENIŪNIJA)

696. AKMUO su DIEVO PĖDA gulėjo netoli kaimo tekėjusiame upeliuke ("prižclusiame griovyje"), brastoje. Tai galėjo būti Prūdalės ravas kaimo P dalyje, arba Norkupelis - R dalyje. Abu - Knituojos intakai (V.V.). Kur akmuo perkeltas, nežinoma. "[...] Ėjo takelis, kuriuo daugiausia tik šventadieniais ėjo žmonės į bažnyčią, tai buvo 1947-1952 m. Per tą griovelį vietoje liepto buvo perėjimui sudėti akmenys ir vidury buvo vienas nemažas akmuo, ant kurio buvo maždaug vienerių metų vaiko amžiaus kojytės įspaudas, taip kaip ant paprasto molio. Mums - man ir mano broliukui - buvo aiškinama, kad tai švęstas akmuo ir ta pėdelė yra Dievo. Mes su pagarba ir baimė žiūrėdavom į tą vietą,

Pav. 545. Plikšilio Martyno pušis

o vakarais tai būdavo tik siaubo vietovė, nes kiekvieną akimirką bijodavom pasirodant Dievo ar Marijos, vėliau šitą akmenį su bažnyčios įsakymu iškasė ir nuvežė kaip švęstu kažkur į koplyčią [...]”.

Š. PRANEŠIMAI 1949-1967, 55.

PLEKAIČIAI (TYTUVĖNŲ SENIŪNIJA)

697. AKMUO su smailiadugniu dubeniu perkeltas į R.Šidlausko sodybą. Buvo maždaug už 30-40 m, senoje sodyboje. Ten prie akmens stovėjo ir kryžius. Akm. 80x60 cm dydžio, h= 35 cm, dubuo - 17 cm skr., 12 cm gylio, smailiadugnis. Akmens - dubenyje buvo laikomas švęstas vanduo.

L. IA, 56 (NR.59).

PLIKŠILIS (UŽVENČIO SENIŪNIJA)

698. MARTYNO PUŠIS - Plikšilio miško kv.Nr.13, į V nuo kaimo sodybų, prie miško kelio. Pušis - 1 m skr., h= 16 m. 1938 m. nuotraukoje ant pušies matyti prikaltos 4 koplytėlės ir vienas paveikslas. PADAV. Mišku ėjo aklas bernas Martynas ir šios pušies žieve pasitrynė akis. Netrukus po to bernas praregėjo. Kitų manoma, kad praregėjęs aklas elgeta (E.B.). “Ši vieta laikoma stebuklinga ir vietos bei tolimiausių apylinkių žmonių gausiai lankoma. Ant tos pušies yra prikalta koplytėlė su šv.Martyno atvaizdu, žemiau - stacijų vaizdeliai, o aplink visą kamieną prikabinėta aplankančių ją žmonių įvairių šventųjų atvaizdėlių ir kryželių” (Mūsų girios, 1938). Prie pušies dažnai traukdavo samdiniai (šv.Martynas - jų

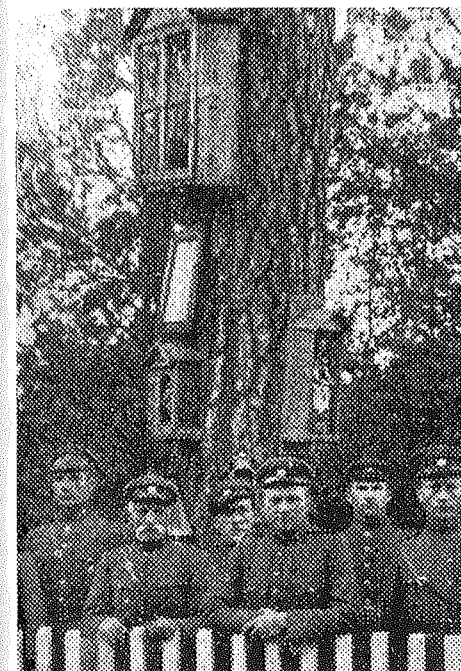
PUPĖNAI (KRAŽIŲ SENIŪNIJA)

1643 m. bajoras J.Dausynas Kražių Jėzuitų kolegijai pardavė savo tėvovinės žemės-Dausyniškę prie Dausino ežero. Nuo to laiko šią vietovę valdė jėzuitai.

L. KUZMAITĖ J., 1977, 9.

700a. EŽERAS DAUSINAS - per 1,5 km į R nuo Kražių, 36 ha ploto. Krantai lėkšti, pelkėti. Į ežerą iš R įteka *Ragansupis* (*Raganos upelis*).

Š. LŽV (E. VENCLAUSKIENĖ, 1935). L. RIMKUS V., 1970, 3-4; VARDYNAS, 131 (RAGANSUPIS); СИРОГИЧ И.Я., 1888, 4.

Pav. 546. Užvenčio girininkijos tarnautojai prie Martyno pušies 1938 m. (Mūsų girios, 1938, Nr. 6-7, p. 385)

globėjas?), žmonės lupdavo nuo pušies žievės gabalėlius ir nešdavosi jų namo (E.B.).

Š. E.B. L. LGP, 110; MŪSŲ GIRIOS, 1938, 385(NUOTR.); RIMKUS V., 1970, 3-4.

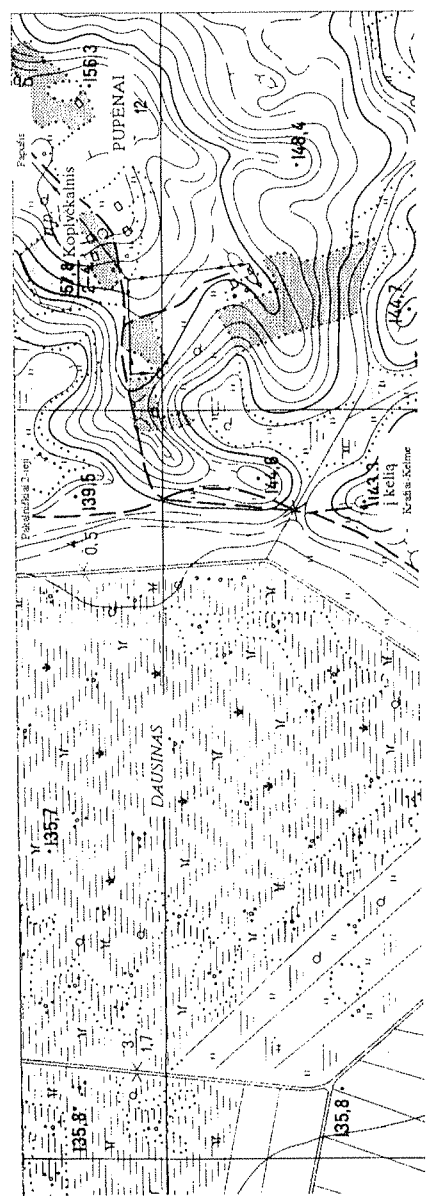
PLŪŠČIOS (PAKRAŽANČIO SENIŪNIJA)

699. ALKOS KALNAS. 1664 03 24 dokumente Plūščių dvaro archyve minimas “Alka kalnas”.

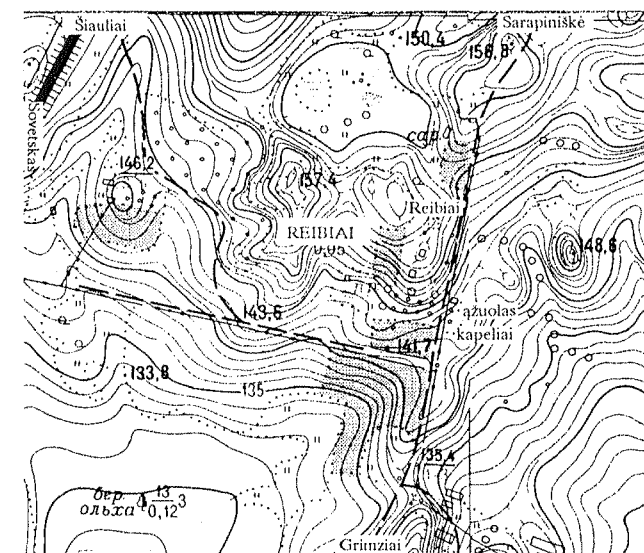
Š. VK.

700b. KOPLYČKALNIS, GOJUKAS, PAGOJUKAS (*senkapiai Av-337*) - per 200 m į R nuo Dausyno ež., apie 200 m nuo J.Mockaus sodybos. Kalnas - apie 1 ha ploto. Ant kalno maždaug 50x50 m dydžio plote - senkapiai, kur stovi 4 kryžiai. PADAV. Žmonės spėja, kad čia buvo jėzuitų koplyčia. Senovėje ant kalno buvo garbinami senieji dievai, vėliau buvusi pastatyta mūrinė jėzuitų koplyčia (Rimkus V., 1970). Sakoma, kad kalne yra požeminiai tuneliai, kuriais vaikščiodavo jėzuitai. Žmonės, kasdami rūsius, kalne rasdavo kalkių, akmenų, plytų. Ant kalno auga ir vienas labai senas ąžuolas.

Š. 1967 M. MMT žv., AS 470/31; LŽV (E. VENCLAUSKIENĖ, 1935); L. RIMKUS V., 1970, 3-4.

Pav. 547. Pupėnų Kopyčkalnis, Dausino ežeras (užpelkėjęs)

Pav. 548. Reibkalnio ažuolas

RAUDIŠKĖ (PAKRAŽANČIO SENIŪNIJA)

701. KOPLYČKALNIS - V kaimo dalyje. 1/2 ha ploto. PADAV. Senovėje buvo kopyčia.

Š. LŽV (M. BOGUSIENĖ, 1935).

REIBKALNIS (GRIMZIŪ SENIŪNIJA)

702. AŽUOLAS auga kaimo kapeliuose, ŠR jų dalyje. Ažuolas - 1,8 m skr., h = 20 m. PADAV. A. Po ažuolu buvo senovės šventovė, kur vaidilutės kūreno ugnį, garbino Perkūną ir kitus dievus. Tik vėliau ant kalnelio buvusios įrengtos kapinės (Rimkus V., 1970). B. Baudžiaivos laikais Reibių dvarininkas Janavičius ant ažuolo storos šakos korė baudžiauninkus, kol šaka nulūžo (AP).

Š. AP (P. JAGMINAS, 1961 05 06); L. LGP, 110; RIMKUS V., 1970, 3-4; ŠIDIŠKIS T., 1995, 5.

SARAPINIŠKĖ (GRIMZIŪ SENIŪNIJA)

703. PUŠIS. PADAV. Už Varnapelkės ant pušies buvo kartuvės. Ten kardavo baudžiauninkus, sukilėlius. Buvo pasakojama, kad vienas iš pasmerktųjų prieš jį kariant pasakė: "Nekabinkit manęs aukšta, kad puona galėtų į subinę pabučiuot". Tuomet jį pakorė kuo aukščiau, kiek galėjo.

Š. D.R.

704. KOPLYTKALNIS - į Š nuo Sarapiniškės, į P nuo Targių k., apie 940 m į ŠR nuo kelio Šiauliai-Kelmė sankryžos su Targių-Jautmalkės II km keliu, pirmojo kelio R pusėje. Iš P

Pav. 549. Sivilės šaltiniai. Aut. nuotr., 1996

kalną supa *Cedroniškės* upelis (įteka į Širkšnės upelį), iš Š telkšo Meškos pėdos bala. Kalnas - apie 40-50 m ilg. (R-V), 30 m pl. (Š-P), viršuje nelygia, ovaline aikštele. Kalno šlaitai statoki, apie 12-15 m aukščio. Ant kalno stovėjo kryžiai, prie pušų prikalti Nukryžiuotojo atvaizdai. PAVAV. A. Ant Kopytkalnio buvo senovės koplyčia, kuri nuskendo kalne (D.R.). B. Čia Velykų naktį dvyliktą valandą skambėdavo varpai (D.R.). C. Kalne buvo tunelis, kuriuo lendant galo nerasdavo (D.R.). Ant Kopytkalnio viršaus buvo didelis *akmuo* su žmogaus pėda. Per karą akmuo susprogdintas, buvo skeveldros. Į P nuo Kopytkalnio, prie Aukštulių Virškalnio rastas akmeninis kirvelis.

Š. 1967 m. LII žv., AS 292/16-17 (CEDRONIŠKĖ-GILUIČIAI); D.R.

SIRVYDAI (KELMĖS SENIŪNIJA)

705. PELKĖ ALKA - į V nuo kaimo, 1 ha ploto.

Š. LŽV (O. LANKYTĖ, 1935).

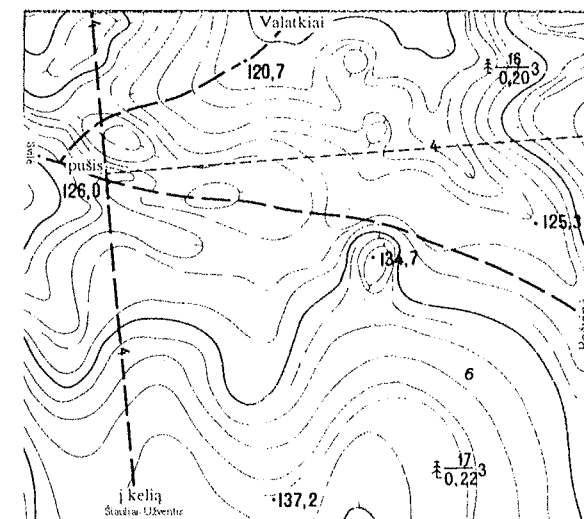
SKOGALIS (TYTUVĖNŲ SENIŪNIJA)

706. BOBKALNIS. Aukštas Bridvaišio ežero (Nr. 723) R krantas, 6 ha ploto.

Š. LŽV (J. ABROMAITIS, 1935).

SVILĖ (ŠAUKĖNŲ SENIŪNIJA)

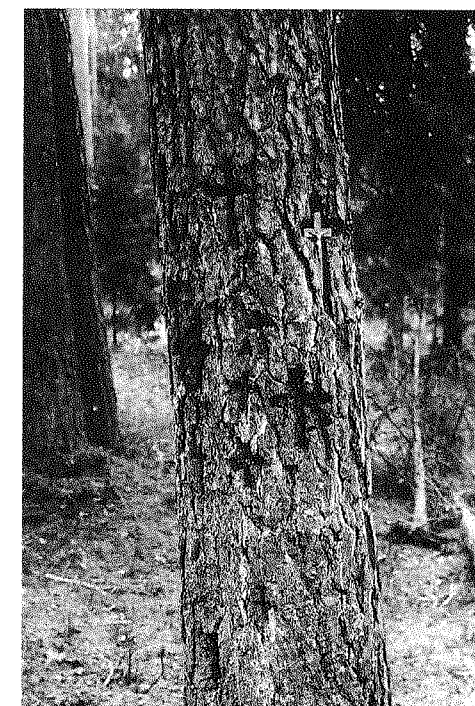
707. PUŠIS augo apie 600 m į Š nuo Šiaulių-Užvenčio plento, prie kelio į Sivilės kaimą, miške, prie dviejų miško kelių sankryžos. Medis buvo labai senas, drevėtas. 1885 m. priešais tuomet dar augusią senąją pušį buvo pastatyti 3 kryžiai. Senoji pušis išvirto po audros apie 1965 m. Šiuo metu toje pačioje kryžkelėje yra garbinamos net kelios pušys, gausiai keliama apžadų kryželiai, kabinami škaplieriai, rožančiai, pjaustoma žievė, pušų kamienuose įraižomi kryželiai. Priešais pušis - jau visas "kryžių kalnelis", čia stovi tiek mediniai, tiek geležiniai, taip pat padaryti iš paprasčiausių pagaliukų kryželiai. PAVAV. Ant pušies buvo kariami baudžiauninkai (ar 1863 m. sukilėliai), sukilimo metu buvęs

Pav. 550. Sivilės miško pušies buvusi vieta

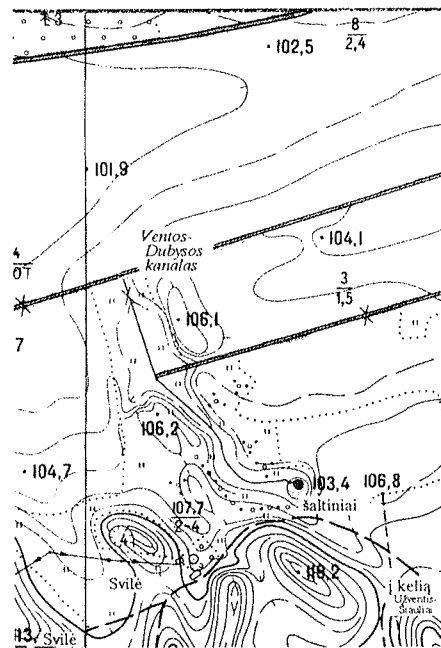
Pav. 551. Sivilės miško kryžiai prie pušų. Aut. nuotr., 1994

Pav. 552. Viena iš Sivilės miško šventų pušų. Aut. nuotr., 1994

pakartas ir kunigas (E.B.). B. Po medžiu sukilėliai kunigai laikė mišias (LTR 3659/243). C. "Už Svilės yra tokie kryželiai. Anksčiau jų buvo trys, o kai mano tėvuks pasakojo, kiekvieną Velykų rytą rasdava dvi vaiko pėdikės nueitas" (pasak. J. Bražienė, g. 1915 m., Giriškių k., Užr. D. Ramančionis 1994). Prie senosios pušies stovėjusių kryžių žmonių būdavo karštai meldžiamasi, čia nešami ir aukojami (kabinami ant pušies) škaplieriai, rožančiai, gėlės. "Čia šventa Marijos vieta" (1994 m.; V.V.). Netoli pušies gulėjo akmuo, prie kurio degdavę pinigai, žmonės tų pinigų ieškoję, tai kunigas vėliau akmenį apkasė grioveliu ir uždraudė kasinėti.

Š. D.R.; E.B.; LTR 3659/243 (ŠAUKĖNŲ GIRIOJE ESĄS DAR MEDIS); V.V.

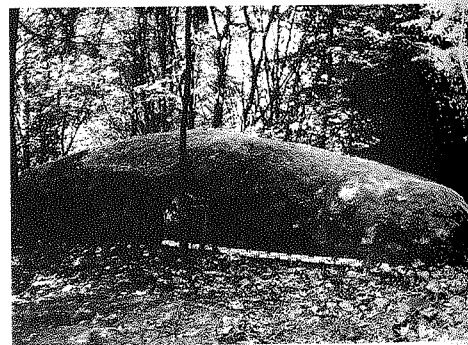
Pav. 553. Svilės šaltiniai

708. ŠALTINIAI - į ŠR nuo kaimo, apie 300 m į P nuo Ventos-Dubysos kanalo. Maždaug 1,8 ha plote čia trykšta-verda apie 100 įvairaus dydžio "akių". Upeliuku vanduo nuteka į Ventos-Dubysos kanalą. Visų šaltinių vanduo skaidrus, šaltas, skanus. Daugelio žmonių vanduo vartojamas maistui gaminti, juo gydomas akys, prausiamasi.

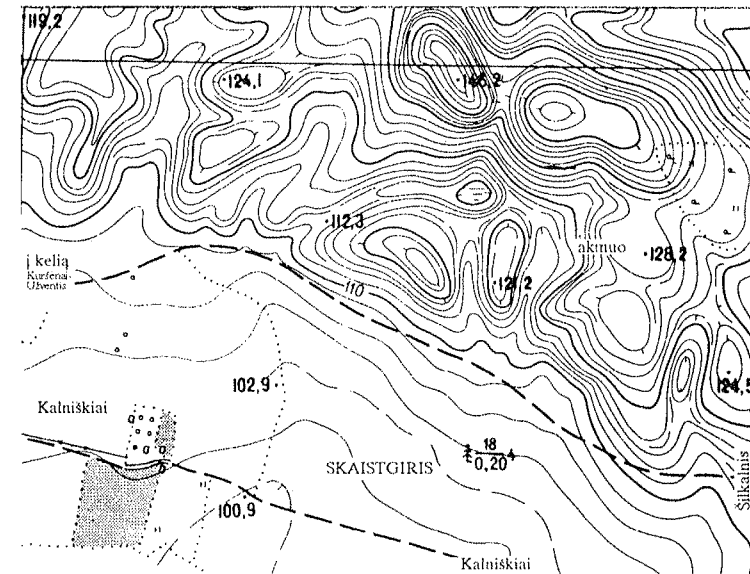
Š. D.R.; V.V.

ŠAUKĖNŲ SENIŪNIJA

709. MARTYNO AKMUO guli apie 1 km į R nuo kelio Kalniškiai-Kuršėnai, Šaukėnų g-jos Skaistgirio miško kv.Nr.10. Akm. - 5,9 m ilg. (ŠR-PV), 2,85 m pl. (PV) ir 1,9 m (ŠR), h= 2 m (PV) ir 45 cm (ŠR). Viršutinėje dalyje yra buvusi pirštis į P žmogaus (Martyno) pėda - maždaug 36 cm ilg. ir 10-12 cm pl., 7 mm gylio, kairioji. Pėda nuskaldyta, dabar toje vietoje ištrupėję. PADAV. A. Velnias naktį nešė akmenį, norėdamas užmesti ant Šaukėnų bažnyčios, bet gaidžiui pragydus

Pav. 554. Skaistgirio Martyno akmuo. V. Daugudžio nuotr., 1967

Pav. 555. Skaistgirio Martyno akmuo

Pav. 556. Skaistgirio Martyno akmens "pėda". V. Daugudžio nuotr., 1967

nespėjo ir supykęs sviedė į mišką (E.B.). B. Gyveno neturtingas žmogus Martynas, ir prasikaltus ponui (pono žemėje akmuo buvęs) Martyną čia mušė, jis kančiose mirė (E.B.). Kiti pasakoję, kad Martynas buvo geriausias pono kumetys, bet kartą, jam prasikaltus, ponas jį išvijo kitur ieškotis darbo. Martynas atėjęs dar prašėsi priimamas atgal, bet ponas atsakė. Supykęs Martynas užmušė geriausią pono šunį, ir ponas įsakė tą Martyną nužudyti. Slapstėsi anas miške, bet bemiegantį ant akmens jį rado ir nukirto galvą. Sakoma, dar po kurio laiko prie akmens atsiradęs ir kapas (LTR 4941/571). Apie akmenį kalbant sakoma: "Dieds koks guli", "Martynas jis" (V.V.) Žmonės tikėjo akmens skeveldrų stebuklinga gydomąja galia ir ilgainiui nuskaldė pėdos įdubimą (E.B.; "liaudis įsitikinęs, kad šis akmuo turįs stebuklinga gydomąją galią, skaldė iš jo

gabaliukus ir tuo būdu nuskaldė 1/3 pėdos". - AP). Prie akmens labai mėgsta po jungtvių atvažiuoti vestuvių pulkai, jaunasis nešioja jaunąją ant akmens (V.V.). Apie 300 m į V nuo akmens - aukštas, status Blizgės kalnas.

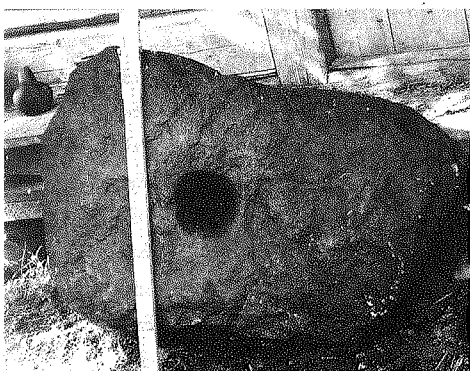
Š. 1967 m. LII žv., AS 292/41 (SKAISTGIRIO MIŠKO); AP (P. JAGMINAS, 1965 07 05); E.B.; LTR 4941/571; V.V. L. RIMKUS V., 1969, 3; ŠLIAVAS J., 1977, 29, 66-67.

710. KŪDRA buvo Kambariško vienkiemyje, 100 m į ŠR nuo Kašmerienės sodybos, 1/4 ha ploto. Nusausinta vedant Šaukėnų-Varputėnų kelią. PADAV.. Napoleonas kūdroje paskandino dvi statinaites aukso. Kadangi kūdra buvo labai gili, niekas nepasiekė jų ištraukti, nors ir mėgino. Vaidenosi liepsnelės.

Š. LŽV (T. BUIVYTĖ, 1935).

ŠEDUVIŠKĖ (LIOLIŲ SENIŪNIJA)

711. AKMUO su smailiadugniu dubeniu (buvo Ar-399) gulėjo J.Zavels-

Pav. 557. Šeduviškės akmuo. V. Daugužio nuotr., 1967

čio sodyboje, prie svirno, vietoje prielaiščio, kur 1892 m. (1967 m. LII; 1897-AP) buvo atvilktas iš vietovės, esančios maždaug už 200 m į R nuo J.Zavelskio sodybos. Akm. - pilkai rausvas, plokščias, jo viršus kiek išgaubtas, stačiakampio formos, apatinė jo pusė plokščia, 125x72 cm dydžio. Akmens lygiojoje plokštumoje yra 17 cm skr. ir apie 20 cm gylio dubuo (MMT žv.- 19cm skr., 23 cm gylis). 1974 m. melioratorių užkastas.

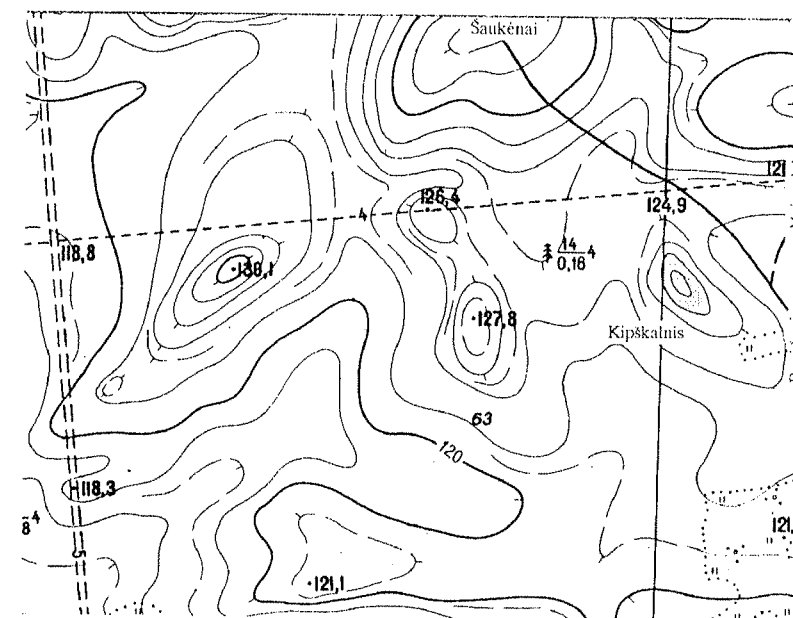
Š. 1967 m. LII žv., AS 292/42; 1967 m. MMT žv., AS 470/35. AP (P. JAGMINAS, 1965 07 05); L. IA, 56 (Nr.60).

712. AKMUO su PĖDOMIS. Į PR nuo J.Zavelskio sodybos yra Dobrovolskio sodyba, už jos į R, ganyklose, teka Šepečio up. Upelio kair. krante yra 3 m ilg., h= 1,2 m akmuo, nuo jo už 15 ar 20 m nurodomas nedidelis akmuo su iškaltomis dviem pėdomis. Nerastas.

Š. 1967 m. LII žv., AS 292/43.

ŠONA (ŠAUKĖNŲ SENIŪNIJA)

713. KIPŠKALNIS - per 70 m į PV nuo kelio Šaukėnai-Pavėžupis, 90 m į V nuo kelio į Vainagius atsišakojimo iš minėto kelio. Tai nedidelė, ŠV-PR kryptimi pailga, maždaug 100x60 m dydžio kelių metrų aukščio kalva. PADAV. Čia buvusi daržinė. Švedai, bėgdami nuo rusų, sulindo į tą daržinę, apsipylė žemėmis, kad niekas nerastų.

Pav. 558. Šonos Kipškalnis

“Naktį niekas (ten) neidavo, nes bijodavo švedų. Sakydavo, švedai kipšais pavirtę”.

pakardavo. Nuo žodžio sūdas kilo ir pavadinimas Sūdkalnis.

Š. VAK 16/83 (LŽV).

Š. D.R.

714. PUŠYS. Šalia Karobkalnio buvo pušynas, kur augusios dvi pušys. PADAV. Viena iš tų pušų buvo nukirsta ir iš jos padarytas lovyš - ten varydavo prasikaltusius baudžiaunikus ir juos lovyje plakdavo. Dalyvaudavęs net kunigas.

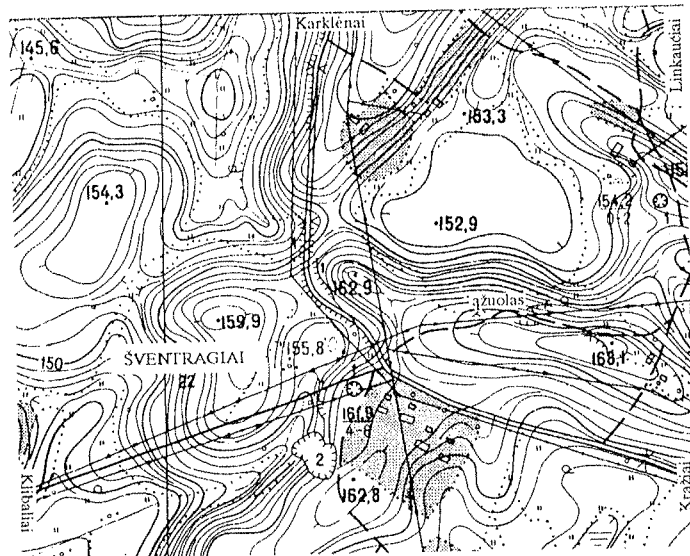
Š. D.R.

ŠUNIKIAI (UŽVENČIO SENIŪNIJA)

715. SŪDKALNIS - per 300 m į Š nuo kaimo, prie Girnikų-Tolainių kelio. Kalnas - 250x300 m dydžio. PADAV. Ant kalno teisdavo nusikaltėlius ir čia

ŠVENTRAGIAI (KRAŽIŲ SENIŪNIJA)

716. KAIMO KAPELIAI ir AŽUOLAS - per 140 m į ŠR nuo kelio Karklėnai-Kražiai. Kapelių kalva - 120 m ilg., 85 m pl. R jos dalyje auga maždaug 800 m senumo, 1,3 m skr. ažuolas. PADAV. A. Ant kapelių kalvelės po ažuolu buvo kūrenama šventoji ugnis, iš čia buvo trimituojama šventu ragu (nuo to Šventragių pavadinimas), kviečiant į apeigas. Prie ažuolo buvo aukuras, kur mergelės, “vadinamos saulutėmis”, kūreno ir saugojo šventąją ugnį. Dievams čia buvo aukojami gyvuliai ir kitos aukos (Rimkus V., 1970). B. Po ažuolu paslėpta sukilėlių pinigų,

Pav. 559. Šventragių ažuolas

kuriuos degant žmonės daug kartų matė (AP). Vėliau čia imta laidoti mirusieji, per tris Kryžiaus dienas į kapelius žmonės rinkdavosi melstis.

Š. 1989 m. MMT zv.; AP (P. JAGMINAS, 1960 10 12); LŽV (S. PETRUSEVICIŪTĖ, 1935); L. ATL 1988 IR 1989 METAIS. V., 1990, 184; BUSZYNSKI I., 1872, 58; LGP, 110; RIMKUS V., 1970; ŠIDIŠKIS T., 1995, 5.

ŠVYTRIŠKĖ (VAIGUVOS SENIŪNIJA)

717. KAPELIAI (*pilkapiai ir senkapiai Av - 403*). PADAV. A. Netoli kapelių buvo bažnyčia. Kartą kunigas laikė mišias ir bažnyčia su visais žmonėm nuskendo (LŽV; su visu turtu. - AP). Tada bažnyčia jau buvusi pastatyta Vaiguvoje. O Švytriškės bažnyčios vietoj liko kiaurymė, kur,

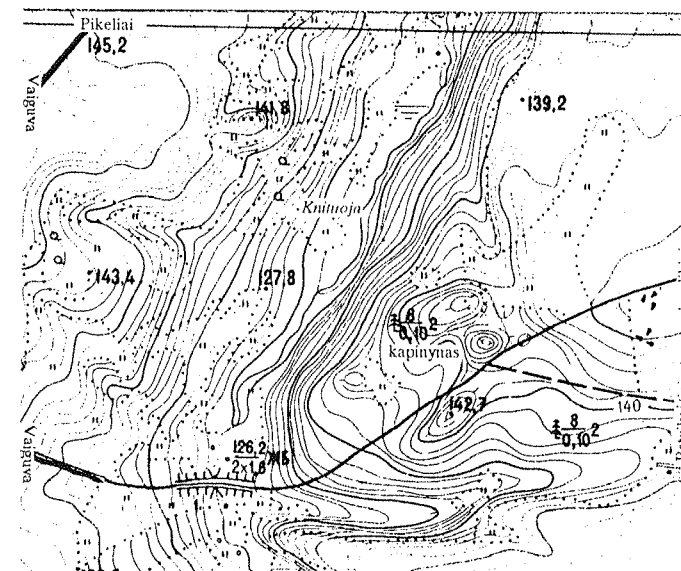
metus akmenį, pasigirdavo žvangėjimas, nes akmuo pataikydavo į nugrimzdusią bažnyčią (AP). B. Vaiguvos bažnyčios archyvuose, pasakojama, parašyta, kad čia stovėjo dar šiaudais dengta švedų šventykla (V.V.).

Š. AP (P. JAGMINAS, 1965 03 28); LŽV (I. TAMOŠAITYTĖ, 1935); V.V.

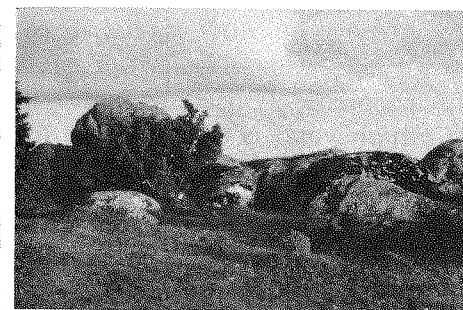
TYTUVĖNŲ SENIŪNIJA

718. ŠVENTRAVIS išteka 660 m į P nuo kelio Kelmė-Tytuvėnai atsišakojimo į Bulavėnus, 1 km ilg., kairysis Gryžuvos intakas. Teka į Š, natūrali aplinka likusi tik į Š nuo upelio pralaidos kelyje Kelmė-Tytuvėnai.

Š. LŽV (M. BALILIONYTĖ, 1935; MOSTEIKIAI); V.V

Pav. 560. Švytriškės kapinynas

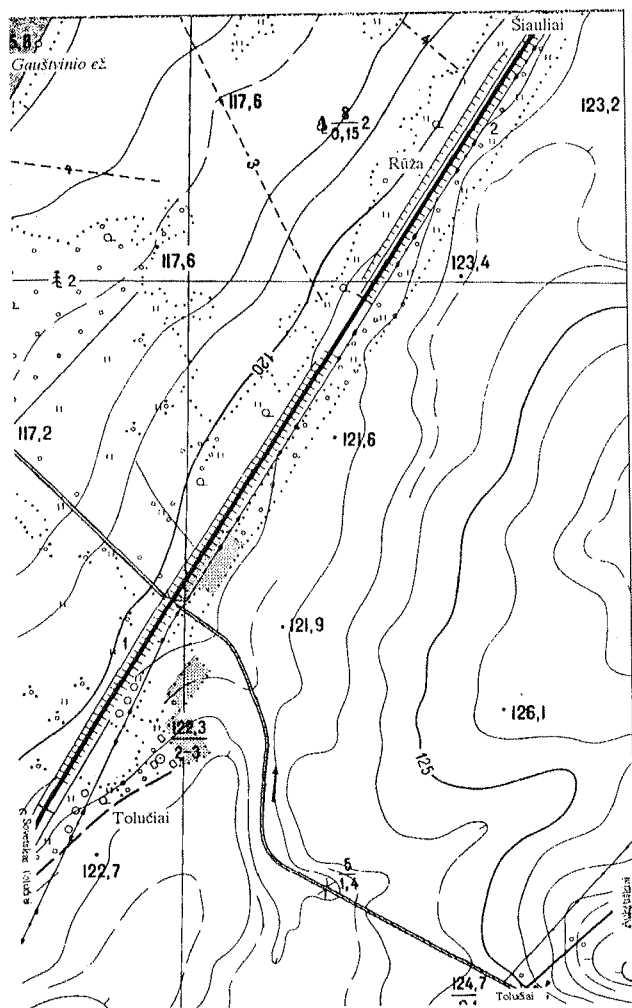
Pav. 561. Rūžos akmenys. V. Augustino (?) nuotr., apie 1938

719. PYLIMAS RŪŽA, RŪŽAS, RŪŽIS, VELNIO KELIAS, ŠAŠĖJUS, PERKŪNAS DIEVAITIS(?) Kelmės rajone driekėsi Paežerio, Šimšų ir Užpelkių miškų kvartaluose Nr.2,30, 32,36,39,41. Milžiniška loma Tytuvėnų apylinkių kraštovaizdyje Š-P kryptimi - tekėjusių ledyninių vandenių žymė. Lomoje - tokio pat išilginto pavidalo ežerai, jų šlaituose išplauta nemažai riedulių. Įspūdingas toks

riedulių ruožas - *Rūžos pylimas*. Manoma, tai paskutinio ledyno, suformavusio Bubių-Rėkyvos-Tytuvėnų gūbrį, padarinys. Rūža buvo siauras, maždaug 6-8 m pl., 2-3 m aukščio akmenimis sėte nusėtas pylimas, nuo Tytuvėnų apylinkių besidriekiantis daugiau kaip 30 km ir percinantį į Šiaulių rajoną. Nuo Tytuvėnų pylimas vingiavo R Gauštvinio ež. puse - Tytuvėnėlių k. laukais, Paežerio miškais, Pagauštvinio ir Paežerio kaimų žemėmis, toliau ėjo per Peldžių k. laukus, Kiaunorių miško pakraščiu, Pašimšės km. laukais, Galminaičių mišku, Šimšos pelkių pakraščiu tęsėsi Šiaulių rajone (Jagminas P., 1958c), kur baigiasi Bubių apylinkėse, ties Aukštelke, į P-PV nuo jos (čia likusi apie 5 km ilgio pylimo atkarpa. - D.R.; "prasidėjęs nuo Dubysos kranto ir vingiavęs visokiais vingiais per Aukštelkės žemę, palei Rėkyvos ežerą". - Puronas V., 1984). Pokario metais Rūža buvo naikinama,

akmenys renkami ir skaldomi, išvežami šalia buvusiu geležinkeliu.

Tytuvėnų apylinkėse žinomos kelios pylimo atkarpos. Viena - Tolučių k., į R nuo Gauštvinio ež., prie geležinkelio Šiauliai-Tauragė (iš V pusės), 110 geležinkelio kilometre. Pylimas čia - 3-4 m pl., iki 1,5 m aukščio iš V, apie 2 m iš R (šioje pusėje sunku aukštį nustatyti, nes prie geležinkelio iškastas griovys). Vienoje vietoje aprašomoje

Pav. 562. Tolučių Rūžos atkarpa

atkarpoje matoma 7 iš pylimo kyšantys akmenys, už jų, 15 m į P - dar 3, už 12 m ta pačia kryptimi - dar apie 10 įvairaus dydžio akmenų. Išlikusios Rūžos ryškesnės atkarpos ilgis - apie 150 m. Vietos žmonių nurodoma, kad pylimas buvęs labai vingiuotas, Rūža jį vadinę "akmenų volą" ar tiesiog "akmenis" ant laukų (V.V.). Antra, Pašimšės kaime, ant Rūžos likęs Oertelio akmuo (Nr.689). PADAV. A.

Pav. 563. Tolučių Rūžos atkarpa (už kanalo). Aut. nuotr., 1995

Prie Germanto ežero gyveno panelė, Velnias tą panelę apvogė, bet rado tik akmenų. Susidėjo juos į maišą ir nešėsi. Ties Aukštelke maišas praplyšo, ir akmenys išvirto. Tada ir liko tiesus "100 m ilgio" kelias (VK, 1983, Motaičiai). B. Senais laikais Tytuvėnų dvare gyveno ponas Tvardauskis, kuris buvo sudaręs su Velniu sandėrį. Norėdamas nujoti ant gaidžio raitas iš Tytuvėnų dvaro į Žemaičių Kalvariją piršlybę bei kitais reikalais, Tvardauskis pareikalavo iš Velnio supilti jam per naktį akmenų, smėlio kelią (Jagminas P., 1958c). Kiti pasakoje, kad velniai nespėję to darbo iki galo atlikti, nes Tvardauskis pasikoręs "ant mėnesio" (LŽV, E. Božytė). Pylimą sunėšė velniai (LŽV, M. Buinytė). C. Rūžą supylė žemaičiai, kunigaikščio Vytenio paliepti. Už "volo", kaip už mūro, buvo ginamasi nuo priešų (Puronas V., 1984).

1945 m. Šimšos miške (kv. Nr.24), pakilesnėje Rūžo vietoje, įrengiant daigyną, rasta titnago dirbinių: kirvukas, peiliukų, strėlių, grandukų, kitų "skeldinių". Iš viso maždaug 50 vnt. (Jagminas P., 1958c). Ruožas taip pat vadinta Laumių taku, Velnio keliu,

netgi Perkūnu dievaičiu (VK, 1983; Verduliai). Prie Rūžos, ties Aukštiškių kaimu, gulėjo labai didelis *akmuo*, ant kurio mėgdavo sėdėti Tvardauskis. Akmenį susprogdino vokiečiai per Pirmąjį pasaulinį karą (LTR 1934/33).

Š. E. B.; LTR 1934/33; LŽV (E. BOŽYTĖ, 1935; RŪŽA); LŽV (M. BUINYTĖ, 1935; ŽILAIČIAI); LŽV (V. EIGELIS, 1937; PAEŽERIS); LŽV (K. ŠIVICKAITĖ, 1935; ŠADBARAI); LŽV (J. ABROMAITIS, 1935; TYTUVĖNAI); LŽV (E. BOŽYTĖ, 1935; KUPRIAI); LŽV (E. BOŽYTĖ, 1935; ŠVARCIŠKĖ); LŽV (K. ŠIVICKAITĖ, 1935; AUKŠTIŠKIAI; "ČIA TVARDAUSKAS KOVOJĖS SU VELNIAIS"); LŽV (A. BARTKAITIENĖ, 1935; AUKŠTELKĖ); LŽV (A. BARTKAITIENĖ, 1935; DZYDIŠKIAI); LŽV (A. BARTKAITIENĖ, 1935; VIZGIRDAI); VK, 1983 (ŠIAULIŲ APYL. VERDULIŲ K. PYLIMAS AKMENUOTAS, TĖSIASI NUO VERDULIŲ IKI GINIOČIŲ, RŪŽA VADINA IR MAŽESNIUS PYLIMO RUOŽUS, PVZ., AUKŠTELKĖJE); VK, 1983 (ŠIAULIAI, MOTAIČIŲ K. AKMĖNINIS KELIAS Į PIETRYČIUS NUO AUKŠTELKĖS KALVOS). L. BUSZYNSKI I., 1874, 91-92; GRIGALIŪNAS P., 1987; JAGMINAS P., 1958c; KUDABA Č., 1972, 8; LAM, 249 (PER TYRULIŲ PELKES EINA RŪŽIO PYLIMAS); PURONAS V., 1984, 3; TARASENKA P., 1933, 361-362; ЖИВОПИСНАЯ РОССИЯ, 1882. 183.

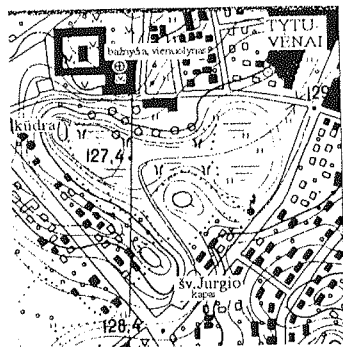
720. APUSĖS, ENUPIO EŽERAS - į PR nuo Tytuvėnėlių, į ŠV nuo Tytuvėnų. ŠV ežero kraštas per 150 m į P nuo geležinkelio Sovietskas-Šiauliai. Ežeras pailgas Š-P kryptimi, apie 30 ha ploto, krantai žemi, pelkėti. PADAV. Ežere yra nuskendęs kaimas, ežero dugne dar buvę galima matyti trobas.

L. VITAUSKAS A., 1937, 140.

TYTUVĖNAI

Bažnyčia miestelyje minima jau 1555 m. Tytuvėnų dvaro valdytojas A. Valavičius 1613 m. į Tytuvėnus pakvietė bernardinus, kuriems buvo pastatytas vienuolynas, o 1618-1633 m. - bažnyčia. Bažnyčioje esantys Švenč. Mergelės Marijos bei šv. Antano paveikslai laikomi stebuklingais. Šventoriuje 1771-1775 m. pastatyta šventųjų laiptų koplyčia su laiptų pakopose įdėtomis relikvijomis, kurias lipdami laiptais maldininkai bučiuoja.

721. KŪDRA - į P nuo Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno pastatų, lomoje. Už lomos - šv. Jurgio kapai (Nr. 721). PADAV. Kada buvo nuliedintas Tytuvėnų bažnyčiai varpas, jį vežė žiemą dvylika arklių per ežerą, ir, privažiavus vidurį, ledas lūžo, varpas su arkliais nuskendo. Kartą per dešimt metų varpas ežero dugne skamba. "Dabar ežeras užaugęs samanom ir kerpėm, bet ta vieta neužauga, ir žiemos šalčiai tos vietos neužšaldo" (LTR 1934/32). Pasak kitų, varpas įkrito

Pav. 564. Tytuvėnų kūdra, šv. Jurgio kapai

Pav. 565. Tytuvėnų šv. Jurgio kapai (antrame plane) ir kūdra (pirmame plane). Aut. nuotr., 1995

į šaltinį keliant jį į bažnyčios bokštą. "Prieš oro atmainas varpas imdavęs gausti labai graudingu balsu ir daręs apylinkės gyventojams neįtikėtiną sužadindamas gailėsčio jausmą. "Skendau Jonai, skendau Jonai", pasigirdavęs liūdnas, pagalbos prašęs varpo gaudimas iš paslaptingos šaltinio gelmės". Žmonės suruošė procesiją prie šaltinio, pasimeldė, po to varpas nustojo gausti (Vitauskas A., 1937).

Š. LTR 1934/32. L. VITAUSKAS A., 1937, 140.

722. ŠV. JURGIO KAPAI prie Šiluvos gatvės. Kalva - 70x50 m dydžio, 5-6 m aukščio, apaugusi eglaitėmis. Kalvos aikštelėje matyti koplyčios (stovėjo iki 1918 m.) liekanos, ŠR dalyje - pastatytas paminklas naujagimiui. PADAV. "Senovėje tas kalniukas buvo gražus ažuolynas. Ten amžinai rusendavusi amžinoji Perkūno ugnelė. Ugnį kurstydavę 12 bernelių ir 12 mergelių. Jie turėjo dešimt dievaičių. Krikščonybę Lietuvoje įvedant, vienas vyskupas atvyko čia senojo tikėjimo

naikinti. Bet nuo Šatrijos kalno oru šluotas apsižergę atlėkė "čerauninkai" ir raganos ir užmušė vyskupą ir jo palydovus. Paskiau su kariuomene atvykęs kitas vyskupas dievaičius išdaužęs, užgesinęs amžinai ruseančią ugnelę. Toje vietoje pastatė bažnyčią (1581 m. šv. Jurgio koplyčia ar bažnyčia Tytuvėnuose jau buvo. - V.V.); (pasak. A. Ramoška, g. apie 1840, Tytuvėnuose. Užr. apie 1931; Buračas B., 1931a).

Š. 1967 m. MMT žv., AS 470/36. L. BURACAS B., 1931a; RIMKUS V., 1970, 3-4; ŠIDIŠKIS T., 1995, 5.

723. TYTUVĖNŲ, BRIDVAIŠIO EŽERAS - į PR nuo miestelio. PADAV. A. Ežero vietoje stovėjo Tytveiškos ar Tytuvio pilis, bet pily tėvas prakeikė sūnų jo vestuvių dieną, ir, kilus perkūnijai, trenkė žaibas, viskas nugarmėję (Sturys V., 1937). B. Ežere vaidenasi: kada kildavusi audra, ežere pasigirdavo bausis triukšmas, iš dugno sklisdavo prakeikto sūnaus skundas ir aimanavimai (Sturys V., 1937). C. Pasa-kojama, kad ežere nuskendo Komaro duktė, kuri kiekvieną naktį, saulei nusileidus, iki jai užtekant, prie ežero verkia ir baltinius skalbia, skalauja (LTR 3665/1304). Ežero pakrantėje - Tytuvėnų (Bridvaišio) piliakalnis.

Š. LTR 3665/1304; L. STURYS V., 1937, 5.

TOLUČIAI
(ŠAUKĖNŲ SENIŪNIJA)

724. AKMUO su smailiadugniu dubeniu, gulėjęs kaip prieslenkstis B. Šiautkulytės ir P. Eningienės sody-

Pav. 566. Tolučių akmuo prie Šaukėnų kultūros namų. Aut. nuotr., 1994

boje, dabar perkeltas prie Šaukėnų kultūros namų, guli ant šono, įsmigęs žemėje. Tai stambiagrūdis, rausvas granitas, 103x73 cm dydžio (matoma virš žemės dalis), 18 cm storio (buvęs akmens aukštis). Dubuo - ne plokštumos viduryje, o 24 cm skr. viršuje ir 6-7 cm - dugne. Dubens gylis - apie 13 cm.

Š. AP (P. JAGMINAS, 1968 03 08); V.V. L. IA, 56 (NR. 61).

TOLUČIAI
(TYTUVĖNŲ SENIŪNIJA)

725. AKMUO su smailiadugniu dubeniu I (Ar-419) yra V. Sinušo (Simu-

Pav. 567. Tolučių akmuo. V. Daugudžio nuotr., 1967

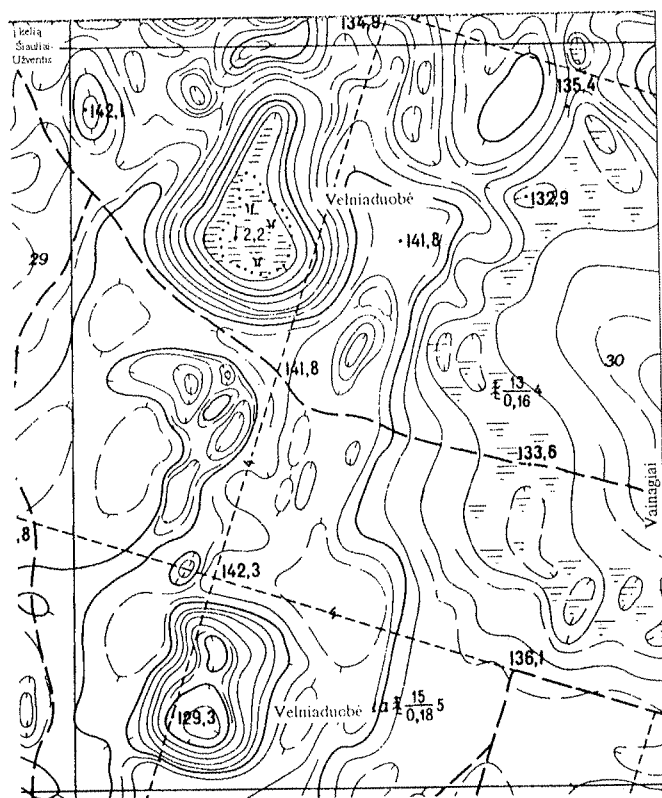
čio) sodyboje, kur atvilktas iš gretimo lauko. Akmuo 1938 m. buvo rastas senoose J. Tučkaus namo pamatuose. Akm. - rausvas, 90x70 cm dydžio, h=50 cm, turi 20 cm skr. ir 15 cm gylio dubenį.

Š. 1967 m. LII zv., AS 292/45; 1967 m. MMT zv., AS 470/36; AP (P. JAGMINAS, 1968 03 10); L. IA, 56 (Nr.62).

726. AKMUO su smailiadugniu dubeniu II (buvo *Ar-420*). Iki 1976 m. dar gulėjo apie 250 m į V nuo V.Sinušo

(Simučio) sodybos, prie akmenų krūvos. Buvo prie A. Sinšienės sodybos klėtis (slenkstis). 1932 m. klėtis buvo nugriauta, akmuo liko apverstas. 1966 m. vėl rastas į P nuo V. Sunušo sodybos (AP). Akm. - rausvai pilkas, nulygintu viršumi, 110x60 cm dydžio, dubuo 20 cm skr., 15 cm gylio, guli ant šono. Susprogdintas 1976 m.

Š. 1967 m. LII zv., AS 292/45; 1967 m. MMT zv., AS 470/37. AP (P. JAGMINAS, 1968 11 16); L. IA, 56 (Nr.63).

Pav. 568. Vainagių (Pūstalaukio) Velniaduobės

VAIGUVOS SENIŪNIJA

727. GERNADUCĖS EŽERAS. Prie Pogerneducės kaimo nurodomas Gerneducės kalnas, šalia jo - ežeras. Vietovė nežinoma. PADAV. Ant kalno buvusi bažnyčia prasmego ir atsirado ežeras.

L. Покровский Ф.В., 1899, 70.

VAINAGIAI (ŠAUKĖNŲ SENIŪNIJA)

728. VELNIADUOBĖS - apie 1,2 km į V nuo Vainagių g-jos pastatų, Vainagių k., apie 750 m į ŠV-V nuo kelio Šiaulių-Užvenčio plentas - Galvėdiškė, Pūstalaukio miško kv.Nr.29, 30, 38. Tai dvi didelės, išpūdingos, maždaug po 2 ha ploto, iki 15-18 m gylio daubos, vadinamos Velniaduobėmis. Čia vaidenasi. Už 500 m į V-PV

nuo Ilgio ežero - pelkėtas duburys, išteka Ilgio upelis. Apie 1 km į R - Vainagių piliakalnis (sg.44).

Š. D.R.

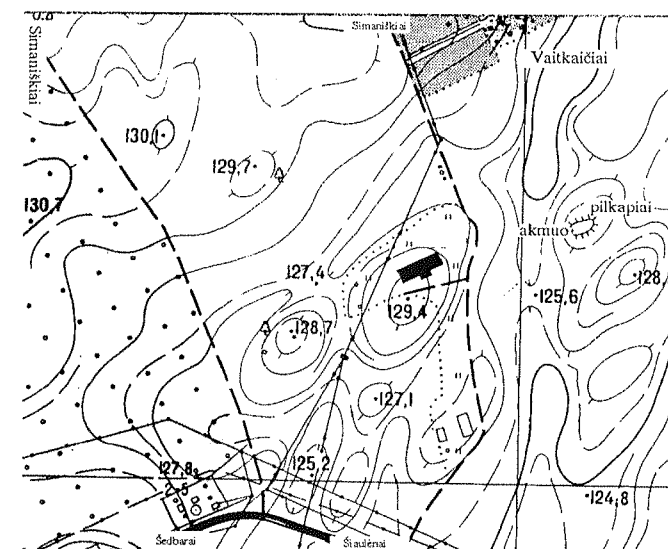
VAIŠVILIŠKĖ (LIOLIŲ SENIŪNIJA)

729. KOPLYČKALNIS - į P nuo kaimo, 0,25 ha ploto, apie 20 m aukščio.

Š. LŽV (K. ŽEKAS, 1935).

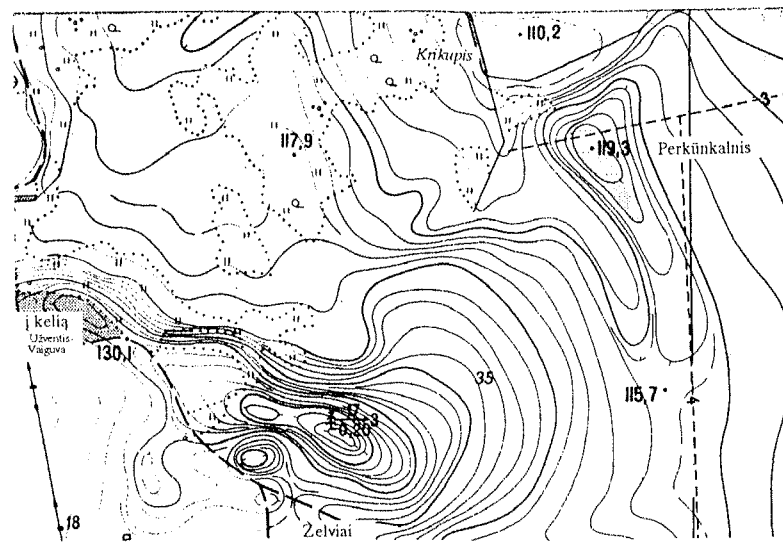
VAITKAIČIAI (TYTUVĖNŲ SENIŪNIJA)

AKMUO su VAIKO PĖDA. Pilkapyno (*Ar-421*) teritorijoje, didesniajame iš dviejų išlikusių senojo geležies amžiaus pilkapių akmuo vainikų yra nedidelis pilko granito 45x30 cm

Pav. 569. Vaitkaičių akmuo su pėda

Pav. 573. Užvenčio (Želvių) Perkūnkalnis

UŽVENTIS

733. PERKŪNKALNIS, KADA-GIUKALNIS (*alkakalnis Av-397*) - per 500 m į ŠV nuo kelio Užventis-Varniai, Želvių miško pakraštyje, prie Krikupio ištakų, supamas pelkių. Kalnas - 180 m ilg. (ŠV-PR), 30-50 m pl. (ŠR-PV), aukštesne ŠV dalimi (119,3 m virš j.l.), apie 6-7 m aukščio nuolaidžiais šlaitais. PADAV. Prie senos pušies ant kalnelio buvo kūrenama šventoji ugnis Perkūno garbei, žemaičiai garbino Perkūną (Rimkus V., 1970). Padavime minima *pušis* auga PR Perkūnkalnio dalyje, kaip teigia žmonės, jai apie 400 m, ji 1 m skr., h= 27 m. Prie Perkūnkalnio buvusi rasta dievaičio Perkūno statula (stovykla).

Š. AP (P. JAGMINAS, 1969 03 12); VAK 16/107; VK, 1935 (UŽVENČIO G-JA; APIE 7 HA PLOTO). L. AL, 8(NR.138); KUDABA Č.,

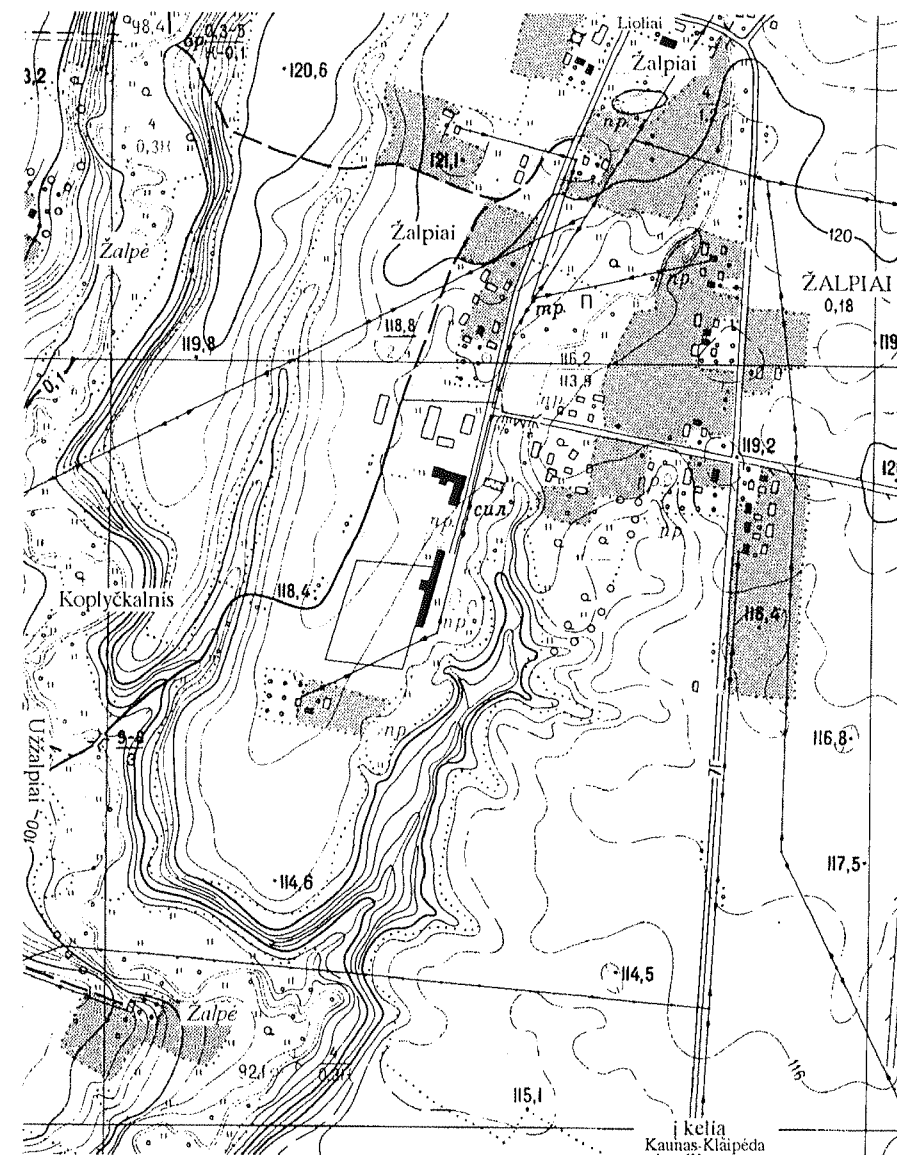
1972, 42; LGP, 110; RIMKUS V., 1970, 3-4; SALAGIRIS M., 1969, 3.

734. KARTUVIŲ KALNAS - tarp Užvenčio ir Želvių. PADAV. A. Sukilimo metu čia buvo kariami sukilėliai (LŽV). B. Čia pavojaus metu rinkdavosi žmonės (Kudaba Č., 1972).

Š. LŽV (A. PADAGAS, 1935; ŽELVIAI); L. KUDABA Č., 1972, 42.

ŽALPIAI (PAKRAŽANČIO SENIŪNIJA)

735. KOPLYČKALNIS - į PV nuo Žalpių, kelio Žalpai-Nemakščiai V pusėje, į ŠV nuo tilto per Žalpę tame kelyje, kair. Žalpės krante. Kalnas 115 m ilg. (Š-P), 75 m pl. (R-V), 16-20 m aukščio šlaitais. Ant kalno stovėjo Žalpių dvaro koplytėlė. PADAV. A. Senovėje

Pav. 574. Žalpių Kopyčkalnis

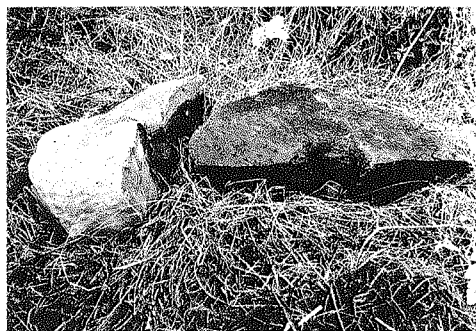
kalnas buvo apaugęs ąžuolais, viršuje buvo kūrenama šventoji ugnis, o vėliau katalikai ant kalno pastatę koplyčią, kuri nugrimzdo į žemę (Rimkus V., 1970). B. Baudžios laikais dvarininkas ant kalno (ant storio gluosnio. -

AP) kardavo valstiečius, todėl čia vaidenasi įvairūs vaiduokliai (AP; Rimkus V., 1970).

Š. AP (P. JAGMINAS, 1966 04 04); LŽV (V. SIPARIS, 1935); L. RIMKUS V., 1970, 3-4; ŠIDIŠKIS T., 1995, 4.

Pav. 576. Sodaičių akmuo II. V. Daugudžio nuotr., 1972

vėnų. Sodaičių R dalyje 1971 m. ariant lauką, apie 50 m į V nuo Čiausos upelio slėnio krašto, apie 150 m į P nuo Račkausko sodybos, rasti du vienas šalia kito akmenys maždaug 1 m gylio duobėje, kurioje buvęs iki 50 cm storio degėsių sluoksnis. Šalia abiejų akmenų su dubenimis buvo ir paprastų, mažesnių akmenų. Vienas iš akmenų buvo paliktas Sodaičių laukuose, apie 200 m į Š nuo A. Kančiausko sodybos (dabar, atrodo, perkeltas į Šiaulius, prie "Aušros" muziejaus). Akm. - kiek plokščias, netaisyklingos formos, 1 m ilg., 80 cm pl., h = 30 cm. Smailiadugnis dubuo - 20 cm (17 cm - IA) skr., 15 cm gylio.

Keliamas iš duobės antrasis akmuo skilo, buvo nuvilktas prie kitų iš lauko suvežtų akmenų krūvos Čiausos slėnyje. Akm. buvo kiek plokščias, netaisyklingos formos, 80x85 cm dydžio, h = 30 cm. Smailiadugnis dubuo - 19 cm skr., 18 cm gylio.

Š. 1972 m. LII, MMT zv., AS 332/45-46; PRANEŠIMAI 1968-1976, 38. L. IA, 80(Nr.252-253).

738. PERKŪNLŪPIO UPELIS - Raudos intakas.

L. VARDYNAS, 121 (KURTUVĖNAI).

739. ŠONIENOS(?) UPELIO atkarpa ŠVENTJONIUKAS. Vainagių miške, tarp Naisių ir Jautmalkės prie kelio. Čia tebestovi senas kopylstulpis, tik be šv. Jono statulėlės. Upelis teka iš V į R, iš Liekno pelkės (lieka neaišku, ar kalbama apie tą patį Šventjonį - LŽV). PADAV. A. Antrojo pasaulinio karo metu priartėjęs čia frontui, vykstant mūšiams, "visas Šventjoniukas buvo raudonas". (Užr. E. Kemėraitė). B. Kada 1930 m. nuvirto prie upelio stovėjęs šv. Jono kryžius, vyrams ganant arklius pasivaideno trys vaiduokliai: galva - žmogaus, priekinės kojos karvės, paskutinės - arklio, uodega - ožkos. Vaiduokliai ėmė "baidyti". Jų klausia, ko baido. Tie atsakė, pastatykite naują kryžių, tai niekas nesibaidys (LŽV, E. Božytė).

Š. LŽV (J. GRICKEVIČIŪTĖ, 1935; JUDAICIAI; ŠVENTJONIS-RAVAS 250 M ATSTU NUO VNK.); LŽV (E. BOŽYTĖ, 1935; KUPRIAI); E. KEMĖRAITĖS INFORMACIJA 1993 m. L. VARDYNAS, 169(KUPRIŲ VNK.).

BUBIAI (BUBIŲ SENIŪNIJA)

PADAV. Kaimo pavadinimas kildinamas iš to, kad miškuose daugybė kurtinių *baubsėdavo* (Kviklys B., 1991, 4/477).

740. PILIAKALNIS (*Ar-1006*). PADAV. A. Senovėje ant kalno buvo bažnyčia, kuri prasmego (D.R.). B. Ant kalno buvo kūrenama šventoji ugnis, kurios žmonės eidavo parsinešti (VAK). L. Kšivickis XX a. pradžioje rašė, jog iš miško sargo jis girdėjo

BULĖNAI (BUBIŲ SENIŪNIJA)

Pav. 577. Bubių piliakalnis. Aut. nuotr., 1993

pasakojimą apie tai, jog tie žmonės, kurie norėdavę eiti į Bazilionių bažnyčią, turėdavę atnešti keturis gorčius smėlio, penkis - tie, kurie jodavo raiti. O jeigu kam nors reikėdavę šventosios ugnies, kuri kūrendavusis ant piliakalnio, jis irgi turėdavo aukoti, pvz., duonos šventikams (kokie šių dienų zakristijonai). Žmonės turėdavo kas savaitę ateiti pasiimti šventosios ant Bubių piliakalnio degusios amžinosios ugnies (Крживицкий Л., 1909). Kitoje vietoje L. Kšivickis, aprašydamas, kaip jis piliakalnį kasinėjo, pasakoja, kad kartu su juo ten kasęs žmogus kalbėjo, jog ant kalno gyvenę trys žyniai - vienas vyresnysis, kiti du - padėjėjai. Žmonės čia ant kalno ateidavo tarytum išpažinties, laikydavo rankas ties ugnimi kokią dešimt minučių (kol galėjo iškęsti) ir nueidavo nusikratę nuodėmių (Крживицкий Л., 1909). C. Kas ant piliakalnio nakvodavęs, per naktį buvo piktyjų dvasių kamuojamas (Крживицкий Л., 1909). Ant kalno nestovi kryžius - piktos dvasios jį per naktį nuo kalno nuvelka (1935 m., VAK).

Š. D.R.; VAK 47/45. L. Крживицкий Л., 1909, 88; КВИКЛЫС В., 1991, 4/477.

741. BULĖNŲ EŽERAS. PADAV. A. Kartą užėjo juodas debesis, žmonės nežinoję, ką bedaryti. Jie atvedė seną, apie 100 metų turintį žmogų, ir tas ėmė šaukti debesį jaučio vardais: "Šėmi, Margi, Buli...". Kai tik ištarė "Buli", ežeras nukrito. (LTR 293/408; "atspėjo, kad kriokimas esąs bulio". - LŽV). B. Ežerą priverkė milžinas, grįžęs iš savo motinos laidotuvių (Balys J., 1949) (yra daugiau padavimo variantų apie liūdėjusį milžiną ir ant Girnikų kalno verkusį (žr. Nr.744a)). Iš ežero išteka Bulio upelis. Bulėnų ežeras, pelkės - į ŠR nuo Girnikų kalno (Nr.744a).

Š. LTR 293/408; LŽV (J. PETNIŪNAITĖ, 1935); L. BALYS J., 1949, 87(Nr.89).

MERGAPELKĖ - į P nuo kaimo. Tai 9 ha ploto durpynas. PADAV. Čia pasikorusi merga.

Š. LŽV (J. PETNIŪNAITĖ, 1935).

ČIBIRIKAI (RAUDĖNŲ SENIŪNIJA)

742. AKMUO gulėjo pelkėtame miške. Tai didelis, plokščiu viršumi akmuo. Perkeltas į Raudėnus, kaip dekoratyvinis elementas, jis buvo pastatytas Raudėnų tvenkinyje. PADAV. Po akmeniu buvo paslėpti pinigai (lobis), žmonės dažnai jo ieškodavo.

Š. V.V.

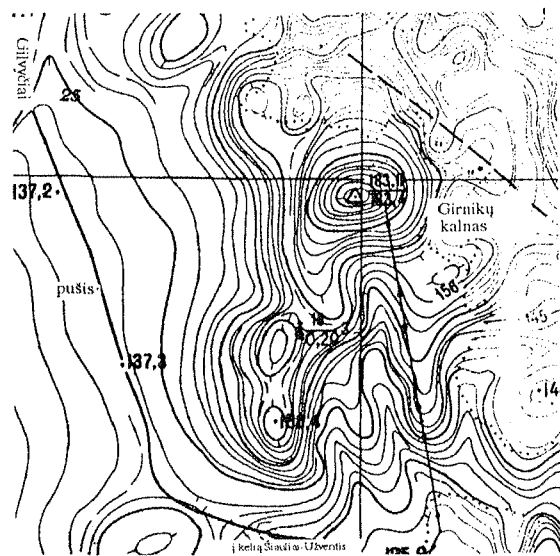
GILVYDŽIAI (ŠIAULIŲ SENIŪNIJA)

743. PIEVA ALKA. Į P žemėjanti 10 ha ploto pieva, nurodoma Klimo ir Milašių sklypuose.

Š. LŽV (P. GECECKAS, 1935).

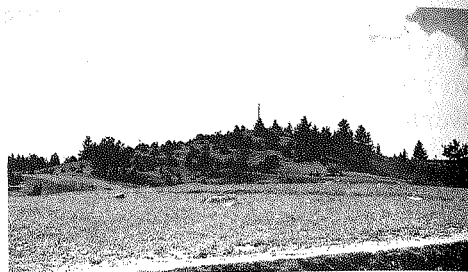
GIRNIKAI (BUBIŲ SENIŪNIJA)

744a. GIRNIKŲ KALNAS - į ŠR nuo kaimo, miške, į R nuo kelio Girnikai-Šalpirščiai. Girnikų kalnu vadinamas aukštas, kone 10 ha ploto kalvynas (aukščiausia viršūnė - 183 m virš j. l.). Ant kalno 1905 m. buvo pastatytas kryžius lietuviškos spaudos atgavimo metinėms atminti. Teigiama, kad nuo kalno matyti 14 bažnyčių bokštai. PADAV. A. Per smėlynus ėjo milžinas

Pav. 579. Girnikų kalnas, pušis

laidoti savo mirusios motinos, prisėmė klumpes smėlio, čia išsikratė, ir taip atsirado Girnikų kalnas (LTR 293/407). Kiti pasakojo, kad tėvas milžinas turėjo mylimą sūnų, kuris išėjo pasivaikščioti ir negrižo. Tada nuliūdęs tėvas sūnaus ieškojęs, pavargęs, iškratęs smėlio prisėmė klumpes, kur dabar yra Girnikų kalnas, ir ant kalno atsėdęs verkė, priverkė Raizgių ežerą (galbūt painiojama su Bulėnų ežeru. - V.V.; LŽV; Balys J., 1949). Rašoma ir

Pav. 578. Girnikų kalnas. B. Buračo nuotr., apie 1935

apie tai, jog milžinas Anculis čia tiek daug primušęs priešų, kad iš jų lavonų susidaręs kalnelis. Tada nuėjęs į pajūrį, prisėmęs savo batus smilčių, atnešęs ir užbėręs ant užmuštųjų. J. Tumas-Vaižgantas rašė apie tai, kad Kuršėnuose gyveno milžinas Kuršis, o jo motina Kurtuovė - Kurtuvėnuose. Dar prieš motinos mirtį Kuršis kartą nutarė ją aplankyti, kad gautų jos palaiminimą. Beeinant pas ją, Kuršio klumpės grimzdo į smėlį, jis kaskart turėjo jas kratyti - taip atsirado kalneliai tarp Kuršėnų ir Kurtuvėnų. Kuršis kelyje užgaišo, ir motina mirė tardama: "Turbūt jis Kuršėnų vieškelyje nuklimpo". Tuo metu Kuršis, atsėdęs ant paskutiniojo Girnikų kalnelio, pravirko ir pakalnėje priverkė visą ežerą ašarų. Apsiraminiui Kuršiui iš tolo ėmė mirkčioti milžinė Šatrija, Kuršis davė jai pašniaukšti tabako, ana ėmė čiaudėti ir pričiaudėjo slėnį tarp Šatrijos iki Girnikų kalno. Drėgnas slėnis kaipmat užaugo giriomis, ir tada jau Šatrija atsviedė Kuršiui kirvį, tas kirtęs, bet vienoje vietoje įklimpo ir prasmego (Tumas-Vaižgantas J., 1978). B. Kalne yra "apnešta" bažnyčia, prie kryžiaus buvo skylė. Metant į tą skylę akmenis, jie labai ilgai krisdavo (pasak. J. Geležinis, Jono, g. 1913 m. Šalpirščių k. Užr. D.R. 1992). Ant kalno "bažnyčia buvusi, ir kaip tai anais laikais smėliu užnešė. Tai, mano, būktai tėvas nuėjęs ant to Girnikų kalno, atsėdęs (buva 12 valanda, sekmadienis, kad Kurtuvėnų bažnyčioj pamaldas eja) ir jis užmiga. Jam ne sapnas, bet pilnai pasirodė, kad iš to kalna išėja daug viščiukų baltų. Dabar tie viščiukai kažkaip tai sapne pranyko, būktai tas kalnas pasidarė. Tie

viščiukai suėję, ir iš tų viščiukų pasidarė žmonės. Bažnyčia gražiausia, altorius, kunigs mišias laika. Žiūr, daugybė žmonių, kaip per tas sumas vargonai groj, žmonių pilna. Pasibaigė tos pamaldos, ir jis atsibuda bažnyčioj besėdįs". (pasak. V. Mockevičius, g. 1912 m. Rimšiškės k. Užr. D.R. 1992). Ant kalno minimas *akmuo*, ant kurio kūrendavo ugnį (kas? - V.V.) (pasak. A. Jablonskienė, g. 1911 m. Trauleinių k. Užr. D.R. 1992). Kartą bevaikščiodamas žmogus rado kalne urvą, atsistojo šalia, girdi - kažkas griežia, žmogus išsigando ir nubėgo neatsisukdamas (LTR 293/407). Kalnas "laikomas šventu, kaip ir Jurgaičių, žmonių labai gerbiamas yra" (1935 m.; VAK). Ant kalno buvo rengiamos gegužinės, vakaronės, vykdavo Joninių šventės.

Š. D.R.; LTR 293/407; LŽV (L. Baltutis, 1935); VAK 47/77, 85-87. L. AL, 8(Nr.132); Balys J., 1949, 87 (Nr.88); Buračas B., 1939A, 3; Kudaba Č., 1972, 37; Kviklys B., 1991, 4/476; LAM, 134; J. Tumas-Vaižgantas, 1978, 273-274.

744b. PUŠIS - į ŠV nuo Girnikų kalno, miške, prie kelio Girnikai-Šalpirščiai. Pušis - apie 20-25 m aukščio, apie 50 cm skr., drevėta. Prie kamieno prikaltos 3 apirusios koplytėlės, matyti, kad buvusi ir ketvirta. Apačioje, prie pušies padėtas nedidelis plokščias *akmuo* (aukoms?). PADAV. Sutemus čia vaidenosi: atbėgo juodas katinas ir atsitūpė viduryje kelio (D.R.).

Š. D.R.; V.V.

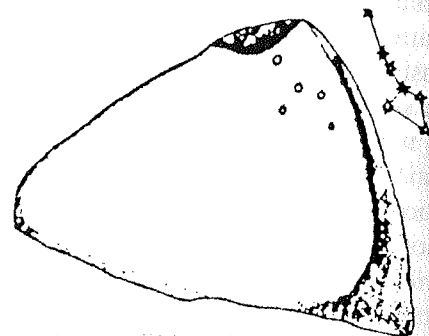
Pav. 580. Girnikų pušis. Aut. nuotr., 1995

744c. KŪDRA. PADAV. Seniau kaime buvo kūdra, bažnyčia, o netoliese - karčema. Sekmadienį žmonės ėjo aplink bažnyčią, girtuokliams irgi atėjo į galvą taip pat eiti aplink karčemą. Jiems suėjus, nugarmėjo visa karčema, ir atsirado kūdra.

Š. LTR 3443/647.

GOŠTELIŠKIAI (BUBIŲ SENIŪNIJA)

745. AKMUO su dubenėliais (buvo Av-1936, Av-1974) gulėjo apie 400 m į P nuo kairiojo Čiausos up. kranto, 100 m į Š nuo J.Urbono sodybos, upės pelkėtos pakrantės pievose, kur būta vagos. Akmuo po 1973 m. nerastas. Jis

Pav. 581. Gošteliškių akmuo (pagal: Černiauskas M., 1974, 60)

buvo 3,6 m ilgio, 2,3 m pločio, 35-75 cm aukščio, netaisyklingo trikampio formos, kiek žemėjantis į vieną pusę. Akmens P pusėje, viršutinėje dalyje buvo 5 lėkštelių formos duobutės. Dvi - 8 cm skr. ir 3 cm gylio, trečioji - 8 cm skr. 2 cm gylio, ketvirtoji - 8 cm skr. ir 3,5 cm gylio, penktoji - 7 cm skr. ir 1,5 cm gylio. Dubenėlių išsidėstymas "žiūrint iš priešingos pusės" ypač artimas Didžiųjų Grižulo ratų žvaigždyno struktūrai (Černiauskas M., 1973).

J.Šliavas, ieškojęs akmens 1977 m., pažymėjo, kad Gošteliškių kaime Čiausos upelis neteka, kaime J.Urbonas negyveno. Situacija, nurodyta M.Černiausko (Černiauskas M., 1974a), atitiktų Bunokiškės kaimo (4 km į PV nuo Gošteliškių) vietovę prie Čiausos upelio, į Š kaip tik nuo J.Urbono sodybvietės (sodyba 1977 m. jau buvo nugriauta). Deja, ir toje vietovėje apie akmenį niekas nebuvo girdėjęs (Šliavas J., 1977).

Š. ŠLIAVAS J., 1977, 68; ČERNIAUSKAS M., 1973, 5. L. ČERNIAUSKAS M., 1974a, 60.

JAKŠTAIČIUKAI (KUŽIŲ SENIŪNIJA)

Į Š nuo Jakštaičių yra *Pikuolių* vietovė - buvęs Pikuolių kaimas.

Š. LŽV (P. JANKUTĖ, 1935; PIKUOLIAI).

746. AKMUO su VELNIO PĖDA, VELNIO VARSTOTAS buvo netoli Jonelaičių ir Sauginių kaimų ribos, Duobulio upelio dešiniajame krante, apie 10 m į P nuo Duobulio vagos, 200 m nuo Duobulio santakos su Dubysa. Akmuo buvo 2x1,8 m dydžio, h= 80 cm, jame buvo 4 colių gylio dešinė Velnio pėda, pirštais prieš Dobulio tėkmę (į ŠV), be to, akmenyje buvo 10-15 nedidelių duobučių. Akmenį apie 1946 m. suskaldė V.Jokubaitis.

1937 m. B. Buračas, apsilankęs šiose vietose, rašė: "*Vienas gyventojas parodė 400 cnt sunkumo akmenį, kuris, pasak vietos gyventojų, vadinamas Velnio varstotu. Pasirodo, kad jame yra apie 15 žmogaus kulnies formų įdubimų [...] pasakojama, kad milžinų gadyneje ten rinkdavęsi velniai, kiekvienas nelabasis, kurs eidavęs į svieta gundyti tikinčiuosius, palikdavęs tame akmenyje savo kulnies įdubimą*" (Buračas B., 1937f).

Š. 1972 m. LII, MMT zv., AS 332/19; LŽV (J. ČEPULVIČIŪTĖ, 1935); PRANEŠIMAI 1968-1976, 33; VAK 47/114,120. L. BURACAS B., 1937f; DAKANIS B., 1984, 106 (KITU ADRESU -JONELAIČIŲ AKMUO).

747. AKMUO su dubenėliais buvo netoli Jakštaičių k. gyventojų S.Linkaus sodybos, liepyne. Viršutinė akmens dalis buvo plokščia, įskelta. Akmens plokštumoje buvo keliolika

Pav. 582. Jakštaičių akmens viršus. V. Urbanavičiaus nuotr., 1972

didesnių ir mažesnių dubenėlių. 1972 m. V.Urbanavičius akmens aplinką tyrinėjo. Kultūrinio sluoksnio pėdsakų nerasta.

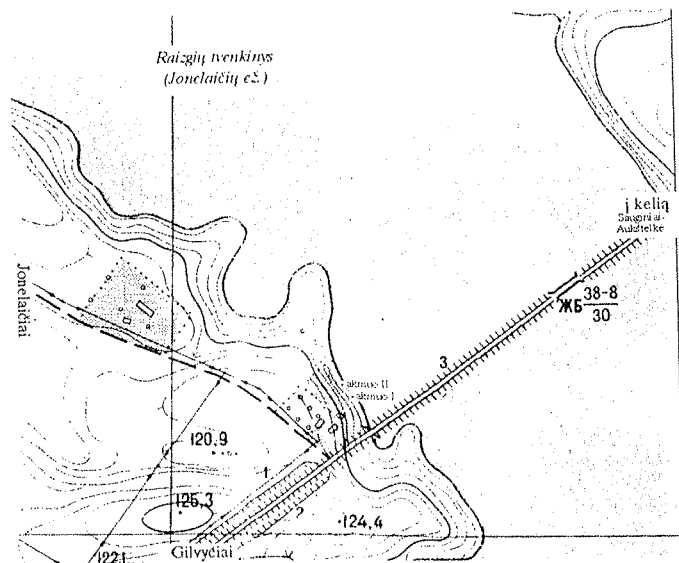
Š. 1972 m. V.URBANAVIČIUS TYR., AS 352/12.

JONELAIČIAI (KUŽIŲ SENIŪNIJA)

748a. AKMUO VELNIO KURPĖ (mitologinis akmuo Av-1256) - R Raizgių tvenkinio krante (buvusioje Jone-

Pav. 583. Jonelaičių akmuo Velnio kurbė. V. Urbanavičiaus nuotr., 1972

Pav. 584. Jonelaičių ežeras, akmenys Velnio korpė (I), Velnio korpės brolis (II)

laičių ež. pakrantėje), apie 50 m į ŠR nuo I. Jokubaičio sodybos. Akm. - 3 m ilg. (Š-P), 2 m pl. (R-V), h = 90 cm (PV), 60 cm (ŠR). Akmuo savo forma primena žemaitišką medinę klumpę. Iš šios vietos iškeltas (?). 1973 m. V. Urbanavičius tyrinėjo aplinką prie Velnio korpės akmenio. Kultūrinio sluoksnio nerasta. Netoliese buvo apardytas Jonelaičių kapinynas, kur rasti 2 II-III a., taip pat vienas XV-XVI a. kapas.

Š. 1973 m. V. URBANAVIČIUS TYR., AS 413/6.

748b. AKMUO VELNIO KURPĖS BROLIS gulėjo per 30 m nuo Velnio korpės akmens. Akm. buvo skilęs, susmėgęs į šlapią pievą. Suskal-

dytas. 1973 m. V. Urbanavičius akmens aplinką tyrinėjo, bet kultūrinio sluoksnio pėdsakų neaptiko.

Š. 1973 m. V. URBANAVIČIUS TYR., AS 413/6.

749. AKMUO su ŠV. PAULIAUS, POVILO PĖDA gulėjo apie 50 m į Š nuo E. Jokubaitienės sodybos (iki Antrojo pasaulinio karo), prie pelkės. Akmenį iš ŠR supo pelkė, iš kitų pusių - dirvos. Akm. - 3 m ilg., 1,5 m pl., h = apie 1 m. Akmuo buvo laikomas stebuklingu (Tarasenska P., 1933c).

Š. VAK 47/130, 122 (PAINIOJAMA SU JAKŠTAIČIUKŲ AKMENIU). L. KVILYS B., 1991, 4/476; LAM, 142 (JANULAICIAI); PA, 78 (NR. 188, PRIE PILIAKALNIO RANDAMAS

AKMUO SU SV. POVILO PĖDA); TARASENKA P., 1933c, 377.

750. JONELAIČIŲ EŽERAS buvo 20 ha ploto, dabar-Raizgių tvenkinio dalis. PADAV. Ežeras atėjo dangumi, debesiu. Atspėjus jo vardą, nukrito ant Jonelaičių kaimo ir vietoje kaimo atsirado ežeras, liko iš ežero kyšoti tik bažnytėlės mūrai. Bet per ilgą laiką ir jie nuvirto, liko sala. Jos nebuvo matyti, bet jos vietą nurodydavo ten augantys lelijų lapai (pasak. P. Petrauskas, g. apie 1885 m. Jonelaičių k. Užr. 1935; LŽV).

Š. LTR 293/413; LŽV (V. TRINKA, 1935).

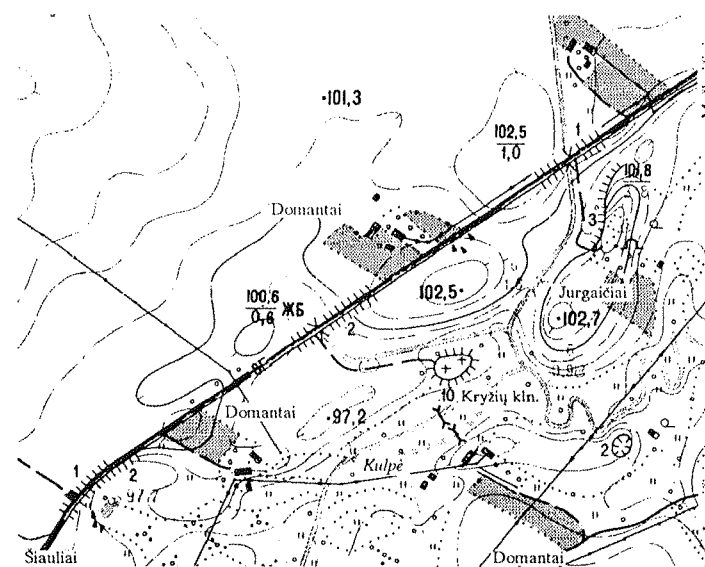
PELKĖ VELNIO SKREITAS, SKRITĖ buvo apie 350 m į R nuo I. Jokubaičio sodybos, tarp pelkių, šalia iš gretimo ežerėlio ištekančio mažo upeliuko. Dauba-ovalo formos, 50 m ilg. (R-V), 30 m pl. (P-Š), užpelkėjusi.

P ir Š jos šonuose buvo 8-8,5 m pl. ir 1,5 m aukščio pylimai. Į daubą vedančiais negiliais grioviais kadaise patekdavo ir ištekėdavo vanduo. 1973 m. V. Urbanavičius Velnio skreitą tyrinėjo ir jokių kultūrinio sluoksnio pėdsakų ar daiktų čia nerado. Greičiausiai tai buvo vienas iš dvaro tvenkinių, kurio paskirtį žmonės pamiršo ir dėl keistos pelkaitės-daubos formos pavadino Velnio skreitu.

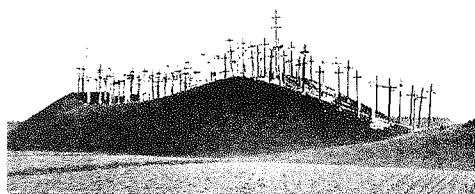
Š. 1972 m. LII, MMT žv., AS 332/17-18; 1973 m. V. URBANAVIČIUS TYR., AS 413/7-8; LŽV (V. TRINKA, 1935); PRANEŠIMAI 1968-1976, 34; VAK 47/152, 347.

JURGAICIAI (MEŠKUIČIŲ SENIŪNIJA)

751. KRYŽIŲ KALNAS (*piliakalnis Ar-1015*). PADAV. A. "Ant to kalno kūrėnta šventoji ugnis, kurią saugodavusios

Pav. 585. Jurgaičių Kryžių kalnas

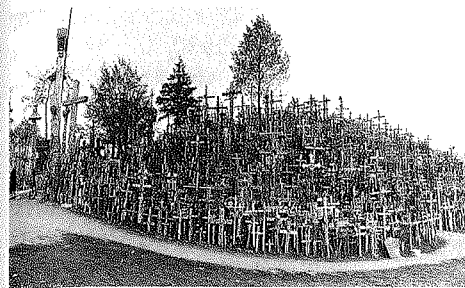
Pav. 586. Kryžių kalnas XX a. pr. L. Kšivickio nuotr.

Pav. 587. Kryžių kalnas šv. Jono (?) atlaidų metu. B. Buračo nuotr., apie 1935

vaidilutės. Čia buvęs ir vaidila” (Kryžių kalno padavimai, 1993. *Žmonės pasakoja, kad seniau degino aukas*) (pasak. P. Juozapaitis, g. apie 1885 m. Jurgaičių k. Užr. apie 1937 - LŽV). Čia buvusi žinyčia, kurioje lietuviai, kol nebuvo apsikrikštiję katalikais, degindavo aukas. Žinyčia buvusi apnešta žemėmis 1712 m., šv. Jono dieną (LLTI PK). B. Ant kalno buvo pilis, joje - bažnyčia. Vieną Velykų rytą dėl gyventojų nuodėmių pilis, bažnyčia, kiti trobesiai kartu su gyventojais, skambant bažnyčios varpams, nugrimzdo žemėn (bažnyčia esanti “užnešta” žemėmis, - Šliavas J., 1976). “Ant kalno buvusi pastatyta bažnyčia, bet tai nepatikę seniesiems pagonių dievams: užkilusi audra, Perkūnas trenkęs, kirtęs žaibais ir sugriovęs bažnyčią. Net kalnas toje vietoje įdubęs” (Kryžių kalno padavimai, 1993). Ant Kryžių kalno senovėje buvusi skylė. Kartą čia atėjusi pasimelsti moteris su dviem vaikais. Ėmė

vienas vaikas ir įkrito į tą skylę. Motina tuoj bėgo ieškoti žmonių, šaukėsi pagalbos. Atlėkę vyrai į skylę įleidę ilgą virvę, vaikelis į ją įsikabinęs, šie jį ištraukę. Žiūri - vaikelui ant kaklo užkabintas auksinis kryžius. Jis pasakęs, kad kalno gelmėje esanti bažnyčia, gieda kunigas, skamba vargonai, daug žmonių, ten labai gražu (Kryžių kalno padavimai, 1993; Šiaurės Lietuvos sakmės ir anekdotai, 156(Nr.254)). Kartą žmogus, įėjęs pro duris į kalno vidų, išvydo ten kunigą, laikantį mišias, ant altorių degančias žvakes, skambančius varpelius, daugybę besimeldžiančių žmonių (Šiaurės Lietuvos sakmės ir anekdotai, 157(Nr.256)). C. Vienas kunigas kasė kalną ir rado taurę, monstranciją, bet ant šių šventybių tupėjo šuo ir žemėmis bėrė kunigui į akis (Крживицкий Л., 1909). Sakoma, kad kunigas buvo surinkęs vyrus, ir jie kasė kalno įdubime, prisikasė bažnyčios stogą, vienas vyras įlindo į bažnyčią, išnešė kelis liktorius. Po kurio laiko kunigas susapnavo, jog jis privalo tuos liktorius atgal į kalną gražinti. Kasėjui vyrui paralyžius atėmė rankas. Jam nieko kito nebeliko, kaip tik atkasti, padėti atgal liktorius, viską užlyginti ir pašlakstyti švestu vandeniu. Paralyžiutas davė apžadus, keliais ėjo aplink kalną, kol rankos pasveiko (Juozėnas D., 1988). D. Naktį tarp kryžių vaikštinėja vėlės (Šliavas J., 1976). 1930 m. B. Buračas paskelbė tokius pasakojimus apie Kryžių kalną: “Kalno niekas neliečia. Vienas drąsuolis bandęs kasti - turtų ieškoti, bet tuoj buvęs sutrauktas į krūvą, kai pasižadėjo ant kalno kryžių pastatyti, vėl liko paleistas. Senovėj žmonės čia pradėdavo rinktis šv. Jono išvakarėse. Sunešdavo daug au-

Pav. 588. Kryžių kalnas. A. Vaitkevičiaus nuotr., 1992

ka, ugnį kūrendavo, giedodavo. Gyvenęs prie kalno šimtmetis senelis pasakoja, kaip yra girdėjęs iš savo tėvo, o šis iš senelio. “Prieš daug šimtų metų, kada dar nebuvo Šiaulių nei Meškuičių, šio kalno taip pat nebuvo. Toje vietoje, kur dabar kalnas, buvo smarkus mūšis. Kovoje žuvo daug kareivių. Žuvusius garbingai palaidoję, toj vietoje gyvieji rieškutėmis ir saujomis supylę šį kalną. Kalnas dar ir dabar didelis, o senovėj dar didesnis. Kalną pylę 3 dienas ir 3 naktis. Kada kalnas buvo baigtas pilti, tuomet kareiviai ant kalno darę aukas dievams, ir nuo to laiko ant kalno gyvenęs vaidila ir pasišventusios mergelės. Buvusi kūrenama šventoji ugnis. Vėliau, įvedus Lietuvoje priverstiną krikštą, aukuras buvęs nugriautas, vaidila ir šventosios mergelės buvę išvaikytos”. Kitas padavimas dėl kryžių statymo sako taip: žmogus turėjęs mylimą vienturtę dukterį, kuri susirgo sunkia liga. Kas tik kokį vaistą žinojęs, nešė, bet niekas negelbėjo, sveikata ėjo vis menkyn ir diena po dienos artinosi mirtis. Vieną naktį pats tėvas budėjo prie sergančiosios lovos, ir pačiame vidurnaktyje apėmė jį toks saldus miegas, kad neišlaikydamas padėjo nuvargusią galvą ant dukrelės priegalvės ir užsnūdo. Sapnavo, kad nepaprasta moteris šviesiais rūbais jam

pasirodė ir sako: “Žmogau, tu nori, kad dukrelė pasveiktų, tai tu turi padaryti medinį kryžių ir pats jį nunešti į Pilies kalną ties Meškuičiais ir ten pastatyti”. Tai pasakius, pranešėja dingusi. Tėvas pabudęs nesupratęs, ar jis užmigęs sapnavęs, ar jam tokia mintis kilo. Nutarė padaryti gražų kryžių ir kuo greičiausiai nurodytoje vietoje pastatyti. Kaip tik kryžius padarytas, padaręs apžadus dukters sveikatai išprašyti ir išėjo tėvas kryžių nešinas. Kryžius buvęs sunkus, sveikata silpna, bet stengėsi iš paskutiniųjų jėgų. 13 valandų ėjęs, pasiekė kalną, pabučiavęs kryžių ir pastatęs patį pirmąjį kryžių ant kalno. Grįždamas dar pusiaukelėje sutikęs ateinant pasveikusią dukterį su motina. Tėvas net apsvaigo. Paašškėjo, kad kaip tik jis išėjo, dukters sveikata ėmė gerėti, o jam pasiekus kalną, duktė ir iš lovos atsikėlė [...] Kryžių ant kalno yra visokių. Daug jų nešte atneštų nemažų ir iš nevisai arti - iš už kokių 30 kilometrų” (Buračas B., 1930). Apžadų, pagijimų, analogiškų stebuklų apie Kryžių kalną žinoma dešimtys, apie tai kalbama lig šiol, tų stebuklų įvyksta ir šiandien - bent taip kalbama.

Kalnas gerbiamas kaip šventa vieta, statomi kryžiai (1899 m., Покровский Ф.В., 1899) Pažadėtąją auką - kryžių - visada stato tik tada, kai troškimai išsipildo. Ant kalno 1900 m. suskaičiuota 130 kryžių, 1902 m. - 155 (Крживицкий Л., 1909), 1933 m. - apie 400 (Buračas B., 1933). Po 1863 m. sukilimo, kada buvo uždrausta pakelėse bei prie namų statyti naujus kryžius, kopyltstulpius, Jurgaičių piliakalnis tapo tinkamiausia vieta šio įsakymo nepaisyti. Šis reiškinys įgavo ir politinį atspalvį. Statomi žuvusiųjų sukilėlių, ištrem-

tųjų šeimų atminimui, jie piliakalniui suteikė naują prasmę. Tai virto savotišku pasipriešinimu valdžiai. Panaikinus kryžių bei koplytstulpių statymo draudimą, jų statymo ant kalno banga gerokai nuslūgo. Lietuvos Respublikos laikais kalnas atgijo, tapo garsiu liaudies kultūros paminklu, pamažu prarandančiu stebuklingumo skraistę ir įgydamas paminklinės - reprezentacinės reikšmės. Beveik kiekviena Lietuvos parapija laikė sau garbę pastatyti čia gražų, menišką kryžių. Kaip tik tada kryžių atsirado daugiau kaip 400. Po Antrojo pasaulinio karo kryžiai nuo kalno buvo negailestingai šluojami (pvz., 1962 m.), bet žmonės juos statyti nesiliovė. Taip rodytas pasipriešinimas valdžiai, religinis fanatizmas, misticizmas, davatkiškumas (Juozėnas D., 1988). Ir šiandien aplankiusįjį Kryžių kalną pribloškia nesuskaičiuojamas didelių bei mažų koplytstulpių, kryžių, kryželių gausumas, kiekvienas stengiasi pats palikti savo kryžių, kryželį, rožančių. Jų galima nusipirkti vietoje, kryželiai gali būti parduodančiųjų įkasti, prikalti pagedaujamoje vietoje. Iki Antrojo pasaulinio karo šalia kalno gyvenęs ūkininkas malkų sau neruošdavo, o kūrendavo tik senus kalno kryžius, ir jų visiškai pakakdavo (Buračas B., 1933). L. Kšivickis užsimena apie čia buvusį šventą *šaltinį*, kuris pirmas pagarsėjo stebuklais ir prie kurio plūdo žmonės. Tik po to kalnas imtas laikyti šventu (Крживицкий Л., 1909). Jurgaičių piliakalnio senovės gyvenvietės kultūrinis sluoksnis datuojamas XIII-XIV a.

Š. LLTI PK; LTR 284/572; 350/214; 1020/6 (BAŽNYČIA UŽGRIUVUSI); LŽV

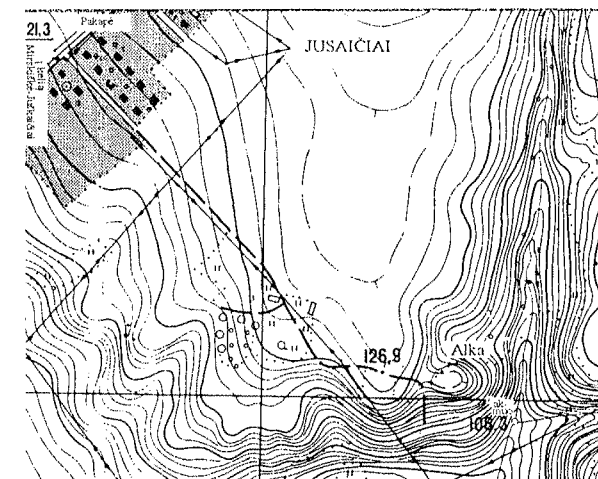
(K. POŽELAITĖ, APIE 1937); ŠLIAVAS J., 1976, 29-31. L. BURACAS B., 1930, 485; BURACAS B., 1933, 3 (NUOTR.); BUTĖNAS P., 1922, 593-596; JUOZĖNAS D., 1988; KERBELYTĖ B., 1969, 40-41; KRYŽIŲ KALNO PADAVIMAI, 1993, 9; LAM, 145; LIETUVOS LIAUDIES MENAS, 1990, Nr. 422-425 (NUTOR.); ŠIAURĖS LIETUVOS SAKMĖS IR ANEKDOTAI, 156-157 (Nr. 253-256); Крживицкий Л., 1909, 86; Покровский Ф.В., 1899, 55.

JUSAIČIAI (BUBIŲ SENIŪNIJA)

752. ŠĖTKALNIS, ALKA (*alkakalnis Ar-1000*) - apie 500 m į PR nuo kaimo, tarp dviejų Šetupių upelių. Tai medžiais apaugęs apie 70 m ilg. (Š-P), apie 40 m pl. (R-V) aukštumos kyšulys. Į Šetupių slėnius nusileidžiantys šlaitai (P, R, V) gana statūs, siekia 18-20 m aukščio. Kalvos R šlaite yra *akmuo* su smailiadugniu dubeniu (*Ar-1965*). Akmuo plokščias, trapecijos pavidalo, 80x43 cm dydžio, smailiadugnis dubuo - 17 cm skr., 12,5 cm gylio. Tik R akmens dalis virš žemės iškilusi 10 cm. PADAV. A. Ant kalnelio

Pav. 589. Jusaičių Alkos kalnas. Aut. nuotr., 1993

Pav. 590. Jusaičių Alkos kalnas, akmuo su smailiadugniu dubeniu

buvo bažnyčia, kuri "įdubo" (LŽV) ("prasmego". - D.R.). B. Kalnelyje buvo skylė. Piemenims metus į skylę akmenuką, jis ilgai krisdavo (D.R.). C. Baudžiavos laikais ant kalnelio plakdavo žmonės (D.R.).

Š. 1972 m. LII, MMT žv., AS 332/20; 1991 m. LKP MC žv.; ŠLIAVAS J., 1977, 39; LŽV (J. GRICKEVIČIŪTĖ, 1935). L. ATL 1990 IR 1991 METAIS. V., 1992, 99-100.

KURŠĖNAI

753. AKMUO su smailiadugniu dubeniu buvo griūvančio namo pamatuose, vėliau - miesto skvere. Akm. turėjo smailiadugnį dubenį ir išgludintą lanko formos įdubimą. 1991 m. neberastas.

Š. 1991 m. LKP MC žv. L. ATL 1990 IR 1991 METAIS. V., 1992, 102.

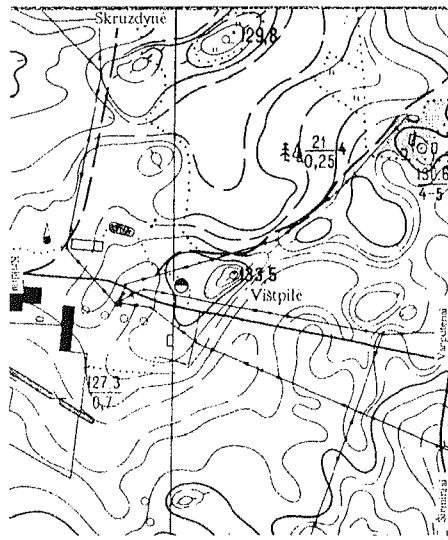
KYBARČIAI (KUŽIŲ SENIŪNIJA)

754. AKMUO su dubenimis gulėjo prie kaimo koplyčios. Akmenyje buvo iškalti du dubenys: vienas smailiadugnis, kitas - greičiausiai švestam vandeniui laikyti. 1991 m. neberastas.

Š. 1991 m. LKP MC žv. L. ATL 1990 IR 1991 METAIS. V., 1992, 101.

KRIKLIAI (MICAČIŲ SENIŪNIJA)

755a. VIŠTKALNIS, VIŠTPILĖ (buvo *alkakalnis Ar-1017*) buvo į Š nuo lauko kelio Juozapavas-Varputėnai. Kalnelis apie 1984 m. nukastas, dabar jo vietoj - fermų degalų saugyklos aikštelė. Kalnelis buvo maždaug 70 m ilg. (ŠR-PV), 50 m pl., 3-4 m aukščio, nuolaidžiais šlaitais, akmenuotas,

Pav. 591. Kriklių Vištpilė (dabar nukasta)

Pav. 592. Kriklių Vištpilė. B. Buračo nuotr., apie 1935

dydžiu išsiskyrė vienas akmuo (iš viso buvo apie 10 didelių akmenų). Iš kalvelės Š pusės buvo tarsis išplautas takas, "kaip išėjimas", iš P,R ir Š kalvelę supo daubos, iš V - slėnis. Dar prieš Antrąjį pasaul. karą čia buvo iškasinėta apie 50 bulviarūsių. PADAV. A. Kalnelyje paslėpta ginklų (LŽV). B. Žmogus ant kalnelio kasėsi ir atsikasė didelį akmeninį karstą su numirėlių kaulais. Išsigandęs vėl užkasė (VAK). Vištpilė buvo 700 m į PR nuo Gaidpilės (Nr.755b).

Š. 1967 m. LII zv., AS 292/82 (KRIKLIAPUSGAUDZIAI); LŽV (T. BUIVYTĖ, 1935); ŠLIAVAS J., 1977, 27-28; VAK 16/188,212. L. RAMANČIONIS D., 1992, 10.

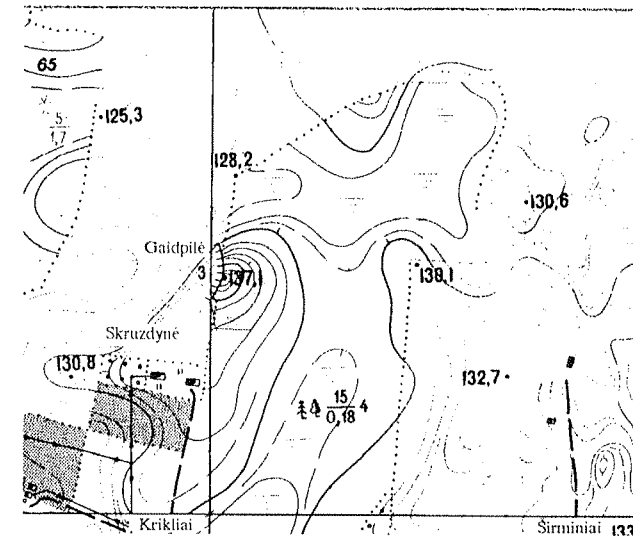
755b. GAIDPILĖ (*alkakalnis Ar-1016*) į V nuo kaimo, prie Skruzdynės vnk., 700 m į R nuo Padvarninkų k. kapinių ir 400 m į ŠV nuo Kriklių-Paežerių kelio, ties jo posūkiu, Ramono miško kv.Nr.72 ŠV-V pakraštyje. Nuo Gaidkalnio matyti Šatrija, Girgždūtė. Kalnelis - aukštumos atragis, nuo Kriklių-Paežerių kelio pusės nukastas, eina į R ir dabar aukščiausioje vietoje (h= 6-8 m) kalnelis

Pav. 593. Kriklių Gaidkalnis. Aut. nuotr., 1994

Pav. 594. Kriklių Gaidkalnio akmenų pora. Aut. nuotr., 1994

Pav. 595. Kriklių Gaidpilė

užsisuka į P (žmonių teigimu, aukščiausia buvusi Gaidkalnio nukastoji dalis), dabar Gaidpilė - apie 120 m ilg., 15 m pl. Ant kalnelio gausu akmenų. Išsiskiria iš ŠR kalno papėdės PV-V kryptimi išsidėstę akmenys (eilė pasibaigia šiandieninėje kalnelio viršūnėje). Pirmas akmuo (ŠR pusėje) - 60x60 cm dydžio, h= 40 cm, šalia antras akmuo - 1,1x1,1 m dydžio, h= 35 cm, už 9 m nuo šio akmens - trečiasis, kurio iš šlaito kyšo 2,7 m ilg. dalis (V), 2.25 (R), h= 1,85 m ir 65 cm (šlaito pusėje), paviršius nežymiai įdubęs, yra netaisyklinga pailga įduba. Nuo šio akmens likusieji - jau tiesioje ŠR-PV linijoje (45°-225°). Ketvirtasis, už 5 m, yra 80x45 cm dydžio, h= 15 cm, penktasis, už 2,5 m - 1,85 m ilg., 80-85 cm pl., h= 85 cm, šeštasis, maždaug už 2,3 m - 60x60 cm dydžio, h= 20 cm, septintasis, maždaug už 1 m - 100x70 cm dydžio, h= 35. Pastarasis akmuo - 4 m į R nuo šian-

dien aukščiausios kalnelio vietos. Ant kalnelio yra ir keli įspūdingi lygia viršutine plokštuma akmenys: 2,2x1,7 m dydžio, h= 95 cm, 1,6x1,7 m dydžio, h= 25 cm (PV papėdėje). Iki II pasaulinio karo ant kalnelio prie didelio beržo dar stovėjo kryžius. PADAV. A. Ant kalnelio buvo bažnyčia (LŽV). B. Gyveno vienas ponas, kuris turėjo labai mylimą gaidį, gaidys išgyveno 20 metų, o kai pastipo, ponas liepė toje vietoje, kur gaidį palaidojo, supilti kalnelį. Supylus jis gavo Gaidpilės vardą. Ilgus metus retas kuris galėjo čia lankytis, nes vaidendavosi (LŽV). C. Kartą žmogus nuvedė arklius į ganyklą, grįžo namo, pamatė nuo Gaidpilės važiuojančią puikią karietą su labai gražiais juodais arkliais, joje sėdėjo juodai apsirengę ponaičiai. Žmogus persigandęs parbėgo namo, viską papasakojo. Žmonės nuėjo pažiūrėti ir rado ant kalnelio negyvą juodą gaidį (VAK; pro Gaidpilę jojo ponas ir išgirdo

giedant gaidį, kai užjojo pažiūrėti, pamatė, kad gieda negyvas gaidys. - Ramančionis D., 1992). Pasak kitų - ant kalnelio sugiedojo gaidys ir staiga nuo kalnelio į mišką keturiais arkliais kažkas nulėkė. Kai ponas nuėjo pasižiūrėti, pamatė, kad ant kalnelio guli negyvas gaidys (Šliavas J., 1977). B. Buračas iš vietos gyventojų užrašė padavimą, kuriame žmogus pasakoja ir apie tai, kad *jis šventadienį lygiai dvyliką valandą nuėjo "pas Gaidpilę" poteriauti*. Čia jam pasivaideno, bet vaiduokliai pranyko, kada žmogus baigė kalbėti "Sveika, Marija" (VAK). Apie 1 km į P - *Šermonių* kaimas (oficialiai - Širminiai).

Š. 1967 m. LII žv., AS 292/82 (KRIKLIAI-PUSGAUDZIAI); LŽV (T. BUIVYTĖ, 1935; PUSGUDZIAI); ŠLIAVAS J., 1977, 27-28; VAK 16/201, 208; V.V. L. RAMANČIONIS D., 1992, 10-12.

LAUMAKIAI (MICAICIŲ SENIŪNIJA)

PADAV. A. Seniau čia gyveno jaunos, gražios laumės, o Kipšų dvare bastėsi kipšų "karaliūnas". Jaunos laumutės įsimylėjo kipšų karaliūną, viliodavo jį gražia juosta padebesiuose, kurią visi Kipšų dvaro darbininkai matydavo tįsant iš Laumakių raisto. Kartą Perkūnas trenkė į Laumakių raistą, gavo galą Kipšas ir jo mylimoji Laumė. B. Laumės gyveno Ventoje, ir dvaras Ventos krante gavo Laumakių vardą (LTR 4941/323). Šaukėnų apylinkėje yra žmonių, pavarde *Laumakys, Laumakienė* (Buračas B., 1936).

Š. LTR 4941/323. L. BURACAS B., 1936, 3.

LIEPORIAI (ŠIAULIŲ SENIŪNIJA)

756. KAPINYNO (*Ar-1727*) teritorijoje, tuščiam nuo kapų plote, tarp P, PV ir Š kapų grupių, tyrinėtojos B. Salatkienės nuomone, buvusi apeigų vieta (čia buvo rasti tik 2 kapai, kur mirusieji palaidoti virš atrastųjų židinių, stulpaviečių horizonto). Minimoje Lieporių kapinyno dalyje rasti 77 labai nevienodi ir netolygiai išsidėstę židiniai. Didžiausi židiniai - 5,5x2 m dydžio, 3x3 m, mažiausi - 30x40 cm skr. Visų jų gylysis - nuo 10 iki 45 cm. Išsiskiria tik apskriti, 50 cm skr., 20 cm gylio židiniai, kuriems duobės buvo iškastos molyje. Tokių židinių daugiausia. Apie 50 jų išsidėstę P kalvelės dalyje - 40x15 m plote, gana arti vienas kito. Be degėsių, pelenų, apdegusių akmenų ir perdegusios žemės, juose nieko nebuvo. Visi židiniai rasti po armeniu, 30-50 cm gylyje, molio ar smėlio intarpų paviršiuje, viename gylyje su kapais. 4 židiniai buvo aukščiau kapų, 2 kapai - virš židinio. Kultūrinio sluoksnio, maišytos žemės čia nerasta. Nematyti, kad čia anksčiau už kapinyną galėjusi būti gyvenvietė. Atrodo, kad židiniai turėjo apeiginę reikšmę, be to, ir daugumos kapų sanpiluose rasta angliukų, kai kur - labai daug. Į PR nuo židinių, tame pačiame tuščiam nuo kapų plote rastos 63 stulpavietės. Jos daugiausiai 20-30 cm skr., nuo 12 iki 52 cm gylio. Jų pjūviai-ketverkampiai, suapvalintais kampais, pusapvaliai arba smaili. Visos stulpavietės aptiktos molyje, išsiskirdavo kaip apskrita geltona dėmė, dažniausiai jos būdavo 30-50 cm gylyje. 38 stulpaviečių žemėje buvo angliukų,

7 - akmenų, 1 - geležinio peiliuko nuolauža ir 1 - žolėdžio gyvūno dantis. Stulpavietės 20x20 m plote išsidėčiusios netvarkingai. Čia negalima įžiūrėti nei stulpinės konstrukcijos pastato, nei tvoros kontūrų. Kapai, židiniai ir stulpavietės buvo tame pačiame gylyje, molio paviršiuje. Tyrinėjant nepaaiškėjo, ar stulpavietės turi ryšį su kapinynu. Dauguma židinių ir stulpaviečių koncentruojasi tuščiam tarpe tarp kapų grupių, todėl tyrinėtoja B. Salatkienė mano, kad čia galėjo būti apeigų vieta. Be to, šiame plote aptikta ir 13 tamsių dėmių, kurių skersmuo - nuo 30 cm iki 1-1,5 m, o gylysis nuo 5 iki 50 cm. Kapinynas datuojamas IV-IX a., daugiausia - IV-VII a. kapų. Maždaug už 500 m į P-PV nuo kapinyno teka kanalizuotas Šventupis (Nr. 771b).

Š. 1990 m. B. SALATKIENĖ TYR., AS 1733; 1991 m. B. SALATKIENĖ TYR., AS 1834.

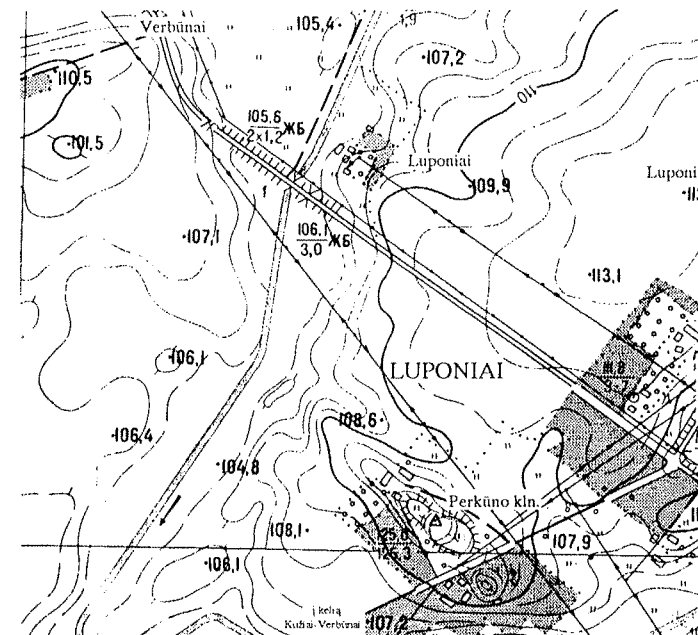
LINARTAI (BUBIŲ SENIŪNIJA)

757. KARALIŲ KALNAS - tarp Pašvinės ežero ir Linartų P kelio Linartai-Kurtuvėnai pusėje, 2 ha ploto neaukšta kalvelė. PADAV. Kartu su kitais karaliais čia medžiojo Vytautas, ir ant kalno jis turėjo savo palapinę (LŽV).

Š. 1972 m. LII, MMT žv., AS 332/25; LŽV (L. BALUTIS, 1935).

LUPONIAI (KUŽIŲ SENIŪNIJA)

758a. PERKŪNKALNIS, RAGANŲ KALNAS (*piliakalnis Ar-1013*).

Pav. 596. Luponių Perkūno kalnas

Pav. 597. Luponių Perkūno kalnas. M. Michelberto nuotr., 1967

PADAV. A. Kalne yra nugrimzdusi bažnyčia, piliakalnio pylimo V gale buvusi skylė, į kurią vaikai mėtydavo akmenukus, norėdami išgirsti juos krentant. Kartą per skylę į kalną buvo nuleistas vaikas, jis ten pamatė bažnyčią, kunigą, suklypusius besimeldžiančius žmones (Šliavas J., 1976). Kartą ant kalno buvo išarta bažnyčios karūnos "galvelė" (Šiaurės Lietuvos sakmės ir anekdotai, 157(Nr.257)). B. Pravažiuojantiems pro kalną (labiausiai-vestuviniams) raganos, laumės pastodavo kelią, reikalaudavo išpirkos. Į vienus nuvažiuojančius vestuviniškus laumės ir metusios akmenį, kuris vėliau riogsojęs prie Gruzdžių kelio (Nr.759a; Šliavas J., 1976). C. Kartą vienas ūkininkas išvijo piemenaitę mergaitę. Ji 3 dienas buvo dingusi, paskui atsirado ir papasakojo, jog buvusi Pilelėje. Kada šeimininkas ją išvijo, ji verkė, atėjo ponaitis ir mergaitę nusivedė. Kalne mergaitė davė malti riešutus, ji nepajėgė, tuomet turėjo grūsti žvirzdą - nepagrūdo. Tada ją paleido. Mergaitė sakė kalne mačiusi daug žmonių, vieni iš jų grūda, kiti mala (Šiaurės Lietuvos sakmės ir anekdotai, 155(Nr.252)). D. Kalne girdėdavo giedant gaidį (Šiaurės Lietuvos sakmės ir anekdotai, 155

(Nr.252)). Į kalną iš Š pusės seniau dažnai trenkdavo Perkūnas, nuo to, manoma, kilo ir kalno pavadinimas. Toje vietoje, kur trenkdavo Perkūnas, neaugdavo žolė, buvo tikima, kad kiek žemiau tos vietos, lindyneje, gyvenąs burtininkas, kuris bendraudavo su raganomis. B.Buračas 1934 m. rašė: "*Nors Perkūno garbinti niekas nebeina į senovėj jam pašvestas vietas, tačiau jos ir po šiai dienai tebėra dar visai neišnaikintos. Štai Luponių Perkūnkalnis [...]*" (Buračas B., 1934).

Š. ŠLIAVAS J., 1976, 32-40. L. BURACAS B., 1934, 374; LAM, 176 (APVALUS, AKMENIMIS APDĖTAS); ŠIAURĖS LIETUVOS SAKMĖS IR ANEKDOTAI, 155(Nr.252), 157(Nr.257).

758b. PERKŪNO AKMUO buvo ant Perkūnkalnio, nelabai didelis, 20 vyrų panešamas. Aplink tą akmenį buvo daug mažesnių. PADAV. Prie šio akmens buvo kūrenama ugnis Perkūnui, naktimis šią ugnį kurstydavo giedodamos, niūniuodamos laumės. "*Ir ugnis buvusi labai graži, kaip Saulės spinduliai. Žmonės prie to kalno susirinkdavę iš tolimiausių apylinkių*" (pasak. Marija Černiauskienė, g.1923 m. Luponių k.).

Š. ŠLIAVAS J., 1976, 32-40.

758c. AKMUO RAGANŲ KĖDĖ - Piliakalnio V papėdėje. Prieš apskaldant, juodos spalvos akmuo buvo apie 1,7 m ilg., 1,3 m pl., su "išsėdėta sėdyne", šalia buvo ir 5 pirštų atspaudas. Apskaldytas. Likusioji akmens (rytinė) dalis yra 1 m ilg., 40 cm pl., h= 40 cm. Viršuje iškalta kažkokia trikampė duobutė (3 cm skr., 5 cm gylio), PV

šone įkaltas kažkoks 25 cm ilg. ir 3 cm pl. strypas. PADAV. Raganos ant akmens vakarais sėdėdavo ir žiūrėdavo į besileidžiančią Saulę, niūniuodavo.

Š. ŠLIAVAS J., 1976, 32-40.

758d. VINKŠNOS augo P kalno dalyje. Tai dvi vinkšnos, po kuriomis, pagal padavimą, buvo bėgančios kariuomenės paslėptas auksinis "untalikas" (?) bei auksinė pasaga. Vinkšnos buvo laikomos raganų medžiais, raganos jose sėdėdavusios. Šių medžių šakos pakildavo į viršų, jeigu tik kas siekdavo jas laužti.

Š. ŠLIAVAS J., 1976, 32-40.

759a. AKMUO su VELNIO PĖDA, DIEVO RANKA buvo prie kelio į Gruzdžius. Tai pilkai melšvas apie 2,5 m ilg., 2 m pl., 1,6 m aukščio akmuo. Š pusėje buvo vadinamoji Velnio "pėda" (Šliavas J., 1976), kitų pasakojimu - "normalaus dydžio rankos delno" Dievo rankos atspaudas (VUB F213-207/26). Statant 1925 m. Kužių bažnyčią, buvo renkamos statybai lėšos, kunigas Kleiba "pasistengė", kad akmuo būtų sveikas atvežtas ir įmūrytas į bažnyčios pamatus prie jos durų (VUB F213-207/23; pasak kitų - akmuo buvo suskaldytas ir sudėtas į bažnyčios pamatus (1972 m. LII, MMT; pagal J.Šliavą - akmuo suskaldytas tik apie 1966 m. - Šliavas J., 1976). PADAV. A. Apie Dievo rankos atspaudą buvo sakoma, kad jis įspaustas Dievo, kuomet jis vaikščiojo Lietuvos žeme. Kitų manymu, Dievas ranką akmenyje įspaudęs tada, kai akmenys buvo minkšti (VUB F213-207/26). B. Akmuo

anksčiau buvo ant piliakalnio, kur gyveno raganos. Šios labai nemėgdavo vestuviniškų ir krikštynų. Kartą pro akmenį (?) važiuojančių vestuviniškų raganos paprašė išpirkos, kai negavo - griebė nuo piliakalnio akmenį ir sviedė jį į vestuviniškus (Šliavas J., 1976). C. Velnias akmenį sviedė nuo Žagarės į pastatytą ant piliakalnio naują kryžių (PA). Taip akmuo atsидūrė maždaug 300 m į ŠV atstumu nuo Luponių piliakalnio (Ar-1013).

Š. 1968 m. LII zv., AS 258/89; 1972 m. LII, MMT zv., AS 332/27; ŠLIAVAS J., 1976, 32-40; VUB F213-207: 23,26. L. PA, 78(Nr.186).

759b. LAIMĖS ŠALTINIS nurodomas apie 90 m į V nuo akmens su Velnio "pėda", taip pat Š kelio į Gruzdžius pusėje, pelkės pašlaitėje. Tai versmė, prie kurios buvo padėtas akmuo su dubeniu, vadintas Velnio kaušu. PADAV. Velnio kaušą laumės, pasimovusios ant piršto, sukldavo ir nešiodavo. Buvo sakoma, jeigu kas iš žmonių tą kaušą paimsiąs, tam teks mirti. Jeigu gersi iš kaušo ar apsipilsibūsi laimingas. Iš šio šaltinio daugiausiai gerdavo vyrai (pasak. Marija Černiauskienė, g.1923 m. Luponių k.).

Š. ŠLIAVAS J., 1976, 32-40.

760. AKMUO su smailiadugniu dubeniu nurodomas į ŠR nuo Luponių piliakalnio, prie senkapių (Ar-1014), prie A.Urbono pirtelės kampo, tarp suverstų akmenų. Tai - juodas 85x58 dydžio, h= 30 cm akmuo. Smailiadugnis dubuo - 16 cm skr., 12 cm gylio ("parabolės formos").

Š. 1968 m. LII zv., AS 258/89; J.ŠLIAVAS, 1976, 32-40.

761. BERŽAS auga senuose kape-
liuose, teigiama, kad beržas-šimta-
metis. PADAV. Ant medžio buvo kariami
Kužių apylinkių 1863 m. sukilėliai.

Š. VUB F213-207/23.

MANIŪŠIAI (KUŽIŲ SENIŪNIJA)

762. AKMENYS su smailiadugniais
dubenimis (kiek?). Prie kelių kaimo
sodybų dar prieš Antrąjį pasaulinį karą
buvo akmenų su dubenimis. Jie
suskaldyti melioratorių iki 8
dešimtmečio.

Š. 1972 m. LII, MMT zv., AS 332/29.

MEKIAI (BUBIŲ SENIŪNIJA)

763. AKMUO su DIEVO PĖDA
buvo Kurtuvėnų miške, pelkėje,
"šiapus Laisvučių", netoli vadinamojo
Rimo kalno. Akmenį į savo sodybą
pervežė Kalinas (dabar miręs), jam
priklausiusios sodybos kieme akmuo
pritvirtintas ant sukamo rato. Akmuo
pailgas, žemas, jame yra maždaug 3-5
m amžiaus vaiko maždaug 1 cm gylio
"pėda" (matyti kulniukas bei pirš-
teliai). PADAV. Žmonės sakydavo, kad
Dievulis ant akmens iš dangaus nužen-
gė (pasak. A.Druktenis, Juliaus, g.1924 m.
Šukiškės k. Užr. D.R. 1992). "Žmonės
sakė, kad yra Dievo pedelė, švents

akmuo" (pasak. J.Urbonas, Antano,
g.1932 m. Simoniškės k. Užr. D.R. 1992).

Š. D.R.

NOLIŠKIAI (BUBIŲ SENIŪNIJA)

AKMUO buvo apie 200 m į V nuo
kaimo, pačiame pelkėtos pievos
pakraštyje, iš kur jį 1972 m. iškėlė
melioratoriai (tuo metu jis buvo iš
naujo atrastas, nors prieš kelias
dešimtis metų jis iš žemės dar kyšojo).
M.Černiauskas manė, kad į pelkę
akmuo buvo įmestas, nustojus jį
naudoti pagal paskirtį (t.y. kaip
aukurą); tikroji akmens vieta galėjusi
būti nežymi aukštumėlė už kelias-
dešimt metrų į V nuo pelkės, kur ariant
buvo randama degėsių, kaulų,
apdegusių akmenų, keramikos (1973 m.
MMT). Šiuo metu akmuo - F.Povilaičio
sodyboje, Užkalnių k. Akmuo -
raudonas, stambiagrūdis granitas,
cilindro formos, 90 cm skr., h= 39-40
cm, iškalto dubens skersmuo - 24 cm
(dugne - 20 cm), gylis - 20 cm. Akmens
šonai nulyginti. Į žinomus aukurus su
plokščiadugniais dubenimis akmuo
nepanašus (V.V.).

Š. 1972 m. LII, MMT zv., AS 332/32;
1973 m. MMT zv., AS 390/11; PRANEŠIMAI
1968-1976, 35; V.V. L. IA, 80(NR.250).

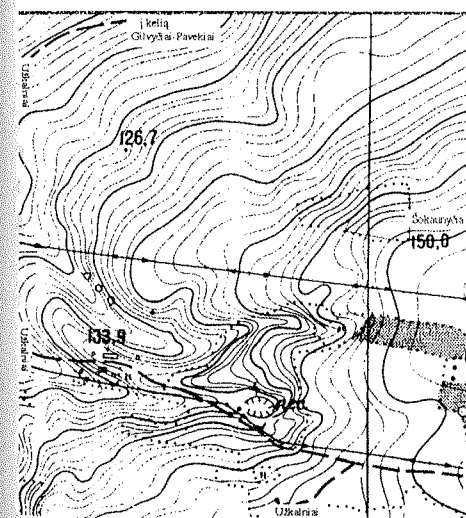
764. AKMUO su KARVĖS PĖDA
buvo kaime, prie neužšalancios kūdros.
Akm. buvęs melsvos spalvos, su karvės
"pėda".

Š. 1973 m. MMT zv., AS 390/11.

765. AKMUO LAUCIUS - kaime,
prie A.Geležinienės sodybos. Tai 5,7
m ilg., 3 m pl., h= 1,2-1,3 m "būdingos
aukurai formos" akmuo.

Š. 1973 m. MMT zv., AS 390/11.

766. VIETOVĖ ŠAKAUNYČIA,
ŠOKAUNYČIA (pilkapis Ar-1007) - į
PV nuo kaimo, apie 200 m į ŠV nuo
F.Povilaičio sodybos Užkalnių k. Tai
didingo Ventos slėnio aukštumos
kraštas - pakiluma (atsiveria platūs
reginiai), kur buvo senojo geležies
amžiaus iš akmenų sukrautų pilkapių
grupė. PADAV. A. Naktigoniai čia
matydavo šokančias, baltais rūbais
apsirengusias mergaites - vaidilutes.
Jos būdavusios su karūnomis. B. Prie
šios vietos arkliai baidydavosi, net
"šokdavo" (V.V.). Šakaunyčios net
arkliai šalindavosi (1973, Černiauskas
M.). Noliškių pilkapiuose ištirti I-II a.
kapai.

Pav. 598. Noliškių vietovė Šokaunyčia
(pilkapiai)

Š. 1973 m. M.ČERNIAUSKAS TYR., AS 390/
11; 1975 m. M.ČERNIAUSKAS TYR., AS 534/
1; V.V.

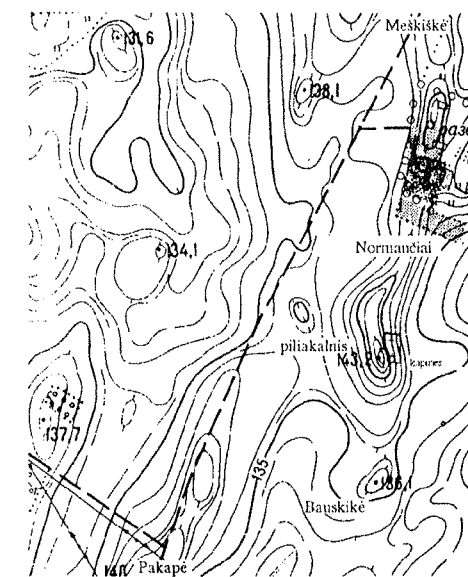
NORMANČIAI (ŠIAULIŲ SENIŪNIJA)

767. BAUSKĖS KALNAS
(piliakalnis Ar-1019). PADAV. Kalne
"užpilta" bažnyčia - ją "iezavitai" (t.y.
jėzuitai) užpylė kepurėmis, gindamiesi
nuo juos puolusių priešų (VAK; Užpylė
švedai smėliu. - LŽV).

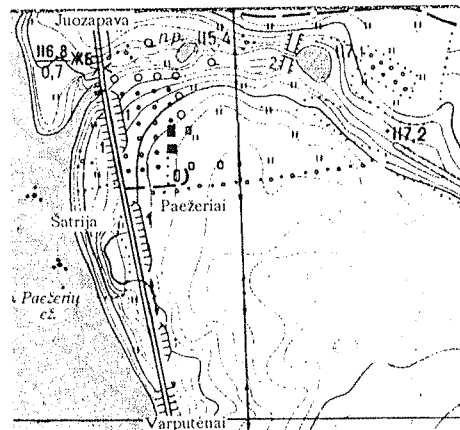
Š. LŽV (P. STONYTĖ, 1935); VAK 47/
254.

KALNAS BAUSKIKĖ - apie 100 m
į P nuo Normančių piliakalnio (Ar-
1019) nedidelė, duobėmis iškasinėta
kalvelė.

Š. 1967 m. LII zv., AS 292/83.

Pav. 599. Normančių piliakalnis ir
Bauskikės kalva

Pav. 600. Paežerių Šatrijos kalnas (kapeliai)

PAEŽERIAI (RAUDŪNŲ SENIŪNIJA)

768. KALNAS ŠATRIJA, ŠATRIJĖLĖ, KAPELIAI (*neveikiančios kapinės IP-2134*) - Paežerio kaimo ežero R pakrantėje, tarp ežero ir kelio Juozapava-Varputėnai. Kalva - nedidelis (40 m ilg. ir 4-10 m pl.) pailgas aukštumos kraštas. Nuo bendro kalvos lygio pakilusi 1-1,5 m, o nuo ežero - 6-7 m. Ant kalvos stovi trys aukšti seni kryžiai. PADAV. Ant kalno buvo kūrėnoma šventoji ugnis ir rinkdavosi raganos. "Šatrijėlė esanti tikras šventkalnis, o ne Šatrijos kalnas, teigia vietos žmonės" (1935 m.; VAK). 1973 m. kalvą tyrinėjo E. Butėnienė. Kultūrinio sluoksnio liekanų nerasta, buvo atkasti keli gerai išlikę bei suardyti žmonių palaidojimai be įkapių. Čia, matyt, buvo laidojami karo metu žuvusieji, savižudžiai ar nekrikštai.

Š. 1967 m. LII zv., AS 292/84 (PAEŽERIS); 1973 m. E. BUTĖNIENĖ TYR., AS 407; VAK 16/209, 17/48.

PAKAPĖ (ŠIAULIŲ SENIŪNIJA)

769. AKMUO su smailiadugniu dubeniu gulėjo M. Kaškelienės sodyboje, buvo padėtas po gyvenamojo namo slenksčiu. Akm. - trapecijos formos, 97x72 cm dydžio, h=33 cm, smailiadugnis dubuo - 17 cm skr., 15 cm gylio. Akmuo ir į Pakapę buvo pervežtas iš apylinkių. Sodybos šeimininkės teigimu, akmuo vadintas šventu (IA, 80; "akmenį jau turėjusi jos bobutė, kuri visoje apylinkėje garsėjo "burtų" žinojimu". - Pranešimai 1968-1976). Dabar akmuo - Rumšiškių liaudies buities muziejuje.

Š. 1972 m. LII, MMT zv., AS 332/36-37; PRANEŠIMAI 1968-1976, 68, 69 (NUOTR.). L. IA, 80 (NR. 251).

PAŠVINĖS (BUBIŲ SENIŪNIJA)

770a. ŠVINĖS, PAŠVINĖS EŽERAS - į Š nuo kelio Šiauliai-Užventis, 20 ha ploto. PADAV. Juodas debesis (ežeras) nukrito ant kaimo. Nuo to laiko čia ir liko ežeras, pavadintas Pašvinio ežeru. Sakoma, kad nuskenusios kaimo trobų liekanos dar ir dabar išplaukia į paviršių.

Š. D.R.

770b. BAŽNYTKALNIS - į Š nuo kelio Šiauliai-Užventis, R Švinės ežero pakrantėje. Nedidelis, pailgas R-V kryptim kalnelis, kelių metrų aukščio. PADAV. Manoma, kad kalnelis-tai žemių

"užnešti" karalaitės maldos namai (pasak. J. Stanelis, Mykolo, g. 1907 m. Kurtuvėnų m. Užr. D.R. 1992). Ant kalnelio žmonės matė degančius pinigus, vaikai kasė, bet rado tik stiklo šukių, karoliukų.

Š. D.R.

RAGANIAI (KURŠĖNŲ SENIŪNIJA)

Į P nuo Ventos ir Žižmos upių santakos, dešiniajame Žižmos krante. Pavadinimas (kita forma - Raganų kaimas) galbūt susijęs su Ragankalniu ir apie jį žinomais padavimais.

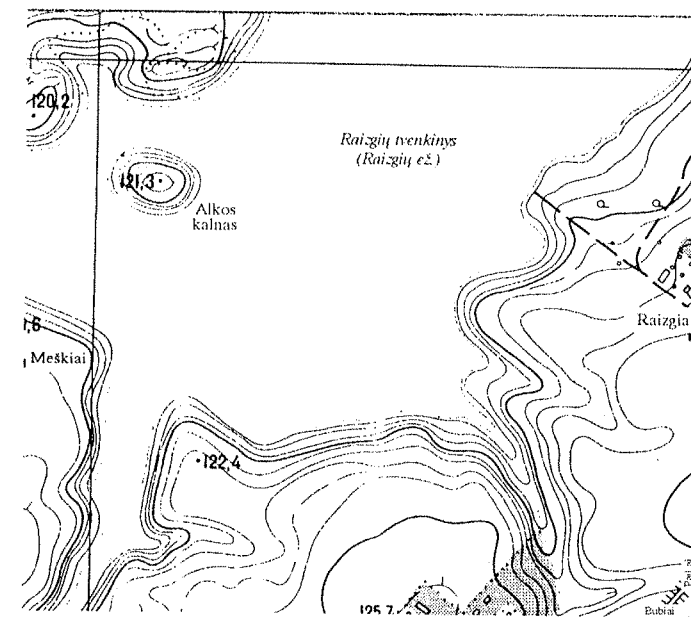
771. RAGANKALNIS - į PR nuo Ventos ir Žižmos upių santakos, aukštumos kraštas. PADAV. Kalno viršuje buvo randama druskos, kurią vadindavo Raganų druska. Anksčiau

čia rinkdavosi jaunimas, bet ilgai neužsibūdavo, nes bijodavo raganų. Be to, žmonės ant kalno rasdavo ir "akmenukų su skylute", kuriais trindavo pakerėtas karves.

Š. LTR 2228/34.

RAIZGIAI (BUBIŲ SENIŪNIJA)

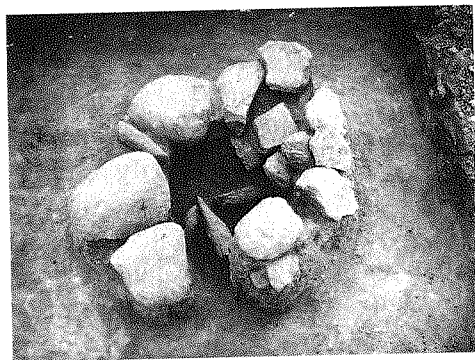
772a. ALKOS, AUKOS KALNAS, ŠVEDŲ TVIRTOVĖ (buvo *alkakalnis Ar-1009*) buvo prie PV Raizgių ežero kampo, netoli tos vietos, kur iš ežero ištekėdavo Dubysa. Sakoma, kad Dubysa ištekėdavusi iš Raizgių ežero PV kampo, apjuosdama ilgą žemą kalvą. Kartą visi kaimynai susirinkę ir perkasę šalia Alkos kalno buvusią sąsmauką, pakreipdami Dubysą kita vaga. Taip Alkos kalnas atsidūrė prie Dubysos ištakų. Netoli Alkos kalno į

Pav. 601. Raizgių Alkos kalnas

Pav. 602. Raizgių Alkos kalnas. V. Urbanavičiaus nuotr., 1972

Pav. 603. Raizgių Alkos kalne tyrinėjimų metu rasta viena iš dviejų stulpaviečių. V. Urbanavičiaus nuotr., 1972

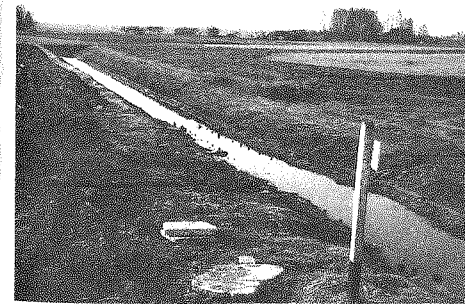
Raizgių ežerą įteka Šventupis. Alkos kalnas buvo stačiašlaitis, pailgas R-V kryptimi, 50x20 m dydžio kalvos kyšulys. Dabar Alkos kalnas tapo Raizgių ežero sala. Jaunesni vietos žmonės kalną vadina Alkakalniu, senesnieji - švedų tvirtove. PADAV. A. Karų su švedais metu apylinkėse buvę dideli mūšiai. Ant Alkos kalno susipietusią lietuvių kariuomenę laikė apsupę švedai. Lietuviai laikėsi labai narsiai, nepasidavė. Bet pritrūko maisto, žmonės pradėjo mirti badu, atrodė, kad jau ateina galas. Tik staiga užėjo audra, kiaušinio dydžio kruša

išmušė pusę švedų kariuomenės. Likusią jos dalį lietuviai nustumė į liūnus, esančius kalno papėdėje. Žuvo ir pats švedų kariuomenės vadas. Bet jo žemė nepriėmė už tai, kad tiek lietuvių dėl jo badu išmirė. Pasakojama, kad seniau žmonės matydavę ant Alkos kalno tą švedų vadą, gulintį geležiniuose ratuose. Piemenys kartais tuos ratus nustumdavo į pakalnę. Tada švedas pakeldavęs galvą ir murmėdavęs. Galvą kratydamas, jis pats vėl užvažiuodavo į kalną. Dėl to liko ir priežodis: *“Murma kaip švedas ratuose”*. Pats kalnas buvo pavadintas Alkos kalnu (Beresnevičius G., 1990). B. Čia senovėje buvo aukojami avinėliai (1972, Urbanavičius V.). C. Alkos kalnas buvo žinomas kaip laumių buvojimo vieta. Našlys vyras augino mažą vaikėlį, pamotė vaikelio nemylėjo. Kartą ji dirbo prie Alkos kalno ir užmiršo ten pasiimtą vaikėlį. Tėvas nubėgo vaikomato, tą laumė supa. Tėvas pabijojo artintis, grįžo, o ryte vėl nuėjęs rado vaikėlį apdėtą brangiais daiktais. Pamotė kitą dieną jau savo vaikėlį atnešė ir tyčiomis ten prie kalno paliko. Rytą atėjusi rado tik vaikelio kaulėlius (VAK 47/162). Viename padavime pasakojama, kad Raizgių ežeras atsirado iš verkusio ant Girnikų kalno milžino ašarų (Balys J., 1949, 87; galbūt supainiotas su Bulėnų ežeru? - V.V.). 1972 m. V. Urbanavičius tyrinėjo visą Alkos kalno aikštelę. Čia buvo rastos 2 stulpavietės. Stulpams įleisti buvo iškastos 90 cm skr., 90 cm gylio ir 65 cm skr., 105 cm gylio duobės. Vienas iš stulpų-kamienas (40 cm storio, o duobės apačioje - 20 cm storio) buvo įkastas viršūne žemyn. Įkastas stulpus, aplink buvo primesta akmenų. Be to,

aikštelėje išryškėjo ir 20-40 cm skr., 50-90 cm gylio, į apačią siaurėjančių (tik viena plātėjanti) duobių kontūrai (kick? - V.V.). Duobėse nieko nerasta. Aikštelėje aptikta ir lenkta tamsios su degėsiais sumaišytos žemės 5,5-6 m ilg. juosta, viename gale tarsi pertrūkusi, kitame - paplatėjusi. Juostos plotis - 30 cm, paplatėjusios dalies - 50 cm. Atrodo, kad tai sudegęs rąstas.

Š. 1972 m. LII, MMT žv., AS 332/40; 1972 m. V. Urbanavičius tyr., AS 352/1-3; LŽV (A. BARTKAITIENĖ, 1935); ŠLIAVAS J., 1977, 38; VAK 47/162. L. AL, 8(Nr.137); BERESNEVIČIUS G., 1990; LAM, 221.

772b. ŠVENTUPIS išteka iš Rėkyvos ežero apyčerio pelkių, teka į Š-ŠV, pro Lieporių archeologijos paminklų kompleksą, įtekėdavo į Raizgių ežerą iš R, netoli tos vietos, kur buvo Raizgių Alkos kalnas (dabar įteka į Raizgių tvenkinį). Apie 10 km ilg. PADAV. Kunigas važiuojo pas ligonį su švenčiausiu per upelį ir paskendo. Nuo to kilo upelio pavadinimas Šventupis (Šliavas J., 1977). 1358 m. Šiaulių krašte minimas Šventupis

Pav. 604. Šiaulių apylinkių Šventupis ties Lieporiais. Aut. nuotr., 1993

(*“beke Swente”*), kuris, prof. A. Salio nuomone, arba aprašomasis Šventupis, arba Šventupis - kairysis Dabikinės intakas (Nr.317).

Š. LŽV (P. JANKUTĖ, 1935; DAINIAI); LŽV (P. JANKUTĖ, 1935; PAILIAI); LŽV (A. BARTKAITIENĖ, 1935; RAIZGIAI); (ŠLIAVAS J., 1977; L. BUSZYNSKI L., 1871, 12 (LIEPORIAI); SALYS A., 1930, 35; VARDYNAS, 170 (DAINIŲ K.).

RATKŪNAI (GRUZDŽIŲ SENIŪNIJA)

AKMUO su ženklais įmūrytas kapinaičių tvorelėje. Akmens ženklai panašūs į Dapšių akmens (Nr.147) ženklus.

L. KUNCEVIČIUS A., 1983, 65.

RAUDONDVARIS (ŠAKYNOS SENIŪNIJA)

773. DUOBGIRIŲ AKMUO gulėjo Raudondvario ciguvos kvartalo Nr.1 lankoje, vėliau melioratorių nustumtas į akmenų krūvą. Sprendžiant iš nuotraukos (Skėrys L., 1971), akmuo buvo didelis, plokščias, su balto kvarco (?) juosta - intarpu. PADAV. A. Prie Duobgirių vietovės buvęs didelis miestas, kuris buvo sugriautas per karus (Skėrys L., 1971). B. Kartą Selmiesčio kaimo ūkininkas prieš aušrą pasiuntė į Duobgirių lanką, kur gulėjo akmuo, berną parvesti arklių. Priėjus pievą, pakilo tirštas rūkas, viskas dingo iš akių, ir takelis. Prieš akis atsirado

laužas. Priėjęs arčiau, mato, kad ne laužas, o šviesa "iš angos tarp akmenų einanti". Bernas ėmė leistis į požemį, pateko į menę, kur sėdėjo pusnuogė moteris, šukavosi plaukus. Aplink ją žėrėjo auksinių daiktų statinaitės. Moteris sako: "Imki, kas tik patinka". Bernas paėmė porą auksinių šaukštų ir išėjo (Skėrys L., 1971).

Š. 1972 m. LII, MMT žv., AS 332/10-11 (NELOKAL.). L. SKĖRYS L., 1971, 3(NUOTR.).

REKČIAI
(KURŠĖNŲ SENIŪNIJA)

774. PILIAKALNIS (Ar-1004). Ant piliakalnio prieš Pirmąjį pasaulinį karą dar stovėjo labai senas ažuolinis kryžius, o dar seniau jų buvę 3. PAVAV. A. Čia buvo bažnyčia, kuri įgriuvo žemėn. Kartais vidurnaktį girdėti tą bažnyčią skambinant (VAK). Kartą piemuose per Sekmines ant kalno ganė karvių bandą ir užmigo. Išgirdo varpų skambėjimą, išsigando, mato - procesija eina į kalną, tuoj ir išnyko (LTR 935/2). B. Ant kalno buvo

Pav. 605. Rekščių piliakalnis. Aut. nuotr., 1993

kūrenama šventoji ugnis (VAK; kitų manymu, kraštą užpuolus priešams - pavojaus laužas. - VAK).

Š. LTR 935/2; VAK 17/163,181.

RIMEIKIAI
(BUBIŲ SENIŪNIJA)

KUKALYNO PELKĖ. Vieta nežinoma.

Š. D.R.

RINGUVĖNAI
(KURŠĖNŲ SENIŪNIJA)

775. SENKAPIAI (Ar-1975). PAVAV. Ringuvėnų senkapiuose stovėjo pirmoji Kuršėnų bažnyčia ir buvo kapinės.

Š. VAK 17/59.

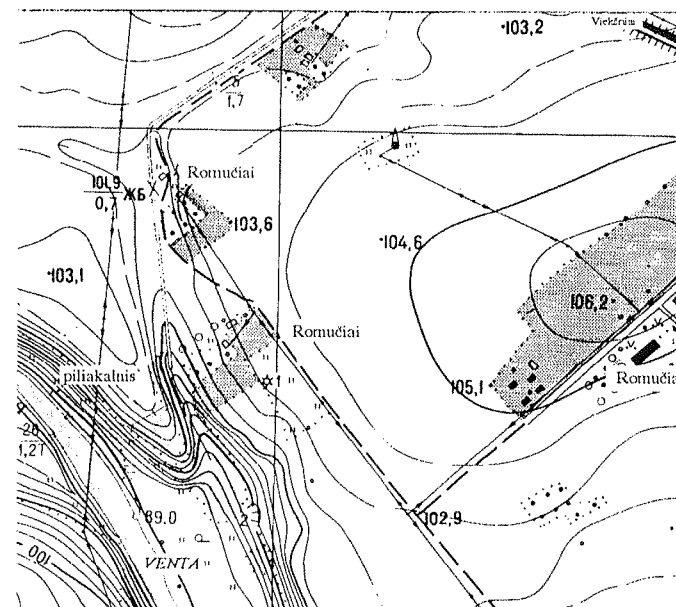
ROMUČIAI
(KURŠĖNŲ SENIŪNIJA)

PILIAKALNIS GOJELIS (Ar-1003). "Žmonės tą vietą seniau vadindavę šventa vieta" (pasak. S.Zaveckas, g.1915 m., Romučiuose. Užr. 1976 m. - Šliavas J., 1977).

Š. LŽV (E. DAUKŠIENĖ, 1935; ROMUČIAI, GOJUS); ŠLIAVAS J., 1977, 36-37.

SAUGINIAI
(KUŽIŲ SENIŪNIJA)

776. 1973 m., tyrinėjant (vad.V.Daugudis) piliakalnio (Ar-1010) aikštelę,

Pav. 606. Romučių piliakalnis

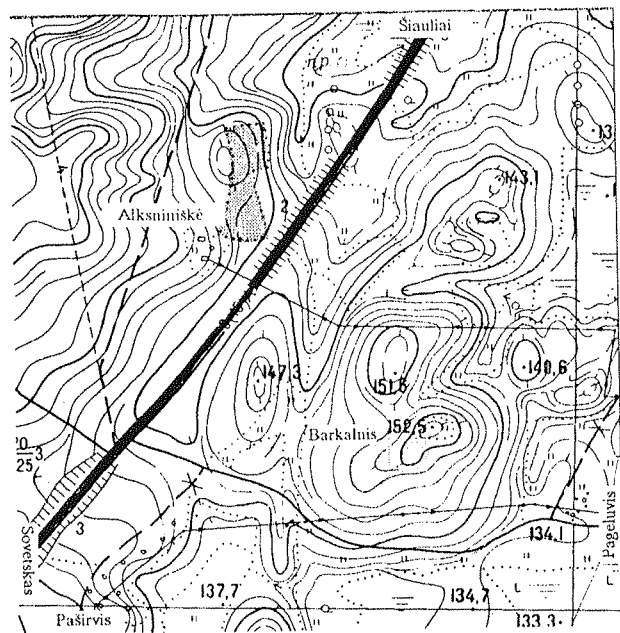
jos R bei PR dalyse rastos 8, 90-140 cm skr., ovalo formos, smailiadugnės, 40-130 cm gylio, kaip manoma, APELGINĖS DUOBĖS. Kai kurių duobių dugnai ir šonai atrodė tarsi būtų iškloti 15 - 20 cm storio molio sluoksneliu, maišytu su smėliu. Duobėse aptikta smulkių angliukų, pavienių vidutinio dydžio akmenų. Vienoje iš duobių rasti kažkokių stambių gyvulių (ar gyvulio) kaulai. Visos tirtos duobės buvo išskastos sunaikinant ankstyvą piliakalnio aikštelės kultūrinį sluoksnį. Vadinasi, piliakalnis, kada buvo kasamos duobės, nebebuvo gyvenamas. Duobių aplinkoje rastos kelios žiestų puodų šukės, puoštos bangelių ornamentu. V. Daugudžio nuomone, iširtosios duobės Sauginių piliakalnyje - XIV-XVI a. ant piliakalnio vykusių kažkokių kulto apeigų pėdsakai.

Š. 1973 m. V.DAUGUDIS TYR., AS 361.

SODELIUKAI
(BUBIŲ SENIŪNIJA)

777. BARKALNIS - apie 320 m į R nuo kelio Šiauliai-Kelmė, Š iš plento atsišakančio kelio į Alksniniškę pusėje. Kalnas didelis, šiek tiek pailgas ŠR-PV kryptimi, apie 80 m ilg., 20-40 m pl. viršuje, vidutinio statumo, apie 15-18 m aukščio šlaitais. PAVAV. Ant Barkalnio statė bažnyčią (po kalnu yra sklepai), bet kiek per dieną pastatydavo, tai į ežerą (Dubuką) naktį kažkas sumesdavo plytas (pasak. J.Geležinis, Jono, g.1913 m. Šalpirščių k. Užr. - D.R. 1992).

Š. D.R.

Pav. 607. Sodeliukų Barkalnis

ŠAKYNOS SENIŪNIJA

778. ŠALTINIS nurodomas 4 km nuo Žarėnų k., alksnyne. Čia stovėjo koplyčia. Per Šeštines žmonės čia gausiai suvažiuodavo, buvo laikomos mišios, šaltinio vandeniu prausdavosi apsižadėję.

Š. D.R.

ŠAKYNA (ŠAKYNOS SENIŪNIJA)

AKMUO su dubeniu - kapinių koplyčios (pastatyta 1801 m.) V pusės prieangyje, iš P pusės. Akmens storis (ties viduriu) siekia 21 cm, kraštuose -

11-13 cm, skersmuo - apie 80 cm, iš sienos (?) jis kyšo išlindęs 6 cm, dubuo - 20 cm skr., 16 cm gylio.

Š. 1972 m. LII, MMT zv., AS 332/49.

AKMUO su dubeniu Šakynos bažnyčios (pastatyta 1879 m.) prieangyje, akmenis šonai statmenai apskaldyti. Iš sienos (?) akmuo kyšo apie 5 cm, dubuo - 20 cm skr., 17 cm gylio.

Š. 1972 m. LII, MMT zv., AS 332/49.

ŠAPNAGIAI (ŠIAULIŲ SENIŪNIJA)

779. PIKTUPIS. Švedės intakas.

L. VARDYNAS, 124.

ŠIAULIAI

PADAV. Po Šiaulių bažnyčios (pastatyta 1625 m.) kalnu yra ežeras - Talšos ežero brolis. "Kai bažnyčion suplūsta daug žmonių, kai jų prisirenka pilnas šventorius, būtina laikytis ramybės ir tvarkos, kad bažnyčia neprasmegtų, nenugrimztų į tą požemio ežerą" (Žvelgaitis S., 1993). Bažnyčia dar nenuskendusi, nes nebuvo priėjusi pilna žmonių (LMD I 1063/1367). 1931 m. eucharistinio kongreso metu Šiaulių bažnyčioje buvo kilusi panika - "Bokštas griūna, bažnyčia grimzta!", mat buvo sakoma, kad po bažnyčia yra padėti dokumentai apie tai, jog, bažnyčioje susirinkus daugiausiai žmonių, bažnyčia turėsianti nugrimzti (Inčiūra K., 1936). Pasak kitų, iš Talšos ežero atsigėrė didelis jautis, čia pat atsigulė ir užmigo, miegojo ilgai, ant jo ir medžiai užaugo, buvo pastatyta bažnyčia: "Ir šiandien, sako, tas jautis tebemiega: priglausk ausį prie žemės ir išgirsi, kaip plaka jo širdis" (Žvelgaitis S., 1993).

Š. LMD I 1063/1367. L. INČIŪRA K., 1936, 150; ŽVELGAITIS S., 1993, 11.

780. TALŠA, TELKŠA, ŠIAULIŲ EŽERAS - mieste, Š-P kryptimi pailgoje lomoje, į R nuo kalvagūbrio, ant kurio statyta Šiaulių bažnyčia. PADAV. A. Ežeras kabojęs virš miesto, ir žmonės, nenorėdami visi pražūti, pažadėjo ežerui kasmet duoti pačiam

pasiimti po žmogų, kurio jis panorės (Buračas B., 1937a). B. Tyliais vakarais iš ežero galima išgirsti sklindant duslų ūkimą - "Ūūū-ūūū-ūūū", tarsi kas prašytų pažadėtosioms kasmetinės aukos (Buračas B., 1937a). C. Ežero vietoj buvo graži bažnyčia, kurios varpai girdėdavosi 2 mylias. Šalia bažnyčios buvo ir vienuolynas, kurio vienuoliai kartą kažkuo nusidėjo, ir viskas prasmego. Tada toje vietoje atsiradęs ežeras (kada ramus ežero vanduo, galima matyti paskendusią bažnyčią, tačiau jos bokštai remiasi į ežero dugną (Buračas B., 1937a). Kitų manymu, vežant per ežerą varpus, ledas įlūžo, ir varpai, skirti Šiaulių bažnyčiai, nuskendo. Bažnyčios varpas skambėdamas šaukdavęs: "Jonai-Jonai-Jonai", o ežere paskendęs atsakydavęs: "Kundrot-Kundrot" (LMD I 1063/1366; ežero vidury sukdamo verpetas, kuris žiemą mažai teuššaldavo, toj vietoj varpą vežė ir įlūžo. - LTR 3116/528). Pasakota, kad tą Rygoje nulieta ir Talšos ežere nuskendusį varpą buvo mėginama ištraukti, bet niekam iš nardžiusiųjų nepavyko ant varpo užnerti virvę. Tada atsiradęs žydėlis, kuris sakėsi tai padarysiąs ir už tai norįs, kad būtų leista žydams apsigyventi Šiauliuose. Šitam Valfui ar Volfui iš trečio karto pavyko užnerti ant varpo virvę, varpas buvo su ceremonijom įkeltas į varpinę, o žydams leista apsigyventi Šiauliuose (VUB F213-207/20). Kunigui sapnavosi, kad jeigu su visais bažnyčios

Pav. 611. Urkuvėnų akmuo Velnio širdis. Aut. nuotr., 1994

jiems kliudė. Dieną dar šiaip taip, bet vakare tai reikėjo namie būti iki saulėlydžio. Pasivėlinai, būk sveikas, broliuk, velniams į nagus pateksi. Taigi tuomet, kada daug bedarbių velnių bastėsi, kai kurie jų, nesurasdami darbo sau, maišais akmenis, nešiojo. Vienam tokiam velniui benešant akmenis maišas pratrūko ir išbyrėjo akmenys didelėj pelkėj, Kuršėnų valsčiuoj [...] akmenų eilė tęsėsi kokių 2 km ilgio ir 4 m aukščio”.

Š. LTR 4941: 139,205,207,221,315, 440,465,498,559,563,570; LŽV (L. KELPŠAITĖ, 1935; LIKUČIAI); LŽV (L. KELPŠAITĖ, 1935; URKUVĖNAI); LŽV (M. VARGONAITĖ, 1936; KIPŠIAI); LŽV (M. VARGONAITĖ,

1936; VILKIŠKĖ); PT (MAB RS F235-425 NR.15(NUOTR.)); ŠLIAVAS J., 1977, 31-35; V.V. L. BALYS J., 1949 Nr.93 (KIPŠKALNIS); TRIMITAS, 1929 Nr.32. P.547 (NUOTR.).

786b. VELNIO, KIPŠO AKMUO, VELNIO ŠIRDIS - ant išlikusios nenukastos Velnio kelio dalelės, į ŠR nuo Likučių vnk. Tai - 5,9 m ilg., 3,7 m pl., 2,9 m aukščio riedulys, skilęs pusiau (Šaulys A., 1976). Nebeaišku, ar prie pagrindinės akmens dalies yra antroji Velnio akmens pusė, ar ne. Pagrindinė akmens dalis - dvišlaičio pavidalo, viršuje graži abiejų plokštumų sudaroma briauna, akmuo - 2,6 m ilg. (R-V), apie 2,1 m pl. (Š-P), h = 1,85 m (P), apie 2,9 m (Š). V plokštumoje per visą aukštį - iki 6 cm gylio įduba. PADAV. A. Kipšas ėjęs Velnio kelio pylimu pirštis pas Laumę, nešėsi dovanų, bet tuo keliu einant jos iškritusios ir “akmeniu likusios gulėti” (LTR 4941/221; Velnias sau ir laumei nešėsi po akmenį, pavargo, savo akmenį pametė (jis krisdamas ir suskilo), o

Pav. 612. Urkuvėnų Laumės akmuo. Aut. nuotr., 1994

laumei akmenį nunešė dovanų. - Šaulys A., 1976). Pasak kitų - ir Velnias, ir Laumė nešėsi po akmenį, bet nė vienas neatsinešė: Laumė, savojo nebegalėdama užtempti iš pelkės ant pylimo, akmenį numetė, o Velniui akmenį nešant prakiuro maišas, ir akmuo krito žemėn, skilo (Šliavas J., 1977). B. Sakoma, kad Velniui nebedaug buvo likę pas Laumę nueiti, bet pastojo kelią upeliukas, reikėjo daryti lieptą, Velnias tam reikalui dar nešė didelį akmenį, bet akmuo iškrito miške, ir Velnias neperėjo upelio, Laumė “paliko našlė” (LTR 4941/315). C. Sakoma, kad Laumė, nesulaukus, kada Velnias išpils kelią pas ją, mirė, ir Velniui iš skausmo išsoko širdis - “iškiša širdis” (kalbama apie Velnio akmenį; LTR 4941/465). D. (?) Prie šio akmens ponas Jankus buvo užkasęs pinigų, žmonės čia kasinėdavo ir tų pinigų ieškodavo. Jau žmogus buvo ir radęs, bet Velnias užkišo jam po pažastimi tošies - žmogus pamanė, kad jo grobai (žarnos) lauk lenda, išsigando ir pabėgo. Nuo to laiko niekas pinigų kasti nebėjo (VK, 1981).

Š. LTR 4941: 221,315,465; ŠLIAVAS J., 1977, 31-33; VK, 1981 (KIPŠO AKMUO; MIŠKE, Į RYTUS NUO VIZDERGIŲ); V.V. L. LGP, 266; ŠAULYS A., 1976, 30(NUOTR.).

786c. LAUMĖS AKMUO (Ar-1726) - per 500 m į R nuo Kuisos upelio dešiniojo kranto, 700 m į PR nuo kelių: Šaukėnai-Kuršėnų glž. stotis ir Dukurniai-Urkuvėnai sankryžos,

Varputėnų miško kvartalo Nr.1 R dalyje, Velnio kelio pylimo šlaite, apie 12 m nuo pylimo viršaus. Tai rausvas, stambiagrūdis, netaisyklingo daugiakampio formos granitas. Kraštinių ilgis: ŠV - 3,6 m, V - 60 cm, PV - 3,8 m, R - 3,8 m, ŠR - apie 40 cm. Akmens aukštis - 65 cm (ŠV), 45 (PR). Viršutinė plokštuma nežymiai išgaubta. PADAV. A. Sakoma, kad iki Antrojo pasaulinio karo akmens viduryje, duobutėje buvo įstatytas vadinamasis “Laumės papas” (belemitas), nuo to akmuo gavo Laumės vardą (V.V.). B. Prie Laumės akmens Kipšas su Laume susitikinėdavo (LTR 4941/563); pasakojama, kad Laumė, gražiai pasipuošusi, čia atskrisdavo, 3 kartus sušvilpdavo, ir tada atlėkdavęs Velnias su dideliais ragais. Juodu ant akmens šokdavo (LTR 4941/570). Kitus šio motyvo padavimus žiūrėti prie Velnio kelio (Nr. 786a) aprašymo.

Š. LTR 4941: 563,570; V.V. L. KVIKLYS B., 1991, 4/456; LGP, 266; NASVYTIS T., 1975, 4 (NUOTR.).

UŽKALNIAI (BUBIŲ SENIŪNIJA)

787. SLĖNIS - tarp Užkalnių ir Mingėlių k. PADAV. “Ėjom per mišką. Sekmadienį, mišių laike. Persižegnojom, sukalbėjom poterius ir ėjom. Žiūriu, kad bažnyčios bokštas matyti per miškiuką. Iš kur čia dabar ta bažnyčia?

Einam einam - nebėr kelio. Kų dabar čia daryt? Ant Surminų perėjom tiltą, žymus keliuks buvo (nuo Surminų dvaro keliuks ein). Kur mums reikėjo suktis link giminių ūkio - nebėr keliuko, kur mums reik pasukt link Užkalnių. Žiūram, bažnyčia, taip atkalnėj. Žolyns gražus, medžiai kap gluosniai gražūs tokie. Žiūrim žiūrim. Žiūrėk, sakau seseriai, kad tie medžiai aplink šventorių apdege. Šventorius matyti, kryžiai, durys į pietus, langiukai tokie pat kaip dabar mūsų Šaukėnų bažnyčioj pastatyti. Tik ten lygus stogas buvo ir trys kryžiai. Per vidurį dar viens palinkęs. Pilka ta tokia bažnyčia. Taip gražiai Saulė spind. Aš sakau: "Taip norėčiau pasižiūrėt į tų bažnyčelę". Nebijojau. Sesuo susiėmė galvą ir bėg namo. Sakau: "Nelėk, palauk, aš tai nelėksiu". Parlėkė atgal. Sakau: "Ar matai bažnyčią?". Matau, sako. Abi matom. Tik čykšt ir nebeliko. Nebėr tos bažnyčios. Žiūram, nelabai aukštai moteriška susisukus tokiuos gražiuos drabužiuos. Žalsva tokia nuo pusės, o už nugaros tokia švysa - sidabrinė sidabrinė. Jau toks baugulys paėmė. Neisiu vis tiek. Sesuo nor bėgt. Nebeliko tos moteriškos - paukštis toks, didelis toks, kaip angels bažnyčioj, ruds, raibos drūžės per nugarą. Laba gražus, galva tokia didelė, kaip mažo vaiko galvikė, kaklas didelis, gūžys toks riests, sparnai išskleisti. Nudžiugom, kad tas paukštis toks gražus. Paskui to paukščio nebeliko. Raibi tokie pagal kelią ant medžiuko tupi [...] Ne ant Mingėlių, bet ant Užkalnių pusės buvo. Ant granyčios. Dvi sodnikės buva. Tai buva tada, kai

Užkalnius dalijo į vienkiemius" (pasak. S.Šiukšterytė, Povilo, g.1909 m. Ramučių k. Užr. D.R. 1992).

Š. D.R.

VINKŠNĖNAI (ŠIAULIŲ SENIŪNIJA)

788. VELIUPELIS, VĖLIŲ UPELIS - į PV nuo kaimo, pievoje. "Nevandeningas".

Š. LŽV (E. BLAŽIENĖ, 1935). L. VARDYNAS, 189.

VISDERGIAI (MICAČIŲ SENIŪNIJA)

Iki Antrojo pasaulinio karo buvo vartojamas Visdergių-Laimėnų pavadinimas. Panašu, kad Laimėnai buvo atskira kaimo dalis (iki tol - atskiras kaimas) (V.V.). Į P buvo Laumakių dvaras ir pelkynai, kur vedė Velnio takas (Nr. 786a). Visdergiuose buvo senojo geležies amžiaus pilkapynas (datuoj. II-IV a.) ir XV-XVI a. senkapiai.

Š. LŽV (M. VARGONAITĖ, 1936; VIZDERGIAI-LAIMĖNAI).

ŽADŽIŪNAI (KAIRIŲ SENIŪNIJA)

789. AKMUO VELNIAUODEGIS. Akmuo buvo per 700 m į Š nuo

Gudelių, nedidelėje siauroje, 3 ha pelkėje. Buvo 2x2 m dydžio, įdomios formos. PADAV. Senovėje ant akmens sėdėdavo ponaitis (LŽV, Gudeliai). Ant akmens buvo žymios velnio pėdos (LŽV, Žadžiūnai). Slėnyje, kuriame akmuo stovėjo, žmonės dažnai paklysdavo. Akmuo suskaldytas apie 1965 m.

Š. 1968 m. LII žv., AS 258/91; LŽV (L. KRESLAUSKAITĖ, 1935; GUDELIAI, VUOLVUODEGA); LŽV (L. KRESLAUSKAITĖ, 1935; ŽADŽIŪNAI) L. PA, 78(Nr.187; VALVAUODEGIS).

790. AKMUO su dubenėliais (Ar-1959) buvo rastas netoli rašytojo Jovaro Krikščiūno gimtosios sodybos, akmenų krūvoje. Perkeltas į Šiaulių "Aušros" muziejaus kiemą. Rusvas, stambiagrūdis akmuo buvo iš trijų pusių apskaldytas, 1,1x1,35 m dydžio, h= 1,35 m, viršutinėje, kiek įdubusioje plokštumoje dar buvo 20 nedidelių, 4-8 cm skr., 1-1,27 cm gylio dubenėlių. Tarp dubenėlių atstumai įvairūs - nuo 5 iki 20 cm.

Š. 1991 m. LKP MC žv. L. ATL 1990 IR 1991 METAIS. V., 1992, 102.